श्रीमद्भगवद्भारती

శ్రీమద్భగవద్భారతీ

SRIMAD BHAGAVADBHARATI

శ్రీ జగత్ప్రభు శ్రీ విశ్వగురు
శ్రీ విద్యారణ్య భగవాన్

श्रीमद्भगवद्भारती

శ్రీమద్భగవద్భారతీ

SRIMAD BHAGAVADBHARATI

శ్రీ జగత్ప్రభు శ్రీ విశ్వగురు
శ్రీ విద్యారణ్య భగవాన్

ద్వితీయ ముద్రణం 1000 ప్రతులు
శ్రీ ప్రమాధి - కార్తీక పూర్ణిమ
భా శ శ 1921

తిరుమల తిరుపతి దేవస్థానము, తిరుపతి వారి
ఆర్థిక సహాయముతో అచ్చువేయించబడెను

9 అధ్యాయములు

ప్రాప్తిస్థానము
మాతా సద్విద్యా ప్రభాదేవి
శ్రీ విశ్వగురు భగవన్ మఠము
శ్రీ విద్యారణ్యనగర్
నరసరావు పేట - **522 602** (ఆం ప్ర)

వెల రూ **35/-**

పరిచయవాక్యాలు

సృష్ట్యాదియందు భగవానుడు వేదములను బ్రహ్మదేవున కందించెను. ద్వాపరయుగమున శ్రీకృష్ణుడై గీతోపనిషత్తులను లోకమున కొసంగెను. నేడు ఆ సచ్చిదానందపరమాత్మ, పరాత్పర సర్వేశ్వరుడు, ఆద్యాచార్యుడు స్వచ్ఛందోపాత్త లీలామానుష దేహధారియై - శ్రీకర, శంకరుడై - భగవాన్ విశ్వగురు శ్రీశ్రీశ్రీ విద్యారణ్యమహాస్వామియను పవిత్రనామముతో విరాజిల్లుచు ''శ్రీమద్భగవద్భారతి'' అను అధ్యాత్మ విద్యామహాగ్రంథమును, సర్వజీవులు అద్వితీయ అభయ ఆనంద అమృతత్వసిద్ధిపొంది తరించుటకు, సర్వలోక హితార్థము అనుగ్రహించియున్నారు.

సకలాస్తిక మహాశయులు ఈమహాగ్రంథమును అనుదినము శ్రద్ధాభక్తులతో తమపవిత్ర పఠనపాఠన వ్యవహారమందుంచుకొని, జ్ఞానవైరాగ్య శ్రీసమేతులై కైవల్య సౌఖ్యసామ్రాజ్య పట్టాభిషిక్తు లగుదురుగాక.

మూలగ్రంథ అనువాదమగు ఆంధ్రతాత్పర్య రచన యందలి దోషములను త్యజించి గుణములను స్వీకరించి పాఠకులు శ్రీ విద్యారణ్యపరమాత్ముని పలుకుల పరమార్థసారమును గ్రహించి తరించగలరని విశ్వసించుచున్నాము.

భగవాన్ శ్రీవిశ్వగురు ధ్యానశ్లోకములు

మహాదేవ ముమాకాంతం సచ్చిదానంద మాధవమ్।
విద్యారణ్యాంశివం నౌమి విశ్వాచార్య యశస్వినమ్॥ 1

నిత్యేశ్వరం నిరాకారం నిఖిలాధార మవ్యయమ్।
నిస్సంగం నిర్గుణం శాంతం విద్యారణ్యాం నమామ్యహమ్॥ 2

సర్వార్తిశమనం కృష్ణం సదానందదశంకరమ్।
వరం విశ్వగురుం వందే శ్రీవిద్యారణ్య రూపిణమ్॥ 3

తాపత్రయ హరం శుద్ధం
లోకత్రయ సుభూషణమ్।
శ్లోకత్రయ మిదం పుణ్యం
ముక్తిం గచ్ఛతి యః పఠేత్॥

శ్రీమద్భగవద్భారతీ ధ్యానశ్లోకము

భక్తాయ ప్రతిబోధితాం భగవతా సర్వేశ్వరేణస్స్వయం
తేనైవగ్రథితాం పురాణ కవినా హ్యద్వైత భావాద్భుతాం।
ఆనందామృత వర్షిణీం భగవతీం కైవల్యసంపత్ప్రదాం
అంబాహం త్వనుసందధామి భగవచ్ఛ్రీ భారతీంత్వాం పరామ్ ॥

ఓం నమో భగవతే శ్రీ విద్యారణ్యాయ

నవ్యభారతజాతికి శ్రీమద్భగవద్భారతి

పిలుపు

శ్రీ నిలయము మన పవిత్ర భారతభూమి. శ్రీ యన సంపద. లౌకిక సంపదలకే గాక, ఆధ్యాత్మిక సంపదలకు గూడ ఆవాసస్థానమగుటయే భారతదేశమునకుగల ప్రత్యేక సౌభాగ్యము. ఆధ్యాత్మికత యనునది ప్రతి భారతీయుని హృదయాంత రాళములలో ప్రకాశించు యొక దివ్యజ్యోతి. ఈ పరంజ్యోతిని ప్రజ్వలన మొనర్చగల తీవ్రసాధనలతో యావజ్జీవతపస్సుల నొనరించిన మహాత్ముల నేకులుద్భవించిన దీయవనిపైననే. మరియు సర్వజీవ పరిపాలకుడైన పరమేశ్వరుని యనేక లీలామానుషావతారములు కూడ విహారమొనరించినదీ పవిత్ర మహీతలముపైననే.

కానీ ఈనాడిట్టి దివ్యదేశమునందు జనించియు, కేవల ఐహికవిషయ భోగములే ప్రధానముగా గల పాశ్చాత్య విద్యా సంస్కృతుల కాకర్షితులైన నేటి భారత జాతీయులు బహిర్ముఖ జీవనముల గడుపుటయందే తృప్తినిజూచుచు, ప్రాచీన భారతీయుల ఆధ్యాత్మిక జీవితౌన్నత్యమునుగాని, తత్సుఖ పారమ్యమునుగాని గుర్తించక పోవుటయేగాక ఆధ్యాత్మికతయన మూఢనమ్మకమని, నవభారత సాంఘికాభ్యుదయమున కదియొక గొప్ప ఆటంకమని తలచి తమ జీవితకాల మందొక్క నిముసమైనను తదాధ్యాత్మిక

విధానములలో వెచ్చించుటకు నిరాకరించుచున్నారు. ఈ రీతిగా బాలురు, యువకులు, వృద్ధులు, విద్యావేత్తలు, దేశనాయకులు, స్త్రీలు, సర్వుల యందిట్టి యల్ప బుద్ధియే ప్రతిఫలించుటను చూచుచునేయున్నాము.. అల్పమును, అశాశ్వతమునైన భౌతిక విషయైశ్వర్య ప్రధాన విదేశీయ సంస్కృతీ వ్యామోహములో, అనంతమును, శాశ్వతమునగు స్వదేశీయ దివ్య సంపదయగు ఆధ్యాత్మిక జీవనమును తిరస్కరించి నష్టాత్ములగుచున్న నేటి భారత మానవాళి తరించగల శుభసమయమాసన్నమైనది. ''నష్టోమోహః స్మృతిః లబ్ధా'' అనుచు ఆనందాతిశయముతో ప్రతి మానవుడు ఎలుగెత్తి పలుక గల శుభతరుణమేతెంచినది.

నవ్యభారతజాతిని ఆధ్యాత్మిక దివ్య జీవనములో పునీతము జేసి శాశ్వతానంద తృప్తులను ప్రసాదించి తరింపజేయుటకే శ్రీరూపపరమార్థ జ్ఞాన స్వరూపిణియగు 'శ్రీమద్భగవద్భారతి' యుద్భవించినది.

ప్రకృతి జీవ పరమేశ్వరుల యథార్థతత్త్వములను సుస్పష్టముగ సులభసుందరశైలిలో ప్రతిపాదించుచు సంస్కృత శ్లోక రూపములో సుశబ్దార్థాలంకృతమై విరాజిల్లు ''శ్రీమద్భగవద్భారతి'' భగవదవతారులగు మన శ్రీ గురుదేవులు శ్రీశ్రీశ్రీ విద్యారణ్య విశ్వగురు భగవానులచే యావద్భారత జాతి కపరిమితానుకంపనతో యనుగ్రహింపబడిన పరమ పవిత్ర ఆధ్యాత్మిక మహాగ్రంథము.

జీవుని పరమ కర్తవ్యము ముక్తిని పొందుట. దీనికి మార్గము పరమేశ్వర జ్ఞానమును పొంది తత్కృపాపాత్రులగు రీతిలో జీవిత విధానములను మలచుకొనుటయే. అట్లుగాక వివిధ తత్త్వములు గల్గిన

ప్రాకృత పదార్థ విజ్ఞాన సేకరణగాని, వైషయికభోగానుభవ పాటవము గాని కావని వాటిని తిరస్కారమొనర్చి అద్భుతమగు వివేకజ్యోతితో భారతజాతి సంతతిని తేజోవంతముగా జేయుచున్న శ్రీ మద్భగవద్భారతి గ్రంధ దేవత సర్వభారత ప్రజానీకమునకు శిరోధార్యమై ఆరాధనీయమైనది.

భగవద్భారతి అందించుచున్న దివ్యజ్ఞాన ప్రకాశ సహాయముతో శ్రీకర భగవానుని దివ్యవిభూతులను దర్శించగలము. భగవద్వై భవదర్శనమే భవ విముక్తి సాధనము. ఇట్టి మహాసాధనమునను గ్రహించుట చేతనే 'శ్రీమద్భగవద్భారతి' కైవల్య సంప్రదగాస్తుతించ బడుచున్నది.

కనుక నష్టదాయకమైన అసద్వివేకమును వదలి వైచి సర్వులు శాశ్వతమగు ఆధ్యాత్మిక శ్రేయః ప్రాపకమగు శ్రీ విశ్వగురువుల దివ్యచరణ సాన్నిధ్య భాగ్యమును శీఘ్రముగ పొంది, శాశ్వత తృప్త్యానందములతో తరించుమని నవ్యభారత జాతికి ప్రేమాభిమానములతో పిలుపు నిచ్చి దివ్యాత్మలను గావించుచున్న శ్రీ మద్భగవద్భారతికిదే జయమంగళము! శుభ మంగళము!

మాతాచిద్విద్యా ప్రభాదేవి
(శ్రీజగత్ప్రభు శ్రీవిద్యారణ్య భగవానుల వారి
అంతే వాసినీ శిష్యురాలు)
శ్రీ విశ్వగురుభగవాన్ మఠం, నరసరావు పేట ఆం. ప్ర.

శ్రీమద్భగవద్భారతీ

శ్లోకానుక్రమణికా

గ

చ

జ

త

ధ

య

ర

॥श्रीमद्भगवद्भारती॥

శ్రీమద్భగవద్భారతీ

ప్రథమో౽ధ్యాయః

శ్లో॥ యదృచ్ఛయోపలబ్ధం హి
మోక్షద్వార మపావృతమ్।
సేవిత్వా మాం కృతాత్మానో
లభన్తే శాశ్వతం పదమ్॥ 1

తా॥ సుకృతాత్ములు నన్ను సేవించి, అనుకొనకయే లభించిన తెరచి యుంచబడిన మోక్షద్వార మనెడు శాశ్వత పదమును పొందుదురు.

శ్లో॥ బాలోవాస్తు యువాచాన్యః
యో మాం వేత్తి మహేశ్వరమ్।
మహాన్ భవతి ధన్యాత్మా
స పూజ్యా స్సర్వ సజ్జనైః॥ 2

తా॥ బాలుడుగాని, యువకుడుగాని, ఎవడు నన్ను మహేశ్వరునిగా ఎఱుగునో అతడు మిక్కిలి ధన్యాత్ముడగును. అతడు సర్వ సజ్జనుల చేతను పూజింపఁబడును.

శ్లో॥ సర్వ ధర్మాన్సముత్సృజ్యా
మామేకం హి సనాతనమ్।
సేవస్వ సర్వభావేన
సర్వపాప విమోచకమ్॥ 3

తా॥ సర్వ ధర్మములను పరిత్యజించి, సర్వపాపముల నుండి విముక్తునిగా చేయు సనాతనుడనైన నన్నొక్కనినే సర్వదను భావముతో సేవింపుము.

శ్లో॥ మామీశ్వరం విజానీహి
సర్వస్య హృది సంస్థితమ్।
మామేవ శరణం గచ్ఛ
సర్వ వ్యాపిన మవ్యయమ్॥ 4

తా॥ ఎల్లరి హృదయములందును ఉండెడు ఈశ్వరునిగా నన్నెఱుగుము. అంతట వ్యాపించియున్న అవ్యయుడనైన నన్నే శరణము పొందుము.

శ్లో॥ మద్భక్త స్సర్వ దుర్గాణి
మత్ప్రసాదా త్తరిష్యతి।
జ్ఞాత్వేత్థం సుజనాస్సర్వే
భజన్తే మాం జనార్దనమ్॥ 5

తా॥ నా భక్తుడు నా అనుగ్రహమువలన సర్వ దుర్గములను (దాట శక్యముకాని వానిని) తరింపగలడు. ఈ విషయము నెఱిగి సుజనులందఱు జనార్దనుడనైన నన్ను భజింతురు.

శ్లో॥ మాన గర్వాది దోషై ర్యే
ప్రణష్టా హ్యావివేకినః।
నభజన్తి నరా స్తే మాం
మనుష్య దేహ ధారిణమ్॥ 6

తా॥ మానము గర్వము మున్నగు దోషములచేత వివేకమును కోల్పోయిన నరులు మానవదేహమును ధరించిన నన్ను భజింపరు.

శ్లో॥ వేదశాస్త్ర పురాణేషు
యత్ జ్ఞానం హి సునిశ్చితమ్।
జ్ఞానం తత్సముపా[శ్రిత్య]
పాలయామి జగత్త్రయమ్॥ 7

తా॥ వేదశాస్త్ర పురాణములయందు ఏ జ్ఞానము చక్కగా నిరూపింపబడినదో ఆ జ్ఞానమును సముపాశ్రయించి మూడు లోకములను నేను పాలించుచున్నాను.

శ్లో॥ కథయిష్యంతి తేజ్ఞానం
ఆచార్యా స్తత్త్వ దర్శినః।
జ్ఞాన విజ్ఞాన సంతృప్తాః
సర్వభూత దయాళవః ॥ 8

తా॥ జ్ఞాన విజ్ఞానములచేత సంతృప్తులైన సర్వభూతములయందు దయాళువులైన, తత్త్వదర్శినులైన ఆచార్య వరేణ్యులు జ్ఞానమును చెప్పగలరు.

శ్లో॥ ప్రణిపాత పరిప్రశ్న
శుశ్రూషా వినయో క్తిభిః।
బ్రహ్మచర్య తపోభ్యాంచ
ప్రణనీయా గురోర్మతిః॥ 9

తా॥ పాదాభి వందనము, తఱిపేచి ప్రశ్నించుట, శుశ్రూష. వినయమైన పలుకులు, బ్రహ్మచర్యము, తపస్సు అను వానిచేత గురువు యొక్క బుద్ధిని తృప్తిపరుపవలెను.

శ్లో॥ శృతిస్మృతి పురాణేషు
సూత్రభాష్యకృతిష్వపి।
పురామయా తదు క్తం హి
యత్ జ్ఞాతవ్యం ముముక్షుభిః॥ 10

తా॥ ముముక్షువులచేత తెలిసికొనదగిన దేదిగలదో అయ్యది వేదములయందును ధర్మశాస్త్ర పురాణముల యందును, సూత్రభాష్యము మున్నగు గ్రంథములయందును పూర్వమే నాచే చెప్పబడెను.

శ్లో॥ సర్వపాప విము క్తస్య
సర్వకామ విరాగిణః।
సర్వవిజ్ఞాన పూర్ణస్య
సర్వానందో భవేద్ధ్రువమ్॥ 11

తా॥ సర్వపాపముల నుండి విడివడిన వానికిని, సర్వకామ ములయందును విరాగియైన వానికిని, సర్వవిజ్ఞానవముతో పరిపూర్ణుడైన వానికిని సర్వానందము నిశ్చయముగా కలుగును.

శ్లో॥ స్వయం శ్రద్ధా విహీనస్య
గురు స్తస్య కరోతి కిమ్।
పరాం శ్రద్ధా ముపాశ్రిత్య
గురుభక్తిం సదాకురు॥ 12

తా॥ స్వయముగా శ్రద్ధ లేని వానికి గురువేమిచేయును? అందువలన ఉత్కృష్టమగు శ్రద్ధ నాశ్రయించి ఎల్లకాలము గురు భక్తిని చేయుము.

శ్లో॥ మయాఽవ్యక్త స్వరూపేణ
వ్యాప్తం సర్వమిదం జగత్।
అసంగం భూతభర్తారం
సర్వాత్మానం భజస్వమామ్॥ 13

తా॥ అవ్యక్త స్వరూపుడనైన నాచేత ఈ సమస్త జగమును వ్యాపింపబడియున్నది. సంగ రహితుడను, భూత భర్తను సర్వాత్మను అగు నన్ను భజింపుము.

శ్లో॥ గమిష్యసియదా మౌఢ్యం
ధర్మాధర్మవినిర్ణయే।
మాంకురుత్వం తదాధ్యానం
జ్ఞానం ప్రాప్య తరిష్యసి॥ 14

తా॥ ధర్మము అధర్మము అనువాని నిర్ణయమున నీవు అజ్ఞతను పొందినపుడు నన్నుధ్యానింపుము. అపుడు నీవు జ్ఞానమును పొంది తరింపగలవు.

శ్లో॥ నిరుద్ధమపి తే చిత్తం
మోహం యదా గమిష్యతి।
మామీశ్వరం తదా ధ్యాత్వా
మోహాత్ త్వంహి విమోక్ష్యసే॥ 15

తా॥ నీచిత్తము అడ్డగింపబడినప్పటికినీ ఎప్పుడు మోహమును పొందునో, అపుడు ఈశ్వరుడనగు నన్ను ధ్యానించి మోహము నుండి విడివడ గలవు.

శ్లో॥ శ్రౌతాన్య వైదికానీతి
ద్వివిధాని మతాని వై।
శృణు వక్ష్యే యథాసత్యం
వైదికం తు మతం హి మే॥ 16

తా॥ వైదికములు, అవైదికములు నని మతములు రెండు విధములు కలవు. అందు సత్యమైన దానిని చెప్పుచున్నాను. వినుము. వైదిక మైనదియే నామతము.

శ్లో॥ అధికార విహీనాయే
తారణార్థంచ తానపి।
మతాన్య వైదికానీతి
త్వం స్వస్థోభవ వైదికః॥ 17

తా॥ అధికారవిహీనులగు వారిని గూడ తరింపజేయుట కొఱకు, అవైదికమతములు కలవు. కనుక వైదికుడవగు నీవుస్వస్థుడవుకమ్ము॥

శ్లో॥ రాగద్వేష వియుక్తోఽస్మి
సర్వేషాంచ సమోఽస్మ్యహమ్।
యథా భక్తి స్తథా ముక్తిః
భక్తిం మయిస్థిరాం కురు॥ 18

తా॥ నేను రాగద్వేషముల నుండి విడివడిన వాడను. అందఱియందును సముడను. భక్తి యెట్టిదో ముక్తి యట్టిది. కావున నాయందు స్థిరమైన భక్తి చేయుము.

శ్లో॥ స్థిత్వాఽహం తవ హృద్దేశే
బోధయామి హితాయతే।
సర్వవేదరహస్యార్థ
మంతర్వాణీం శ్రుణుష్వమే॥ 19

తా॥ నీయొక్క హృదయ దేశమున నుండి నేను నీ హితము కొఱకు సర్వ వేదముల యొక్క రహస్యార్థమును బోధించు చున్నాను. నా అంతర్వాణిని వినుము.

శ్లో॥ వారిదాత్పతితం నీరం
యథాగచ్ఛతి వారిధిమ్।
గురుదైవ నమస్కారః
మామేవ ప్రతిగచ్ఛతి॥ 20

తా॥ మేఘము నుండి పడిన నీరు సాగరమునకెట్లు పోవునో అట్లు గురుదైవ నమస్కారము నన్నే పొందును.

శ్లో॥ సంపూర్ణ భక్తి భావేన
సమర్పితం యద స్తితత్।
అల్పంవా బహువా సత్యం
స్వీకరోమి ప్రియాత్మనా॥ 21

తా॥ సంపూర్ణమైన భక్తి భావముతో నాకు సమర్పింపబడిన దేదిగలదో అది అల్పమైనను అధికమైనను ప్రియమైన ఆత్మతో స్వీకరింతును. సత్యము.

శ్లో॥ యం జ్ఞాత్వా ఋషయస్స ర్వే
పరమార్థ పదంగతాః।
తమేకం సర్వలోకానాం
నిత్యేశ్వరం నిబోధమామ్॥ 22

తా॥ సర్వమహర్షులును ఎవనిని తెలిసికొని పరమార్థ పదమును పొందిరో, సర్వలోకములకు ఒక్కడేయగు ఆ నిత్యుడైన ఈశ్వరునిగా నన్ను ఎఱుఁగుము.

శ్లో॥ యయాచ మాయయా నిత్యం
భ్రాన్తా భవన్తి జీవినః।
జితాహి సామహామాయా-
మద్భక్తేన వివేకినా॥ 23

తా॥ ఏమాయచేత నిత్యమును జీవులు భ్రాంతులగు చున్నారో అట్టి మహామాయ వివేకవంతుడైన నా భక్తుని చేత జయింపబడినదిగదా!

శ్లో॥ సర్వాధిక ముపాశ్రిత్య
మామేకం పురుషోత్తమమ్।
యస్తిష్ఠతి వివేకీ తం
నోపేక్షే శరణాగతమ్॥ **24**

తా॥ సర్వాధికుడనైన, పురుషోత్తముడనైన నన్నొక్కనినే ఆశ్రయించి యేవివేకవంతుడుండునో అట్టి శరణాగతుని నేను ఉపేక్షింపను.

ఇతి శ్రీ విశ్వగురు శ్రీమద్విద్యారణ్య భగవతః కృతౌ
శ్రీమద్భగవద్భారత్యాం అధ్యాత్మ విద్యాయాం
ప్రథమో உధ్యాయః

ఇది శ్రీవిశ్వగురు శ్రీమద్విద్యారణ్యభగవత్కృతియగు
శ్రీమద్భగవద్భారతియను ఆధ్యాత్మవిద్యయందు
ప్రథమాధ్యాయము.

॥श्रीमद्भगवद्भारती॥

శ్రీమద్భగవద్భారతీ

అథ ద్వితీయోఽధ్యాయః

శ్లో॥ అవ్యయానంత శక్తేశ్చ
సర్వలోకాధివాసినః।
తత్త్వం మేయోఽభిజానాతి
బంధాత్సహి ప్రముచ్యతే॥ 1

తా॥ అవ్యయమును, అనంతమును అగు శక్తిగల వాడనైన, సర్వలోకములను అధివసించిన వాడనగు నాయొక్క తత్త్వమును చక్కగా ఎవడెఱుగునో వాడు బంధము నుండి ముక్తుడగును.

శ్లో॥ మమ మాయా ప్రభావేన
సులభో నాస్మి సర్వదా।
మహామాయా మిమాం తీర్త్వా
మునయో మత్పదం గతాః॥ 2

తా॥ నా యొక్క మాయాప్రభావముచేత ఎల్లవేళల నేను సులభుడను కాను. మునివరేణ్యులు ఈమహామాయను దాటి నా పదమును పొందియుండిరి.

శ్లో॥ యదనంతం మమైశ్వర్యం
సంగ్రహేణ వదామ్యహమ్।
తదద్భుతం సువిజ్ఞాయ
ముక్తో భవతి మానవః॥ 3

తా॥ అనంతమైన నా యైశ్వర్య మేదిగలదో దానిని సంగ్రహముగా చెప్పుచున్నాను. మిక్కిలి అద్భుతమైన అద్దానిని చక్కగా తెలిసికొని మానవుడు ముక్తుడగుచున్నాడు.

శ్లో॥ భక్తాయదాచ పీడ్యంతే
దుర్బుద్ధిభి రసాధుభిః।
తదానీం చ వశీకృత్యా
మాయాం మే ప్రభవామ్యహమ్॥ 4

తా॥ దుర్బుద్ధులగు అసాధువులచేత భక్తు లెప్పుడు పీడింపబడుదురో అప్పుడు నా మాయను వశమొనర్చుకొని నేను సంభవించెదను.

శ్లో॥ సంరక్షణాయ భక్తానాం
వినాశాయ చ వైరిణాం।
సంవర్ధనాయ ధర్మస్య
సంభవామి నిజేచ్ఛయా॥ 5

తా॥ భక్తులను సంరక్షించుట కొఱకును, శత్రువుల వినాశము కొఱకును, ధర్మమును వృద్ధిపొందించుట కొఱకును ఇచ్ఛానుగుణముగ జన్మించుచున్నాను.

శ్లో॥ అప్రాకృతం మమైశ్వర్యం
దేహవత్త్వం విలక్షణమ్।
కర్మతత్వం చ యోవేత్తి
ముక్తి స్తస్య కరస్థితా॥ 6

తా॥ ప్రాకృతముకాని నా ఐశ్వర్యమును, విలక్షణమైన దేహవత్వమును మరియు కర్మతత్త్వమును ఎవడు తెలిసికొనుచున్నాడో వానికి ముక్తి చేతియందు కలదిగానగును.

శ్లో॥ మాంవిద్ధి భూతభర్తారం
శ్రీవిష్ణుం భోగ యోగినమ్।
అభిజానీహి మామేవ
శివేశం జ్ఞానయోగినమ్॥ 7

తా॥ భూతములను భరించువాడనగు, భోగయోగినగునన్నే శ్రీ మహావిష్ణువుగా ఎఱుగుము. జ్ఞానయోగినైన నన్నే శివేశునిగ తెలిసికొనుము.

శ్లో॥ అహం వేదవిదాం వ్యాసః
ఆచార్యాణాం చ శంకరః।
వరదానాం నృసింహశ్చ
ధ్వజానాం ప్రణవధ్వజః॥ 8

తా॥ నేను వేదములను తెలిసినవారిలో వ్యాసుడను ఆచార్యులలో శంకరుడను. వరముల నిచ్చువారిలో నృసింహుడను ధ్వజములలో ప్రణవధ్వజమును.

శ్లో॥ కపీనా మాంజనేయోఽస్మి
విత్తేశో ధనినా మహమ్।
నృపాణాం రామచంద్రోఽస్మి
ముక్తానాం శ్రీశుకోఽస్మ్యహమ్॥ 9

తా॥ నేను కపులలో ఆంజనేయుడను, ధనవంతులలో కుబేరుడను, రాజులలో రామచంద్రుడను, ముక్తులలో శ్రీ శుకుడను.

శ్లో॥ మహేంద్రోఽస్మి సురాణాంచ
ధీమతాంచబృహస్పతిః।
తేజస్వినా మహం భాస్వాన్
శిశిరాణాం సుధాంశుమాన్॥ 10

తా॥ నేను దేవతలలో మహేంద్రుడను. బుద్ధిమంతులలో బృహస్పతిని. తేజోవంతులలో భాస్కరుడను. చల్లనైన వానిలో చంద్రుడను (అమృత కిరణుడను)

శ్లో॥ క్షేత్రాణా మస్మి కాశీ చ
తీర్థానా మస్మి సాగరః।
ధేనురస్మి పశూనాంచ
వర్ణానాం బ్రాహ్మణోఽస్మ్యహమ్॥ 11

తా॥ నేను క్షేత్రములలో కాశీ క్షేత్రమును. తీర్థములలో సముద్రమును, పశువులలో గోవును, వర్ణములలో బ్రాహ్మణుడను.

శ్లో॥ వినయోఽస్మి గుణానాంచ
యజ్ఞోఽస్మ్యహం సుకర్మణాం।
అభయంచాస్మి వీరాణామ్
విశ్వాసోఽస్మి మహాత్మనామ్॥ 12

తా॥ నేను గుణములలో వినయమును, సత్కర్మలలో యజ్ఞమును, వీరుల అభయమును. మహాత్ముల యొక్క విశ్వాసమును.

శ్లో॥ వాగ్మినాం సత్యవాదీచ
శుచీనాం బ్రహ్మచార్యహం।
భూరిప్రదోఽస్మి దాతౄణాం
శాంతోఽస్మి జ్ఞానినామహమ్॥ 13

తా॥ నేను చక్కగా పలుకువారిలో సత్యవాదిని. పరిశుద్ధ వంతులలో బ్రహ్మచారిని, దాతలలో భూరి ప్రదుడను (సువర్ణదాత, మహాదాత), జ్ఞానవంతులలో శాంతుడను.

శ్లో॥ పితాహం సర్వభూతానాం
మాతా చాస్మి తథాగురుః।
భర్తాహం సర్వవిశ్వస్య
సుహృచ్చాస్మి ప్రియంకరః॥ 14

తా॥ సర్వభూతములకు నేను తండ్రిని తల్లిని. అట్లే గురువును. నేను సర్వ ప్రపంచమును భరించువాడను. ప్రియం కరుడైన మిత్రుడను.

శ్లో॥ పితామహోஉస్మి సాక్షీచ
మాంవిద్ధి ప్రపితామహమ్।
వేదా అహం పరంజ్ఞానమ్
ప్రభుశ్చాస్మి దృఢవ్రతః॥ 15

తా॥ నేను పితామహుడను. సాక్షిని నన్ను ప్ర పితా మహుడని తెలిసికొనుము. నేను వేద సమూహమును. ఉత్కృష్టజ్ఞానమును దృఢమైన వ్రతముగల ప్రభుడను.

శ్లో॥ ద్విజానా మస్మ్యహం త్యాగీ
యతీనాం జ్ఞానవానహమ్।
పోషకానాం గృహస్థోஉస్మి
క్షత్రియాణామహం ప్రభుః॥ 16

తా॥ ద్విజులలో నేను త్యాగిని. యతులలో జ్ఞానవంతుడను. పోషించువారిలో గృహస్థుడను. క్షత్రియులలో ప్రభుడను.

శ్లో॥ శ్రీరస్మ్యహం శుభానాంచ
వనితానాం పతివ్రతా।
జయ హేతురహం ధర్మః
జేతౄణాంచ జయోஉస్మ్యహమ్॥ 17

తా॥ శుభములలో నేను శ్రీ ని. వనితలలో పతివ్రతను, జయమునకు కారణమైన ధర్మమును నేను. నేను జయశీలుర జయమును.

శ్లో॥ రుచీనాం చాస్మిమాధుర్యం
మాతుః ప్రేమాహమేవచ।
శృంగారోఽస్మి రసానాంచ
కాలస్య నియమోఽస్మ్యహమ్॥ 18

తా॥ రుచులలో నేను మాధుర్యమును. తల్లియొక్క ప్రేమయే నేను. నేను రసములలో శృంగారమును. నేను కాలమునకు నియమమును.

శ్లో॥ సౌరభం చాస్మి పుష్పాణాం
సౌందర్యం ప్రకృతేః పరమ్।
న్యాయోఽస్మి న్యాయకర్తౄణాం
శీలంచాస్మి సతాం సదా॥ 19

తా॥ పుష్పములయందలి సువాసనను నేను. ప్రకృతి యొక్క ఉత్కృష్టమగు సౌందర్యమును నేను. న్యాయకర్తల న్యాయమును నేను. సత్పురుషుల శీలమును నేను.

శ్లో॥ సత్త్వప్రదోస్మ్యహం వాయుః
వరుణోఽస్మి జలప్రదః।
భీకరాణా మహం మృత్యుః
వైద్యోఽహం హితకారిణామ్॥ 20

తా॥ బలమునిచ్చు వారిలో వాయుదేవుడను నేను. జలము నొసంగెడు వరుణుడను నేను. భయంకరులలో మృత్యువును నేను. హితము చేయువారిలో వైద్యుడను నేను.

శ్లో॥ క్షీరంచాస్మిద్రవాణాంచ
యౌవనం వయసామహం।
శుద్ధానామహ మగ్నిశ్చ
యోగినాం చ పతంజలిః॥ 21

తా॥ ద్రవపదార్థములలో నేను క్షీరమును. వయస్సులలో నేను యౌవనమును. పరిశుద్ధులలో నేనగ్నిని, యోగులలో నేను పతంజలిని.

శ్లో॥ నేతాస్మ్యహం ప్రజానాంచ
ధాతాహం కర్మసంతతేః।
పాపఘ్నానామహం గంగా
రోగఘ్నానామహం సుధా॥ 22

తా॥ ప్రజలకు నేను నాయకుడను, కర్మ సమూహమునకు నేను సృష్టికర్తను, పాపములను నశింపజేయు వానిలో నేనుగంగను. రోగములనుహరించువానిలో నేను అమృతమును.

శ్లో॥ దైవజ్ఞః కాలవేత్తౄణాం
రంజకానాం చ గాయకః।
శిల్పినాం విశ్వకర్మాహం
నటకోఽస్మి వినోదినామ్॥ 23

తా॥ కాలము నెఱిగినవారిలో నేను దైవజ్ఞుడను. రంజింపజేయువారిలో గాయకుడను. శిల్పులలో విశ్వకర్ముడను, వినోదింపజేయువారిలో నటకుడను.

శ్లో॥ భాషాణామస్మి గైర్వాణీ
శాబ్దికానాం చ పాణినిః।
వేదానుగోఽస్మి తర్కాణాం
ప్రాణినాం చా భయప్రదః॥ 24

తా॥ నేను భాషలలో సంస్కృతమును. శబ్ద శాస్త్రజ్ఞులలో పాణినిని. తర్కములలో వేదముల ననుసరించువాడను. ప్రాణులకు అభయము నిచ్చువాడను.

శ్లో॥ అస్థిరాణాం మనశ్చాహం
క్షణికానామహం తటిత్।
ధార్మికోఽస్మి జనానాంచ
నిశ్చయోఽస్మి సుధీమతామ్॥ 25

తా॥ అస్థిరములైన వానిలో మనస్సును నేను. క్షణ కాలముండు వానిలో మెఱపును నేను, జనులలో ధార్మికుడను. సుధీమంతుల నిశ్చయుడను.

శ్లో॥ అహింసకో వ్రతస్థానాం
జనకోఽహ మసంగినామ్।
యాదవానాం చ కృష్ణోఽహం
ధర్మజ్ఞానామహం మనుః॥ 26

తా॥ వ్రతమునందున్న వారిలో అహింసకుడను. సంగ రహితులలో జనకుడను. యాదవులలో కృష్ణుడను. ధర్మవేత్తలలో మనువును.

శ్లో॥ శ్రేష్ఠాచారో౽స్మి శిష్టానాం
కీర్తిరస్మి యశస్వినాం।
స్వేచ్ఛాహమస్మి ముక్తానాం
ఆనందో బ్రహ్మణో౽స్మ్యహమ్॥ 27

తా॥ శిష్టులలో శ్రేష్ఠమైన ఆచారము కలవాడను. యశస్సుకలవారియొక్క కీర్తిని నేను. నేను ముక్తులయొక్క స్వేచ్ఛను. నేను బ్రహ్మానందస్వరూపుడను.

శ్లో॥ జితకామో౽స్మి ధీరాణాం
అలుబ్ధో ధనినామహం।
సుఖినాం చాస్మి సంతుష్టో
నిర్వైరో౽స్మి వివేకినామ్॥ 28

తా॥ నేను ధీరులలో కామమును జయించినవాడను. ధనవంతులలో లోభగుణము లేనివాడను, సుఖవంతులలో సంతుష్టుడను. వివేకవంతులలో వైరభావము లేనివాడను.

శ్లో॥ అహమేకో జగన్నాథః
జగత్కారణ కారణమ్।
సర్వాత్మక మహాదేవో
వాసుదేవో౽స్మి మాధవః॥ 29

తా॥ నేనొక్కడనే జగత్తునకు నాథుడను. జగత్తునకు కారణమైన దానికి కారణుడను. సర్వాత్మకుడైన మహాదేవుడను. వాసు దేవుడైన మాధవుడను.

శ్లో॥ సర్వకర్తృ మహావిష్ణుం
సర్వభోక్తృ మహేశ్వరం।
విధిమాం చ హ్యకర్తారం
సర్వసాక్షిణ మవ్యయమ్॥ 30

తా॥ సర్వమునకు కర్తయైన మహావిష్ణువును, సర్వమునక భోక్తయైన మహేశ్వరుడను అగు నన్ను కర్తనుకానివానినిగను, సర్వమునకు సాక్షియైనవానినిగను, అవ్యయునిగను తెలిసికొనుము.

శ్లో॥ బ్రహ్మాదిజీవిన స్సర్వే
హ్యర్థినో నాత్ర సంశయః।
ఏకోభవామ్యహం దాతా
సర్వభూత మహేశ్వరః॥ 31

తా॥ బ్రహ్మ మున్నగు సర్వజీవులును అర్థించువారే, ఇందు సంశయములేదు. సర్వభూతములకు మహేశ్వరుడనగు నేనొక్కడనే దాతను.

శ్లో॥ బ్రహ్మేంద్రాది సురాస్సర్వే
నృపాద్యా భూజనా స్తథా।
సర్వేచ ప్రాణినో భీతాః
అహమేకోఽస్మి నిర్భయః॥ 32

తా॥ బ్రహ్మ, ఇంద్రుడు మున్నగు దేవతలు, రాజులు మున్నగు భూజనులు సర్వప్రాణులును భీతులే. నేనొక్కడనే నిర్భయుడను.

శ్లో॥ మహత్ప్రభావ సంపన్నా
శ్రియాయుక్తాశ్చ యే జనాః।
తాన్హి విద్ధి మహాభాగ
మ త్తేజోంశ సముద్భవాన్॥ 33

తా॥ ఓ మహాభాగా! మహా ప్రభావ సంపన్నులును, లక్ష్మీవంతులైన జనులును నా తేజస్సు యొక్క అంశమువలన పుట్టిన వారని తెలిసికొనుము.

శ్లో॥ విశ్వస్య సృష్టికర్తాస్మి
విశ్వపాలన తత్పరః।
విశ్వస్య లయకర్తాహం
మాంహి విద్ధి మహేశ్వరమ్॥ 34

తా॥ నేనీ ప్రపంచముయొక్క సృష్టికర్తను. ఈ ప్రపంచ పరిపాలనమందు తత్పరుడను. ఈ ప్రపంచమునకు లయ కారుడను. నన్ను మహేశ్వరునిగా తెలిసికొనుము.

శ్లో॥ వ్యక్తావ్యక్త మిదంవిద్ధి
జగత్సర్వం చరాచరం।
యత్సద్వద్భాతి తత్సృష్ట
మంశేన మమతేజసః॥ 35

తా॥ వ్యక్తమును అవ్యక్తమునై చరాచరాత్మకమై యే సర్వ ప్రపంచము ప్రకాశించుచున్నదో అయ్యది నా తేజస్సుయొక్క అంశమువలన సృజింపబడినదిగా తెలిసికొనుము.

శ్లో॥ మమ మాయావిలాసేన
కల్పితోఽయం జగత్ర్కమః।
తాం తుసుదుర్గమాం మాయాం
మత్ప్రపన్న స్తరిష్యతి॥ 36

తా॥ ఈ జగత్తుయొక్క క్రమమంతయు నా మాయా విలాసముచేత కల్పింపబడినది. దాటుటకు శక్యముకాని ఆ మాయను నా యందు ప్రపత్తి భావము (సర్వాత్మనా శరణు పొందుట) కలవాడు దాటగలడు.

శ్లో॥ యోగేశ్వరస్యమేశక్తిః
జ్ఞాతుం ద్రష్టుం సుదుర్లభా।
అనన్య భక్తిభావేన
భజతాం మాం సుగోచరా॥ 37

తా॥ యోగేశ్వరుడనగు నాయొక్క శక్తి తెలిసికొనబడుటకు, చూడబడుటకు మిక్కిలి దుర్లభమైనది. అనన్యమైన భక్తిభావముతో నన్ను భజించువారికది సుగోచరమగును.

శ్లో॥ అనంతమవ్యయం విద్ధి
మమైశ్వర్యం స్వతోద్భుతం।
భజస్వమాం మహేశానం
సమానాధిక వర్జితమ్॥ 38

తా॥ అనంతమును, అవ్యయమును, స్వభావసిద్ధమును అగు నా యొక్క ఐశ్వర్యమును తెలిసికొనుము. సమానులు గాని అధికులుగాని లేనట్టి మహేశానుడనైన నన్ను భజింపుము.

ఇతి శ్రీ విశ్వగురు శ్రీమద్విద్యారణ్య భగవతః కృతౌ
శ్రీమద్భగవద్భారత్యాం అధ్యాత్మ విద్యాయాం
ద్వితీ యోఽధ్యాయః

ఇది శ్రీవిశ్వగురు శ్రీమద్విద్యారణ్యభగవత్కృతియగు
శ్రీమద్భగవద్భారతియను అధ్యాత్మ విద్యయందు
ద్వితీయాధ్యాయము

।।श्रीमद्भगवद्भारती ।।

శ్రీమద్భగవద్భారతీ

అథ తృతీయోఽధ్యాయః

శ్లో॥ విద్ధ్యేతత్సావధానేన
తత్త్వం మమ శుభప్రదమ్।
గోప్యోత్తమ మలభ్యంచ
జ్ఞాత్వా యత్త్వం విమోక్ష్యసే॥ 1

తా॥ మిక్కిలి రక్షింపదగినదియును. పొందశక్యము కానిదియునగు ఏనా శుభప్రదమైన తత్త్వమును తెలిసికొని విముక్తుడవు కాగలవో, దానిని సావధానముగ తెలిసికొనుము.

శ్లో॥ బ్రహ్మణేఽప్యాది కర్త్రేచ
బ్రహ్మణే సృష్టికారిణే।
సర్గాదౌ ప్రోక్త వానస్మి
తత్త్వంత్విదం విముక్తిదమ్॥ 2

తా॥ ఆదికర్తయగు బ్రహ్మకును సృష్టినొనర్చు బ్రహ్మకును, విముక్తినొసగెడు ఈ తత్త్వమును సృష్టి ఆరంభమున నేను బోధించితిని.

శ్లో॥ వ్యాఖ్యాతం హియదాశాస్త్రం
అన్యథా కుజనై స్తదా।
వ్యాఖ్యాతుం చ యథాశాస్త్రం
అవతారో భవేద్ధ్రువమ్॥ 3

తా॥ ఎప్పుడు కుజనులచేత శాస్త్రము విపరీతముగా వ్యాఖ్యానింపబడునో, అప్పుడు శాస్త్రానుసారముగా వ్యాఖ్యానము చేయుటకు అవతారమగును ఇది నిశ్చయము.

శ్లో॥ మాయాశక్తి ప్రభావేన
భ్రాంతోయం సకలో జనః।
శాస్త్రస్య హృదయం జ్ఞాతుం
సమర్థో న భవిష్యతి॥ 4

తా॥ మాయాశక్తి ప్రభావముచేత జనము సమస్తము భ్రమపడినదై శాస్త్రముయొక్క హృదయము నెరుగుటకు సమర్థమగుట లేదు.

శ్లో॥ స్రష్టాహం వర్ణధర్మాణాం
జీవబంధ విముక్తయే।
ఆచరంత్స్వధర్మం హి
స్వాత్మశుద్ధిం సమశ్నుతే॥ 5

తా॥ జీవులయొక్క బంధవిమోచనకై వర్ణ ధర్మములను నేను సృజించితిని. ఆ జీవుడు స్వధర్మము నాచరించుచు స్వాత్మ శుద్ధిని పొందును.

శ్లో॥ గుణ కర్మానురూపేణ
వర్ణమాప్నోతి మానవః।
వర్ణాశ్రమ సదాచారః
కర్తవ్యో మోక్షమిచ్ఛతా॥ 6

తా॥ తనయొక్క గుణకర్మముల కనుగుణముగా మానవుడు వర్ణమును పొందుచున్నాడు. మోక్షమును గోరెడివాడు వర్ణాశ్రమముల చక్కని యాచారమును పాటింపవలయును.

శ్లో॥ నమేస్తి కర్మ సంగశ్చ
స్పృహా నాస్తి హి తత్ఫలే।
అసంసారిణమేవం మా
మకర్తారం చ విద్ధివై॥ 7

తా॥ నాకు కర్మలయొక్క సంగము లేదు. వాని ఫలములందు ఇచ్ఛలేదు. ఇట్లు అసంసారినైన నన్ను అకర్తనుగకూడ తెలిసికొనుము.

శ్లో॥ కార్యం కించిత్తథా ప్రాప్యం
సర్వలోకేషు సర్వధా।
సర్వకాలేషు నాస్త్యేవ
సతో భగవతో హి మే॥ 8

తా॥ అన్ని కాలములలోను, సమస్తలోకముల యందును చేయవలసిన పనిగాని, పొందవలసినదిగాని ఏ కొలదియైనను నిత్యుడనైన భగవంతుడనగు నాకు ఏ ప్రకారముగనైనను ఉండుటలేదు.

శ్లో॥ సర్వభూతాధివాసోహం
సర్వవిజ్ఞాన సంయుతః।
సర్వానంద ప్రపూర్ణోఽస్మి
సచ్చిదానంద విగ్రహః॥ 9

తా॥ నేను సర్వభూతములను అధివసించి యున్న వాడను. సర్వ విజ్ఞానముతో కూడియున్న వాడను. సర్వానందముతో నిండియున్న వాడను. సచ్చిదానందమునకు విగ్రహమైనవాడను.

శ్లో॥ వాసుదేవోఽస్మ్యహం విష్ణుః
సర్వకారణ కారణం।
జనార్దనోఽస్మ్యహం కృష్ణః
మాయా సాగర తారకః ॥ 10

తా॥ సమస్తమునకు కారణమైన దానికి కారణుడనైన వాసుదేవుడనైన విష్ణువును నేను. మాయ యనెడు సముద్రమును తరింపచేయు జనార్దనుడనగు కృష్ణుడను నేను.

శ్లో॥ శివోఽస్మి శివభక్తానాం
వైష్ణవానాం రమాధవః।
శాక్తేయానామహం శక్తిః
సౌరాణా మస్మి భాస్కరః॥ 11

తా॥ నేను శివభక్తులకు శివుడను విష్ణుభక్తులకు విష్ణువును. శక్తిని పూజించువారలకు శక్తిని. సూర్యారాధకులకు సూర్యుడను.

శ్లో॥ గాణాపత్య మతస్థానాం
భవామ్యేవం గణేశ్వరః।
స్కన్దోఽస్మి స్కన్దభక్తానాం
సర్వోఽస్మి సమభావినామ్ ॥ 12

తా॥ గాణాపత్య మతస్థులకు నేను గణేశ్వరుడనగుదును. కుమారభక్తులకు నేను కుమారస్వామిని సమభావులగు వారికి నేను సర్వుడను.

శ్లో॥ సర్వయోగ ప్రదాతాస్మి
హ్యాశ్రితానా మనుక్షణం।
సర్వవిఘ్న హరశ్చాస్మి
భక్తానాం మమ సర్వదా॥ 13

తా॥ అనుక్షణము నన్నాశ్రయించిన వారికి సమస్తమైన యోగవమును యిచ్చెదను. నాభక్తులకు సర్వ వేళల సర్వ విఘ్నములను హరించెదను.

శ్లో॥ అష్టాంగ యోగనిష్ఠానాం
సర్వసిద్ధి ప్రదాయకః।
భక్తిభావ ప్రపూర్ణానాం
ముక్తిదాతాహమేవచ॥ 14

తా॥ అష్టాంగయోగవమునందు నిష్ఠగల వారికి, నేను సర్వసిద్ధులను యిచ్చువాడను. భక్తిభావముతో నిండిన వారికి నేనే ముక్తి దాతను.

శ్లో॥ ఆర్తో హ్యార్తిహరో హ్యార్తస్య
జిజ్ఞాసోశ్చ ఐపేకదః
దాతాస్మి ధనకామస్య
హ్యేతత్మాతత్త్వవిదోఽస్మ్యహమ్॥ 15

తా॥ నేను ఆర్తునకు ఆర్తిహరుడను. తెలిసికొన గోరువానికి ఐపేకమునిచ్చువాడను. ధనమును గోరువానికి దాతను. తత్త్వము నెఱిగినవానికి ఆత్మను.

శ్లో॥ మాయామోహ విమూఢానాం
సర్వేషాంతు సుదుర్లభః
వివేకినాం మదీయానాం
సర్వదా సులభోఽస్మ్యహమ్॥ 16

తా॥ మాయయొక్క మోహమువలన అజ్ఞానులైన వారికందఱికిని నేను మిక్కిలి దుర్లభుడను. నావారై, వివేకము నొందినవారలకు ఎల్ల వేళల సులభుడను అగుదును.

శ్లో॥ అస్త్యేకస్సులభోపాయః
మాయాం తర్తుం సుదుర్గమాం।
అసంశయేన జానీహి
భక్తి రేవ సదామయి॥ 17

తా॥ మిక్కిలి దుర్గమమైన మాయను తరించుటకు సులభమైన ఉపాయ మొకటి కలదు. సర్వదా నాయందు భక్తి కలిగియుండుటయే అది యని నిస్సంశయముగా తెలిసికొనుము.

శ్లో॥ సర్వభీతిం సముత్సృజ్య
మామాశ్రిత్య సనాతనం।
సర్వదా సర్వకార్యేషు
సర్వధా విజయీ భవ॥ 18

తా॥ సమస్తమైనభీతిని విడచి సనాతనుడనైన నన్నాశ్రయించి, ఎల్లవేళల, సర్వకార్యములయందు సర్వవిధములుగా విజయమును పొందుము.

శ్లో॥ బాలం వృద్ధం యువానంచ
స్త్రియం శూద్రమపండితం।
ఆశ్రితా న్సకలా న్భక్తాన్
ఉద్ధరామి భవార్ణవాత్॥ 19

తా॥ బాలుని, వృద్ధుని, యువకుని, స్త్రీని, శూద్రుని, అపండితుని ఇత్యాదిగా ఆశ్రయించిన సర్వభక్తులను భవ సాగరమునుండి ఉద్ధరించెదను.

శ్లో॥ భక్తానుగ్రహకాలేషు
జాతిరూప కులాదిభిః।
ఉత్తమాధమ భేదస్తు
నగణ్యతే మయాధ్రువమ్॥ 20

తా॥ భక్తుల ననుగ్రహించు కాలములందు జాతి, రూపము, కులము మున్నగు వానిచేత కలిగిన ఉత్తమ అధమ భేదము నాచే గణింపనే బడదు. ఇది నిశ్చయము.

శ్లో॥ పశ్యన్నపి తథా శృణ్వన్
పాఠితోఽపి స్మరన్ పునః।
మత్తత్త్వం నాభి జానాతి
విభ్రష్టో మదనుగ్రహాత్॥ 21

తా॥ చూచుచు, వినుచు, చదివింపఁబడుచు మరల స్మరించుచుకూడ నాతత్త్వము నెఱుగలేనివాడు నా అనుగ్రహము నుండి విభ్రష్టుడగును.

శ్లో॥ సువిశ్వాస విహీనస్య
ద్వేషిణ స్సంశయాత్మనః।
అహంకార విమూఢస్య
దూరో భవామ్యహం సదా॥ 22

తా॥ చక్కని విశ్వాసములేని వానికిని, ద్వేషించు వానికిని, సంశయాత్మునకును, అహంకారము వలన విమూఢు డైన వానికిని నేను ఎల్లప్పుడును దూరమగుదును.

శ్లో॥ మద్భక్త్యాచ సమాయుక్తం
మహ్యాం విహ్వాలతాంగతం।
ప్రేమార్ద్ర హృదయం ధీరం
అనుగృహ్ణామి శీఘ్రతః॥ 23

తా॥ నాయందు భక్తితో నున్నవాడును, నాకొఱకై విహ్వాలతను పొందువాడును, ప్రేమార్ద్ర హృదయుడు నగుధీరుని శీఘ్రముగా అనుగ్రహించెదను.

శ్లో॥ తత్త్వం మమ పరిజ్ఞాతుం
అసమర్థః పుమానపి।
క్రమేణ లభతే జ్ఞానం
చింతయన్మామశంకితః॥ 24

తా॥ పురుషుడు నాయొక్క తత్త్వము నెఱుగుటకు సమర్థుడైనప్పటికి, శంకలనువీడి నన్ను చింతించుచు క్రమముగా జ్ఞానమును పొందును.

శ్లో॥ అకృత్వా సుకృతం కించిత్
దుష్కృతం కృతవానపి।
క్షిప్రం భవతి శుద్ధాత్మా
హ్యచ్యుతం మాం స్మరన్ సదా॥ 25

తా॥ సుకృతము ఏకొంచెము చేయకున్నప్పటికిని పాపమును ఒనర్చినవాడైనను పురుషుడు అచ్యుతుడనైన నన్ను సర్వదా స్మరించుచు నిశ్చయముగా శుద్ధాత్ముడు కాగలడు.

శ్లో॥ నమేభక్తస్య నాశోఽస్తి
న చ దుఃఖం భయం తథా।
నిశ్చయేన విజానీహి
నిత్యముక్తో భవిష్యసి॥ 26

తా॥ నాభక్తునకు నాశము, దుఃఖము, భయము అనునవి లేవు. అని నిశ్చయముగా తెలిసికొనుము, నిత్యముక్తుడవు కాగలవు.

శ్లో॥ యథా యస్యాస్తి సంస్కారో
భజతే మాం తథైవ సః॥
తస్య భ క్త్యనుసారేణ
ప్రయచ్ఛామి ఫలం సదా॥ 27

తా॥ ఎవని సంస్కారమెట్టిదో ఆతీరున నన్ను వాడు భజించును. వానియొక్క భక్తి ననుసరించి నే నెల్లప్పుడును ఫలము నొసగెదను.

శ్లో॥ విద్ధి త్వయి చ సర్వస్మిన్
అహమేవాస్మి కేవలః॥
సర్వత్రేదం సదాఽస్మృత్వా
సర్వభూత ప్రియో భవ॥ 28

తా॥ నీయందును సమస్తమునందునుకేవలము నేనే యున్నానని తెలిసికొనుము. దీనిని సర్వదేశముల సర్వవేళల స్మరించుచు సర్వభూతములకు ప్రియుడవుకమ్ము.

ఇతి శ్రీ విశ్వగురు శ్రీమద్విద్యారణ్య భగవతః కృతౌ
శ్రీమద్భగవద్భారత్యాం అధ్యాత్మవిద్యాయాం
తృ తీ యోఽధ్యాయః

ఇది శ్రీవిశ్వగురు శ్రీమద్విద్యారణ్యభగవత్కృతియగు
శ్రీమద్భగవద్భారతియను అధ్యాత్మవిద్యయందు
తృతీయాధ్యాయము

॥श्रीमद्भगवद्भारती॥

శ్రీమద్భగవద్భారతీ

చతుర్థోఽధ్యాయః

శ్లో॥ యం యోగం సముపాస్థాయ
ప్రాప్స్యసి త్వం పదం మమ।
తం వక్ష్యే శృణు గూఢం తే
భజతే మాం పరాత్పరమ్॥ 1

తా॥ ఏ యోగమునను‌ష్ఠించి నీవు నాయొక్క పదమును పొందగలవో అట్టి రహస్యమైనదానిని పరాత్పరుడనగు నన్ను సేవించెడు నీకొఱకు (అనగా నా భక్తుడవగు నీకు) చెప్పుచున్నాను వినుము.

శ్లో॥ యస్యైవాస్తి స్థిరా భక్తి
ర్మయి దేవే జగత్పతౌ।
నాస్తికించిద్భయం తస్య
మహామృత్యు సముద్భవమ్॥ 2

తా॥ జగన్నాథుడను, దేవుడనైన నాయందు ఎవనికి స్థిరమైన భక్తి ఉండునో అట్టివానికి ఘోరమైన మృత్యువు వలన కలిగెడు మహాభయముకూడ లేశమైనను కలుగదు.

శ్లో॥ రక్షామి క్షిప్రమేవాహం
తిష్ఠన్తం మత్పరాయణమ్।
దృఢభక్తిం సదా(శిత్య
హిత్వాన్యత్సాధనాంతరమ్॥ 3

తా॥ ఎల్లప్పుడు దృఢమైన భక్తి నా(శయించి మరియొక సాధనము నా(శయింపక నాయందు (శద్ధకలిగియుండు వానిని వెను వెంటనే రక్షించెదను.

శ్లో॥ మనసా కర్మణా వాచా
స్మరన్తం మాం మదా(శయమ్।
సదానుగమనం కృత్వా
తారయామి భవార్ణవమ్॥ 4

తా॥ మనసుచేతను, కర్మచేతను, వాక్కులతోడను నన్ను స్మరించుచు నన్నా(శయించిన వానిని ఎల్లప్పుడు వెంటనంటియుండి భవసాగరము నుండి తరింపఁజేయుదును.

శ్లో॥ అనన్యభావనాం లబ్ధ్వా
చింతయన్మాం నిరంతరమ్।
సన్న్యస్త సర్వసంకల్పో
హ్యా(త(బహ్మ సమశ్నుతే॥ 5

తా॥ అనన్యమైన భావనను పొంది, నిరంతరము నన్ను చింతించెడువాడు సర్వసంకల్పములను సన్న్యసించి యిహలోకముననే పరమాత్మను పొందును.

శ్లో॥ సన్నికృష్టోస్మి సంస్మారాత్
విస్మారాద్య ద్విదూరగః॥
విహాయ విస్మృతిం తస్మాత్
స్మరణం మే సదా కురు॥ 6

తా॥ నన్ను స్మరించువానికి నేను మిక్కిలి దగ్గరగుదును. మఱచిన వానికి మిక్కిలి దూరముగా నుందును అందువలన మరపునువిడచి ఎల్లవేళల నాస్మరణమునే చేయుము.

శ్లో॥ అసచ్చింతా ముపాశ్రిత్య
నరోఽనర్థముపాగతః॥
చిత్త మాత్మని సంస్థాప్య
చింతామన్యాం త్యజేత్సుధీః॥ 7

తా॥ మానవుడు అసచ్చింతలను (అనిత్యభావములను) ఆశ్రయించి కీడు నొందుచున్నాడు. బుద్ధిమంతుఁడు మనస్సును ఆత్మయందు లగ్నము చేసి అన్యవిచారములనుత్యజింపవలయును.

శ్లో॥ ఇంద్రియాణి ప్రమాథీని
ప్రజ్ఞావన్నపి ధీమతః॥
వంచన్త్యపి బుధంతాని
జాగర్యాయాం ప్రమాదినమ్॥ 8

తా॥ ఓ ప్రజ్ఞావంతుడా! ధీమంతునికైనను ఇంద్రియములు ప్రమాదమును కల్గించునట్టివిగానే యుండును. పండితునైనను, మెలకువగల వానైనను ఏమఱుపాటు నొందిన వానినికూడ ఆ ఇంద్రియములు మోసగించుచున్నవి.

శ్లో॥ కుర్వాణోఽపి సదాయత్న
మింద్రియవ్రాత నిగ్రహే।
నస సిద్ధి మవాప్నోతి
హ్యకృతాత్మా విమూఢధీః॥ 9

తా॥ ఇంద్రియ సమూహ (వ్యాపార) ముల నరికట్టుటకు ఎల్ల వేళల ప్రయత్నము చేయుచున్నవాడైనను. శాస్త్రాచార్యోపదేశములచేత సంస్కరింపబడని విమూఢాత్ముడు సిద్ధిని పొందకున్నాడు.

శ్లో॥ అయమేకస్తవో పాయః
జితౌహీంద్రియ సంహతేః॥
సుపౌరుషం సమాశ్రిత్య
మయ్యర్పిత మనాభవః 10

తా॥ దృఢమైన పురుషకారము నవలంబించి నాయందు మనస్సు నర్పణచేయుము. ఇంద్రియములను నిగ్రహించుటకు నీకిది యొక్కటియే జయోపాయము.

శ్లో॥ యదా భవతి మద్భక్తో
విషయై ర్మోహితస్తదా।
భూయస్తం మత్స్మృతిందత్వా
సత్పథేస్థాపయామ్యహమ్॥ 11

తా॥ నాభక్తుడు బలీయములగు విషయములచే మోహితుడై నపుడు, మరల నాతనికి నాస్మృతినికలిగించి సన్మార్గమున స్థాపించెదను.

శ్లో॥ స్త్రీభిరాలింగ్యమానోఽపి
విహరన్నపి సర్వదా।
హసన్ క్రీడన్ రమన్ జ్ఞానీ
వ్యామోహం స న గచ్ఛతి॥ 12

తా॥ జ్ఞానవంతుఁడు స్త్రీలచే నాలింగనము చేయఁబడు చున్నను, సదావిహరించుచున్నను, నవ్వుచున్నను, క్రీడించు చున్నవాడైనను వ్యామోహమును బొందడు.

శ్లో॥ కామజః క్రోధజో వేగః
తథా లోభ సముద్భవః।
క్షణికో దైర్ఘిక శ్చేతి
ద్వివిధః పరికీర్త్యతే॥ 13

తా॥ కామము, క్రోధము, లోభము అను వానివలన జనించిన వేగము (అనగా వికారము) క్షణికము (క్షణకాలముండునది) దైర్ఘికము (చాలకాలముండునది) అని రెండు విధములుగాఁ జెప్పబడుచున్నది.

శ్లో॥ క్షణికోఽనవధానాచ్చ
సత్యం హి మహితాత్మనామ్।
అనాదివాసనా కార్యాత్
దీర్ఘవేగో దురాత్మనామ్॥ 14

తా॥ మహితాత్ములకు అశ్రద్ధవలన క్షణికమైన వేగము సముద్భవమగును. దురాత్ములకు అనాదివాసనల ప్రేరణలచే దీర్ఘమైన వేగము జనించును.

శ్లో॥ కామేన బధ్యతే జంతుః
నిష్కామస్తు విముచ్యతే।
కామనా మఖిలాం త్యక్త్వా
నైష్కర్మ్య సుఖమశ్నుతే॥ 15

తా॥ జంతువు (ప్రాణి) కామముచేత బంధింపఁబడును. కోరికలు లేకుండటచే విముక్తిని పొందును. కావున సమస్తమైన కామమును విడనాడి ప్రాణి కర్తవ్యరాహిత్య సుఖము ననుభవించును.

శ్లో॥ ప్రజ్ఞావానపి శాస్త్రజ్ఞః
సంగమోహేన వంచ్యతే।
అసంగ దృఢ శస్త్రేణ
మోహపాశాన్నికృంతయ॥ 16

తా॥ ప్రజ్ఞావంతుడైన శాస్త్రజ్ఞుడు కూడ సంగమువలన కలిగెడు మోహముచేత వంచింపఁబడుచున్నాడు. నిస్సంగమనెడు దృఢమైన శస్త్రముచేత మోహమనెడు పాశములను ఛేదింపుము.

శ్లో॥ కామక్రోధౌ జితౌ యేన
మోహరాగౌ వివర్జితౌ।
జగత్సర్వం జితం తేన
నాసౌ కేనాపి బాధ్యతే॥ 17

తా॥ ఎవడు కామ, క్రోధములను జయించునో మోహ, రాగములను విసర్జించునో అట్టివానిచే లోకమంతయు జయింపబడినదగును. అతడు దేనివలనను బాధింపఁబడడు.

శ్లో॥ త్యక్తాహంకారరాగా యే
మద్భక్తా విగతాశయాః।
వారయామి చ్యుతిం తేషాం
బాహ్యాభ్యంతర కారణైః॥ 18

తా॥ ఎవ్వరు అహంకారమును, రాగమును (అనగా మమకారమును) పరిత్యజించిన వారై ఇతరాశయములు తొలగినవారై నాభక్తులగుదురో, అట్టివారియొక్క అంతరంగిక బాహ్యకారణముల చేనైన పతనమును నేను నివారించెదను.

శ్లో॥ మా మీశ్వరం నిరాకృత్య
యే వర్తంతే దురాశయాః।
అసాధూం స్తాన్విమూఢాంశ్చ
నరకేషు క్షిపామ్యహమ్॥ 19

తా॥ ఈశ్వరుఁడనగు నన్ను నిరాకరించి దుష్టమైన ఆశయములు కలవారై చరించు, అసాధువులగు మూఢమతులను నరకలోకములో పారవైతును

శ్లో॥ ఈశ్వరం గురు మాత్మానం
యే మాం భజ న్తి సర్వశః।
తర న్తీ హైవ మృత్యుం తే
మనిషా మత్పరాయణాః॥ 20

తా॥ ఈశ్వరుఁడను, గురుఁడను, పరమాత్ముండను అగు నన్ను అన్ని విధముల ఎవరు భజింతురో, అట్టివారు నాయందు నిష్ఠయు, తత్పరతయు కలవారై యీలోకముననే, మృత్యువును తరింతురు.

శ్లో॥ మత్ప్రేమతో௨నిశం శుద్ధః
యో మాం భజతి తత్త్వవిత్।
తమనన్యాశ్రయం ధీరం
మోక్షయిష్యామి బంధతః॥ 21

తా॥ శుద్ధుడై తత్త్వమునెఱిగినవాడై ప్రేమతో ప్రతిదినము నన్ను భజించుచు ఇతరాశ్రయములు లేనిధీరుని, (సంసార) బంధము నుండి విముక్తుని జేసెదను.

శ్లో॥ నానావిధ మతస్థానాం
సర్వేషాం ప్రాణినామపి।
ఏక ఏవాస్మ్యహం గమ్యః
పయసామర్ణవో యథా॥ 22

తా॥ నానావిధములైన మతముల నవలంబించువారగు సర్వ ప్రాణులకును, సర్వజలములకు సముద్రమువలె నేనొక్కడనే పొందదగినవాడను.

శ్లో॥ ఆర్తానాం బాధితానాం చ
పతితానాం నృణామపి।
దీనానాం చ సుఖీతానాం
అగతీనామహం గతిః॥ 23

తా॥ (రోగాదులచే) దుఃఖితులగువారికి, (దుర్జనులచే) పీడింపబడినవారికి, (నిగ్రహమును కోల్పోయి) పతితులగు మానవులకును (అనగా శీలము చెడినవారికిని), (దారిద్ర్యాదులచే)

దీనులైనవారికి, (మరణాదులవలన) భయపడినవారికి, దిక్కులేనివారికి నేనే శరణ్యుఁడనగుచున్నాను. (అనగా నేనే ఆశ్రయింపదగిన వాడనగుచున్నాను.)

శ్లో॥ దుస్సహేష్వపి దుఃఖేషు
సుభక్తిం మయి మా త్యజ।
సంతీర్య సర్వదుఃఖాని
మామేవైష్యసి మా శుచః॥ 24

తా॥ సహింపరాని మిక్కుటములైన దుఃఖములయందును నాయందలి దృఢ భక్తిని విడువకుము. సమస్త దుఃఖములను సంతరించి (దాటినవాడవై) నన్నేపొందగలవు. కనుక దుఃఖింపకుము.

శ్లో॥ సకృత్స్మరణ మాత్రేణ
సన్నికృష్టో భవామ్యహమ్।
అభయం తస్య దాస్యామి
శ్రియం ముక్తించ శాశ్వతీమ్॥ 25

తా॥ నన్నొక్కమారు స్మరించినమాత్రమున అట్టివానికి సన్నిహితుఁడనగుదును. వానికి అభయమను సంపదను శాశ్వతమైన ముక్తిని ఈయగలను.

శ్లో॥ మత్కర్మణా చ మద్భక్త్యా
శుద్ధిం లబ్ధ్వాత్మనః పరామ్।
నిర్మమో నిరహంకారీ
మద్ధ్యానేన విముచ్యతే॥ 26

తా॥ మానవుడు నన్ను గురించిన కర్మలు చేయుటచేతను నాయందలి భక్తితోడను ఉత్కృష్టమైన ఆత్మశుద్ధిని పొంది అహంకార మమకారములు తొలగినవాడై నన్ను గురించిన జ్ఞానముచేత ముక్తిని పొందుచున్నాడు.

శ్లో॥ అదత్వావసరం కించిత్
కామాదీనాం మదాశ్రయః।
ఆసుప్తే రామృతేః కాలం
నయేద్భక్త్యా మదర్థయా॥ 27

తా॥ నన్నాశ్రయించినవాడు (అనగా నాభక్తుడైనవాడు) కామము మొదలగువానికి కొంచమైనను అవకాశమీయక (ప్రతిదినము) నిద్రావస్థను చెందునంతవరకును (అనగా మెలకువకలిగి యున్నంత వరకును) మరణ పర్యంతమును (అనగా యావజ్జీవమును) అగు కాలమును నాకొఱకైన భక్తితో గడుపవలయును.

శ్లో॥ దుర్విజ్ఞేయం చ మే తత్త్వం
తార్కికాణాం శృతిద్విషామ్।
అశాంతచేతసాం చాపి
కామరాగాది దుర్గుణైః॥ 28

తా॥ కామరాగాది దుర్గుణములచేత అశాంతమైన మనస్సుకల వారికిని, వేద విరోధులగువారికిని, కుతార్కికులకును నాతత్త్వము తెలిసికొనరానిదగును.

శ్లో॥ మదంతస్థాని భూతాని
సర్వంచేదం మయా తతమ్।
లభ్యోఽస్మ్యహం పరస్సౌమ్య
జ్ఞాన భక్త్యా త్వనన్యయా॥ 29

తా॥ ఓ సౌమ్యుడా! సర్వభూతములు నాయందేకలవు. నాచే సర్వము వ్యాప్తమైనది. శ్రేష్ఠుడనగు నేను జ్ఞానముతో కూడిన అనన్యమైన భక్తితో లభ్యుడనగుచున్నాను.

శ్లో॥ మమానుగ్రహ నిర్భిన్న
హృదయగ్రంధి రాత్మవిత్।
స్వాత్మత్వేన జగద్దృష్ట్వా
తతో న విజుగుప్సతే॥ 30

తా॥ నాయొక్క అనుగ్రహముచేత భేదింపబడిన హృదయ గ్రంథులు (ముడులు) కలిగిన ఆత్మవేత్త, జగత్తును తన ఆత్మ స్వరూపముగాచూచి జుగుప్సను (అసహ్యమును) పొందడు.

శ్లో॥ మత్తత్త్వే నిర్వికల్పేయః
శ్రద్ధావాన్ సుసమాహితః।
సిద్ధో భవత్యయత్నేన
ముక్తి స్తస్య చ శాశ్వతీ॥ 31

తా॥ ఎవడు వికల్పరహితమైన నాతత్త్వమునందు శ్రద్ధావంతుడై మనస్సును మిక్కిలి ఏకాగ్రముచేయుచున్నాడో అట్టివాడు

ప్రయత్నము లేకుండగనే సిద్ధుడగుచున్నాడు. మరియు శాశ్వతమగు ముక్తిని పొందుచున్నాడు.

శ్లో॥ బహు జన్మకృతానంత
పుణ్యకర్మ ఫలోదయాత్।
జ్ఞాత్వామాం తత్త్వతస్త్యాగీ
మద్భావం ప్రతిపద్యతే॥ 32

తా॥ అనేక జన్మలలో చేసిన అనంతములైన పుణ్యకర్మముల యొక్క ఫలము ప్రారంభమగుటవలన త్యాగియై తాత్త్విక బుద్ధితో నన్ను తెలిసికొని నాభావమును పొందును. (అనగా బ్రహ్మ భావమును పొందును)

ఇతి శ్రీ విశ్వగురు శ్రీ మద్విద్యారణ్య భగవతః
కృతౌ శ్రీ మద్భగవద్భారత్యాం ఆధ్యాత్మ
విద్యాయాం చతుర్థోఽధ్యాయః

ఇది శ్రీ విశ్వగురు శ్రీమద్విద్యారణ్య భగవత్కృతి
యగు శ్రీమద్భగవద్భారతియను ఆధ్యాత్మవిద్య యందు
చతుర్థాధ్యాయము.

।।श्रीमद्भगवद्भारती ।।

శ్రీమద్భగవద్భారతీ

పంచమోఽధ్యాయః

శ్లో॥ జగ త్తత్త్వం ప్రవక్ష్యామి
జానీహ్యేతత్ సుబుద్ధిమన్।
దుస్సహ ద్వంద్వసంయుక్తం
అధ్రువంచ భ్రమాలయమ్॥ 1

తా॥ (నేను) ఓ బుద్ధిమంతుడా! జగత్తుయొక్క స్వభావమును చెప్పబోవు చున్నాను తెలిసికొనుము. (ఈ ప్రపంచము) సహింపశక్యముకాని (శీతోష్ణ సుఖదుఃఖములనెడి) జంటలతో కూడినదై, శాశ్వతముకానిదై, సకలభ్రాంతికి నిలయమై యున్నది.

శ్లో॥ వృథా భ్రమసి విశ్వేస్మిన్
అజ్ఞాత్వా తత్త్వమవ్యయమ్।
ధ్రువానందం ప్రదాస్యామి
మయి భక్తిం స్థిరాం కురు॥ 2

తా॥ అవ్యయమైన తత్త్వమునెఱుఁగక ఈ ప్రపంచమున వ్యర్థముగా భ్రమించుచున్నావు. నాయందు స్థిరమైన భక్తి నుంచుము. ధ్రువమైన ఆనందమునిచ్చెదను.

శ్లో॥ బాహ్యాడంబర వేషైశ్చ
భ్రామకైర్వచనై స్తథా।
సకృత్రిమ క్రియాభిస్తు
నలభ్యోఽహం పరోహరిః॥ 3

తా॥ పరాత్పరుడనైన హరినగునేను బాహ్యములైన ఆడంబర వేషములచేతను, (చిత్తవును) భ్రమింపజేయుమాటలచేతను, కృత్రిమములైన (అనగా కపటముతో కూడిన) పనులచేతను పొందబడను.

శ్లో॥ మోహగ్రహాద్విముక్తస్తు
నిత్యానిత్య వివేకవాన్।
నిత్యానంద స్సదాశాంతః
జ్ఞానీ జయతి సర్వదా॥ 4

తా॥ మోహమనెడు గ్రహమునుండి విముక్తుడైనవాడును, నిత్యానిత్యవివేకముకలవాడును, నిత్యానంద స్వరూపుడును, ఎల్లప్పుడు శాంతుడును అగుజ్ఞాని సర్వదా విజయమును పొందును.

శ్లో॥ విషయస్యతు సాన్నిధ్యాత్
ధ్యానం తస్మిన్నవిష్యతి।
ధ్యానాద్ధి విషయాసంగః
తతోఽనర్థ పరంపరా॥ 5

తా॥ విషయవస్తువులయొక్క సమీపమునందుండుట వలన దానియందు మానవునకు ధ్యానమేర్పడును. ధ్యానము వలననే విషయము యందు ప్రీతి యేర్పడును. దానివలన అనర్థములు పరంపరగా నేర్పడును.

శ్లో॥ శ్రవణం దర్శనంచైవ
స్పర్శనం స్మరణం తథా।
విషయాణాం ధ్రువం సత్యం
ఏకైక మపి హానిదమ్॥ 6

తా॥ విషయవస్తువులను వినుట, చూచుట, తాకుట, స్మరించుట - వీనిలో నేయొక్కటియైనను హానినే కలిగించును ఇది సత్యము. ధ్రువము.

శ్లో॥ తస్మాత్సర్వ ప్రయత్నేన
విషయాన్దూరత స్త్యజ।
సర్వభ్రాంతేశ్చ వక్ష్యేఽహం
అవిద్యైవహి కారణమ్॥ 7

తా॥ అందువలన సర్వవిధములైన ప్రయత్నములతో విషయములను దూరముగాత్యజింపుము, సర్వభ్రాంతికిని అజ్ఞానమే కారణము.

శ్లో॥ క్రీడాభిర్వంచితా బాలాః
యువానో వనితా హతాః।
జరయా పీడితా వృద్ధాః
సర్వే నష్టాస్తుమాయయా॥ 8

తా॥ బాలురు ఆటలచే వంచితులగుదురు. యువకులు స్త్రీలచే హతులగుదురు. వృద్ధులు వార్థక్యముచే పీడితులగుదురు. సర్వులును మాయచే నశించుచున్నారు.

శ్లో॥ అవిద్యయా జడో నష్టః
స్వాహంకారేణ పండితః।
అశ్రద్ధయా చ యోగజ్ఞః
సర్వే నష్టాస్తు మాయయా॥ 9

తా॥ జడుడు (మందబుద్ధి కలవాడు) అవిద్యవలనను, పండితుఁడు అహంకారము చేతను, యోగజ్ఞుడు (అనగా యోగ తత్త్వము నెఱిగినవాడు) అశ్రద్ధచేతను, నష్టపడుచున్నారు. మాయవలన అందరు నశించుచున్నారు.

శ్లో॥ పరామర్శం పరిత్యజ్య
జ్వరార్తస్య పితుస్సుతః।
కాంతా శ్లేష సుఖాసక్తః
కస్యాయం క్వ కుమారకః॥ 10

తా॥ జ్వరముచే పీడితుడగు తండ్రియొక్క యోగక్షేమ విచారణను వదలిపెట్టి కుమారుడు కాంతాలింగన సౌఖ్యమునం దాసక్తుడగుచున్నాడు. అట్టివాడెవనికి ఎట్టికుమారుడగును?

శ్లో॥ ధర్మాధర్మా న్పరిత్యజ్య
పోషితాపి స్వనార్యపి।
జరాక్రాంత మనాదృత్య
వర్తతే కిల కాసతీ॥ 11

తా॥ ధర్మాధర్మములను వదలిపెట్టి పోషింపబడిన తన భార్యయును, ముసలితనమున నడుగిడిన తనను ఆదరింపక తిరుగుచున్నది. ఇట్టిచో భార్యయనగా నెట్టిది?

శ్లో॥ రూప యౌవన లావణ్య
నృత్య గాన కళాదిభిః
సంపన్నాపి గతే కాలే
నారీ భవతి నిస్ప్రుహా॥ 12

తా॥ రూపమునందును, యౌవనమునందును, లావణ్యము నందును, నృత్యగాన కళాదులయందును సంపన్నురాలైనను కాలముగడువగా వనిత కాంతి విహీనురాలగును.

శ్లో॥ నార్యాః కపోల ఫాలోష్ఠ
శ్రోత్రాక్షి స్త న రమ్యతా।
నా భ్యూరు జఘన శ్రోణీ
సౌందర్యం నైవ శాశ్వతమ్॥ 13

తా॥ స్త్రీయొక్క చెక్కిలి, ఫాలము, అధరము (పెదవులు) చెవి, కన్ను, స్తనములు అనువాని రమ్యతయును, నాభి, ఊరువులు, పిరుదులు, కంఠము అనువాని సౌందర్యమును శాశ్వతము కానేకాదు.

శ్లో॥ సుఖ కర్యపి నారీ సా
దుఃఖమంతే ప్రయచ్ఛతి।
అవిచార్య నరో భ్రాంతః
ఆపత్స్వేవ పతత్యహో॥ 14

తా॥ తాత్కాలికముగా ఇంతి (స్త్రీ) సుఖమును కలిగించినను అంతమున దుఃఖమునే కలిగించును. నరుఁడు భ్రాంతుడై విచారింపక అహో! ఆపదలలోనే పడుచున్నాడు.

శ్లో॥ భార్యాపుత్ర సుహృద్బంధు
ప్రజానాంహి నృపస్యచ।
కారణం వైరభావస్య
కిం క్వార్థ స్సుఖసాధనమ్॥ 15

తా॥ భార్యకు, కుమారునకు, ప్రజలకు, ప్రభువునకును విరోధభావమునకు కారణమగు ధనము ఎచట ఎట్టి సుఖ సాధనము? (అనగా ధనము సుఖసాధనముకాదనుట)

శ్లో॥ బలాధికం సమాదృత్య
బలహీనం నపశ్యతి।
లోకోయం హి వ్యధాకారీ
మోహకారీ చ తత్త్వతః॥ 16

తా॥ ఈలోకము బలముచే నధికుడైన వానిని మిక్కిలి యాదరించి బలహీనుని తిరస్కరించుచున్నది. మరియు వాస్తవముగా దుఃఖకరమును, మోహమును కలిగించునట్టిదియునైయున్నది.

శ్లో॥ పునర్భవః పునర్మృత్యుః
పునర్హనిః పునర్జరా।
తస్మాద్వదతి విజ్ఞానీ
''సునిస్సార మిదంజగత్''॥ 17

తా॥ మానవునకుఁ బుట్టుక, చావు, మరలపుట్టుక ముసలితనము అనునవి చర్విత చర్వణములగుచున్నవి. అందువలననే విజ్ఞాన వంతుడు ఈజగత్తు మిక్కిలి నిస్సారమైనదనును.

శ్లో॥ శబ్దం స్పర్శం చ రూపంచ
రస గంధౌ సమా శ్రితః।
అవిచార్య పరం తత్త్వం
సౌఖ్యమాప్తుం ప్రవర్తతే॥ 18

తా॥ శబ్ద, స్పర్శ, రూప, రస, గంధములనెడు పాంచ భౌతిక గుణములను ఆశ్రయించిన మానవుడు పరతత్త్వమును విచారింపక సుఖమును పొందుటకు ప్రయత్నించుచున్నాడు.

శ్లో॥ నిత్యమాపూర్యమాణో౽పి
దీర్ఘకాలం ప్రయత్నతః।
న భవిష్యతి కామాంతః
తృష్ణా గర్తో న పూర్యతే॥ 19

తా॥ దీర్ఘ కాలము ప్రయత్నపూర్వకముగా ప్రతిదినము నింపబడుచున్నప్పటికిని ఆశల నెడు యగాధము (మిక్కిలి లోతైన పల్లప్రదేశము) పూరింపబడదు. కోరికలకును అంతముకలుగనేరదు.

శ్లో॥ దూరాదేవ సురమ్యాచ
క్షణమేవ సుఖప్రదా।
విచారే సారహీనా సా
నారీ త్యాజ్యా మనీషిభిః॥ 20

తా॥ దూరమునుండి మాత్రమే సుందరమైనదియు, క్షణకాలమే సుఖము నిచ్చునదియు విచారింపగా సారము లేనిదియునగు స్త్రీని బుద్ధిమంతులు పరిత్యజింపవలెను.

శ్లో॥ జిహ్వోపస్థ సుఖభ్రాంత్యా
సంచరం త్యవివేకినః।
లబ్ధ్వా௨గ్రే ௨ల్పం క్షణం సౌఖ్యం
పశ్చా ద్యాప న్తి దుఃఖినః॥ 21

తా॥ అవివేకులు జిహ్వోపస్థల (రసనేంద్రియ, జననేంద్రియ) సుఖభ్రాంతిలో సంచరించుచున్నారు. అందువలన ముందు అల్పమైనట్టియు, క్షణికమైనట్టియు సౌఖ్యమును పొంది పిమ్మట దుఃఖమును పొందుచున్నారు.

శ్లో॥ దుష్పూర కామవేగేన
పండితో௨పి సుశిక్షితః।
కార్యాకార్యం న జానాతి
దుఃఖం ప్రజతి మూఢధీః॥ 22

తా॥ పూరించుటకు శక్యముకాని కామ వేగమువలన మిక్కిలి శిక్షణ కలిగిన పండితుఁడుకూడ ఇది చేయఁదగినది, ఇది చేయరానిది యను విషయమును తెలిసికొనలేకున్నాడు. మూఢబుద్ధియై దుఃఖమును పొందుచున్నాడు.

శ్లో॥ సాధనేచ మహద్దుఃఖం
భోగకాలే భయాన్వితమ్।
భోగాంతే చ పునర్దుఃఖం
విషయం విద్ధి బుద్ధిమన్॥ 23

తా॥ ఓ బుద్ధిమంతుడా! విషయసుఖమును, సాధించు కాలమున మిక్కిలి దుఃఖమును కలిగించునదిగను అనుభవించు

కాలమున భయమును కలుగజేయునదిగను, అనుభవాంతమున మరల దుఃఖమును కలిగించునదిగను తెలిసికొనుము.

శ్లో॥ వైరాగ్య తారతమ్యేణ
సిద్ధిం గచ్ఛతి సాధకః।
యదిస్యాత్తీవ్రవైరాగ్యం
క్షిప్రం భవతి త త్త్వవిత్॥ 24

తా॥ సాధకుడు వైరాగ్యమునందలి తారతమ్యమువలన సిద్ధిని పొందుచున్నాడు. తీవ్రమైన వైరాగ్యము కలిగినచో వేగముగా తత్త్వవేత్త యగుచున్నాడు.

శ్లో॥ మాతా పితా సుతో మిత్రం
బాంధవా స్తేఽ రయోధ్రువమ్।
పరమార్థ పద ప్రాప్తౌ
నోపకుర్వంతియే జనాః॥ 25

తా॥ తల్లి, తండ్రి, కుమారుడు, స్నేహితుడు, బంధువులునగు యేజనులు పరమార్థపదమును పొందుటకు సహకారము నొనరించుట లేదో అట్టివారు నిశ్చయముగా నీకు శత్రువులే.

శ్లో॥ విత్తచింతా విహీనస్య
కాంతా సౌఖ్యవిరాగిణః।
పుత్ర్త మోహ విముక్తస్య
శాంతి ర్భవతి శాశ్వతీ। 26

తా॥ ధనచింత లేనివానికిని, కాంతా సౌఖ్యమున విరాగియైన వానికిని, పుత్రమోహమునుండి విడివడినవానికిని శాశ్వతమైన శాంతి లభించును.

శ్లో॥ గృహబంధ విముక్తస్తు
బంధుసంగ విదూరగః॥
జాతిగర్వ పరిత్యాగీ
సౌఖ్యమాప్నోతి కేవలమ్॥ 27

తా॥ గృహబంధమునుండి విముక్తుడైనవాడును, బంధు సంగము నుండి దూరముగా తొలగినవాడును, జాతిగర్వమును పరిత్యజించినవాడును, కేవలము సౌఖ్యమునే పొందును.

శ్లో॥ ఇష్టా నిష్ట పరిత్యాగీ
స్నేహ ద్వేష వివర్జితః॥
రమ్యారమ్య వియుక్తశ్చ
పరం సౌఖ్యం సమశ్నుతే॥ 28

తా॥ ఇష్టానిష్టములను పరిత్యజించినవాఁడును స్నేహ ద్వేషములను విసర్జించినవాఁడును రమ్యారమ్యముల నుండి విడుదల నొందినవాడును, శ్రేష్ఠమైన సౌఖ్యము ననుభవించును.

శ్లో॥ పరాందేవీ మవిజ్ఞాయ
మానుషీం తను మాశ్రితామ్।
భోగ్యామి వేహ పశ్యంతి
నరకాయైవ మోహతః॥ 29

తా॥ మానవులు, మానుష శరీరము నాశ్రయించిన శ్రీని, పర దేవిగా తెలిసికొనజాలక మోహమువలన భోగ్య వస్తువుగా చూచు చున్నారు. ఇది కేవలమునరకమునే కలిగించును.

శ్లో॥ మాయా కల్పిత విశ్వేఽస్మిన్
పశ్యంశ్చిత్రాణ్య నేకశః।
ఆశ్చర్య భయరాగాదీన్
మద్జ్ఞా నీ నాధిగచ్ఛతి॥ 30

తా॥ మాయాకల్పితమగు ఈ ప్రపంచమునందు అనేక విధములగు చిత్రములను చూచుచూ, నాజ్ఞానముగల వివేకి ఆశ్చర్యము, భయము, రాగము మున్నగువానిని పొందడు.

శ్లో॥ మనసాను భవన్భోగాన్
బహిర్దృష్ట్యా సునిశ్చలః।
యస్తిష్ఠతి స మాయావీ
స్వర్గేచేహ నిరాకృతః॥ 31

తా॥ ఎవడు మనస్సుతో భోగములననుభవించుచూ బాహ్యదృష్టికి నిర్వికారునివలెనుండునో అట్టి మాయావి ఇహ పరములు రెంటికి దూరుడగుచున్నాడు.

శ్లో॥ యా రక్తి ర్విషయేష్వేవం
యది స్యాన్మయి రక్షకే।
సర్వదుఃఖాతిగో భూత్వా
సర్వానంద మవాప్స్యసి॥ 32

తా॥ విషయసుఖములయందు గల రక్తి రక్షకుఁడనైన నాయందు ఆప్రకారము నీకున్నచో సర్వదుఃఖములను దాటిన వాడవై సర్వానందమును పొందగలవు.

శ్లో॥ జగద్భార హరం శౌరిం
సుజనావన దీక్షితమ్।
విశ్వాచార్యం త్రయీసారం
శ్రీహరిం మాం నమస్కురు॥ 33

తా॥ జగద్భారమును హరించువాడను, విష్ణువును, సుజన రక్షణమున దీక్షగలవాఁడను. విశ్వమున కాచార్యుడను. వేదాసారమును శ్రీహరినగు నన్ను (నాకు) నమస్కరింపుము.

శ్లో॥ మందప్రజ్ఞావతాం చాపి
లౌక్యాలోకన రాగిణామ్।
వైరాగ్యం చ మతిందాస్యే
యది మాం శరణంగతాః॥ 34

తా॥ మందప్రజ్ఞులకును (అనగా సూక్ష్మబుద్ధిలేనివారికిని) లౌకిక విషయముల పరికించుటయందు రక్తిగలవారికిని గూడ నన్ను శరణు పొందినయెడల సద్బుద్ధిని, వైరాగ్యమును ప్రసాదించగలను.

శ్లో॥ అకారణ దయాసింధుం
సుభక్త జనవత్సలమ్।
అనిశం మాం భజస్వత్వం
విశుద్ధ మతిగోచరమ్॥ 35

తా॥ నిర్వ్యాజమైన (కారణరహితమైన) దయకు సముద్రుఁడ నైన, భక్తజనులయందు వత్సలుడనైన, విశుద్ధమైన బుద్ధికి గోచరించువాడనైన నన్ను నిరంతరము భజింపుము.

శ్లో॥ అనీశ్వరో హ్యసర్వజ్ఞః
ఇతి మత్వా హ్యపండితాః।
న మాం భజన్తి దుశ్చిత్తాః
లీలోపాత్త నృదేహకమ్॥ 36

తా॥ విలాసముగా మానవ దేహమును ధరించిన నన్ను దుష్టబుద్ధులగు అపండితులు, ఈశ్వరుడుకాడనియు, సర్వజ్ఞుడు కాడనియు తలచి సేవింపరు.

శ్లో॥ ఆక్షిపన్నభ్యసూయంశ్చ
సంశయన్మామనాశ్రయన్।
అవజానన్నిరాకుర్వన్
నరో భ్రశ్యతి సౌఖ్యతః॥ 37

తా॥ నన్నాక్షేపించుచు, అసూయను పొందుచు ఆశ్రయింపకయు, సంశయించుచు, అవమానించుచు, నరుఁడు సౌఖ్యమునుండి భ్రష్టుడగుచున్నాడు.

శ్లో॥ త్వం తర్తుం మోహశోకాబ్ధిం
అగమో మే భవత్యహో।
సంశయానాశు సంత్యజ్య
సర్వేశ్వరం వ్రజస్వ మామ్॥ 38

తా॥ మోహశోక సాగరమును నీవు తరించుటకే నారాక, యైయున్నది. కావున శీఘ్రముగా సంశయముల నన్నిటిని త్యజించి సర్వేశ్వరుఁడనైన నన్ను పొందుము.

శ్లో॥ అవిద్యయా నరాః కేచిత్
ప్రీత్యా౽న్యే విషయేషు చ।
అన్యేభ్యశ్చ భయాత్కేచిత్
త్యక్త్వా మాం సంసరన్తివై॥ 39

తా॥ కొందరునరులు అజ్ఞానముచేతను, మఱికొందరు విషయములందలి ప్రీతిచేతను, వేఱుకొందరు ఇతరులవలన భయముచేతను, నన్ను వదలినవారై (జననమరణ రూప) సంసారమున తిరుగుచున్నారు.

శ్లో॥ మచ్చిత్తో మత్పరో నిత్యం
మయ్యర్పిత క్రియాఫలః।
శ్రద్ధావాననసూయశ్చ
సో౽మృతత్వాయ కల్పతే॥ 40

తా॥ నాయందు మనస్సు కలవాఁడును, నాయందు తత్పరత్వము కలవాఁడును, నాయందు క్రియాఫలములు అర్పించినవాఁడును, శ్రద్ధావంతుఁడును, అసూయారహితుఁడును అమృతత్వమును పొందుటకు సమర్థుడగుచున్నాడు.

శ్లో॥ నశ్వరే సుఖదూరేస్మిన్
లోకే ప్రాప్య మనుష్యతామ్।
విహాయ విషయోన్మాదం
భగవన్తం భజస్వమామ్॥ 41

తా॥ నాశన శీలవైనదియు, సుఖమునకు దూరమైనదియునగు ఈలోకమున (దుర్లభమైన) మనుష్యత్వమును పొందిన నీవు విషయోన్మాదమును (అనగా విషయ సుఖములందలి వ్యామోహమును) పరిత్యజించి భగవంతుఁడనైన నన్ను భజింపుము.

శ్లో॥ మద్భక్తో మద్గతప్రాణో
నిరాశీ ర్నియతేంద్రియః।
అంతరంగపతిం యుక్తో
ధ్యాయన్మాం మయివర్తతే॥ 42

తా॥ నాభక్తుఁడు, నాయందే ప్రాణములుకలవాడు, ఆశా విరహితుడు, ఇంద్రియనిగ్రహము కలవాడు యోగ్యుడు నైనవాడు, అంతరంగ పతినగు నన్ను ధ్యానించుచున్నావాడై నాయందే నివసించును.

ఇతి శ్రీ విశ్వగురు శ్రీమద్విద్యారణ్య భగవతః కృతౌ
శ్రీమద్భగవద్భారత్యాం అధ్యాత్మవిద్యాయాం పంచమోఽధ్యాయః

ఇది శ్రీ విశ్వగురు శ్రీ మద్విద్యారణ్య భగవత్కృతి
యగు శ్రీ మద్భగవద్భారతియను తిధ్యాత్మవిద్య
యందు పంచమాధ్యాయము.

॥श्रीमद्भगवद्भारती॥

శ్రీమద్భగవద్భారతీ

షష్ఠోఽధ్యాయః

శ్లో॥ వైరాగ్య జ్ఞానయోగైర్హి
కైవల్యం లభతే పుమాన్।
తద్వైరాగ్యక్రమం వక్ష్యే
శృణుధీర! సుదుర్లభమ్॥ 1

తా॥ పురుషుడు వైరాగ్యజ్ఞానయోగముచేత మోక్షమును పొందుచున్నాడు. ఓ బుద్ధిమంతుడా! మిక్కిలి దుర్లభమైన అట్టి వైరాగ్య క్రమమును చెప్పుచున్నాను వినుము.

శ్లో॥ అజ్ఞానీహ నరో మూఢః
దేహోఽహమితి మన్యతే।
తస్మాదహం మమేతీత్థం
భ్రాంతిమూలేషు వర్తతే॥ 2

తా॥ అజ్ఞానియు మూఢుడునైన నరుడు దేహమే నేనని తలచుచున్నాడు. అందువలన నేను, నాదిఅనెడు భ్రాంతి మూలక విషయములలో ప్రవర్తించుచున్నాడు.

శ్లో॥ కామినీ కాంచనంచైవ
పుత్ర క్షేత్ర గృహాదయః।
అధికారః ప్రతిష్ఠాచ
మానవం భ్రామయ న్తిహి॥ 3

తా॥ కాంతాకనకవములును, పుత్రక్షేత్రవములును గృహాదులును, లౌకికమైన అధికారము, ప్రతిష్ఠ అను నవియు మానవుని భ్రమింపఁ జేయుచున్నవి.

శ్లో॥ అంగశోభా సమాకృష్టో
యౌవనోద్రిక్త మానసః।
మోహసంఛన్న విజ్ఞానో
దేహరత్యాం ప్రవర్తతే॥ 4

తా॥ స్త్రీయొక్క శరీరశోభవలన మిక్కిలిగా ఆకర్షింపఁ బడినవాడును, యౌవనపుపొంగుతో ఉద్రిక్తమైన మనస్సు కలవాడును, మోహముచేత కప్పివేయబడిన విజ్ఞానముకలవాడును అగునరుడు దేహమునందలి ప్రీతితో ప్రవర్తించుచున్నాడు.

శ్లో॥ శరీరాంగ సువిన్యాసాన్
పశ్యన్భ్రమతి పామరః।
మాంసాస్థిరక్త సంపృక్తం
జ్ఞాత్వా జ్ఞానీన ముహ్యతి॥ 5

తా॥ శరీరావయవముల యొక్క భంగిమలనుగని పామరుడు అట్టిశరీరమే నిత్యమని భ్రమించుచున్నాడు, జ్ఞాని శరీరమును మాంసము ఎముకలు, రక్తములకూడికగా తెలిసికొని మోహమునందడు.

శ్లో॥ విలాసాలాప చేష్టాభిః
చిత్రాలంకార భూషణైః।
హావ భావ వినోదైశ్చ
నారీకర్షతి పూరుషమ్॥ 6

తా॥ విలాసములు, తియ్యనిపలుకులు, (బహువిధ) చేష్టలు, చిత్రవిచిత్రములైన ఆభరణ విశేషములు, హావభావ వినోదములు అనువానివలన అబల పురుషుని చిత్తమునాకర్షించుచున్నది.

శ్లో॥ సర్వశాస్త్ర వివేకాఢ్యః
బహుధానుభవాన్వితః।
తథాపి పురుషో యాతి
నారీం దృష్ట్వా విమోహితామ్॥ 7

తా॥ సర్వశాస్త్రవముల వివేకవముచే సంపన్నుడు, లోకానుభవము మిక్కిలిగా కలవాడును అగుపురుషుడుకూడ స్త్రీ దర్శనమువలన మోహము నొందుచున్నాడు.

శ్లో॥ కామోనామ కిరాతోఽయం
యమాదపి భయంకరః।
నష్టాస్తేన సునార్యశ్చ
యతయ శ్చాపి వంచితాః॥ 8

తా॥ కాముడను ఈ కిరాతుడు యమునికంటెను భయంకరుడు అతనిచేత శోభనశీలవతులగు స్త్రీలు నాశనము చేయబడిరి. (సంగపరిత్యాగమందు యత్నశీలురగు) యతులును వంచితులైరి.

శ్లో॥ బాలాపి తరుణీ చైవ
సా వృద్ధా ప్య బలాపిచ।
నారీ బంధకరీ త్వ్యుక్తా
శాస్త్రానుభవ పండితైః॥ 9

తా॥ అంగన బాలయైనను, యువతియైనను, వృద్ధురాలైనను, అబలయైనను, పురుషునికి ఐహికబంధమునే కల్గించునని శాస్త్రముల యందు అనుభవముగల పండితులు చెప్పుదురు.

శ్లో॥ ప్రియా విరహదుఃఖేన
దుస్స్నేహన సుచాలితః।
కర్తవ్య సంస్మృతిం త్యక్త్వా
దైన్య భావేన పీడ్యతే॥ 10

తా॥ మిక్కిలి దుస్సహమైన ప్రియురాలి ఎడబాటు వలన కలిగిన దుఃఖముచేత తీవ్రముగా కలతనొందిన మానవుడు కర్తవ్యస్మృతిని కోల్పోయి దైన్యభావముతో పీడింపబడుచున్నాడు.

శ్లో॥ చాల యన్తి మనస్థైర్యం
పురుషస్య స్త్రియో ధృవమ్।
హరోఽపిమోహినీం దృష్ట్వా
వ్యామోహం ప్రాప్తవాన్కిల॥ 11

తా॥ స్త్రీలు నిశ్చయముగా పురుషుని మనస్థైర్యమును చలింపజేయుదురు, (కామజేతయగు) పరమేశ్వరుడును మోహినీరూపమునుచూచి వ్యామోహమును పొందినాడట.

శ్లో॥ వేదా న్తినోఽపి దాన్తస్య
విదుష శ్చాపి యోగినః।
తరుణీ సహవాసేన
జ్ఞానబుద్ధి ర్వినశ్యతి॥ 12

తా॥ వేదాన్తజ్ఞానము కలవానికైనను, తపోవంతునకైనను, పండితునికైనను, యోగినిష్ఠితునకైనను యువతీ సహవాసమువలన జ్ఞానబుద్ధి సంపూర్ణముగా నశించును.

శ్లో॥ విద్వానపీహ శాస్త్రేషు
ప్రజ్ఞయాయోగిరాడపి।
శూరోపి యుద్ధ తంత్రేషు
నారీదాసో భవిష్యతి॥ 13

తా॥ (లౌకిక) శాస్త్రములందు విద్వాంసుడైనను, ప్రజ్ఞావంతుడైన యోగి శ్రేష్ఠుడైనను, యుద్ధతంత్రములందు శూరుడైనను (నిగ్రహబుద్ధి లేని యెడల) స్త్రీ దాసుఁడగును.

శ్లో॥ సంబుద్ధం జ్ఞానసంయుక్తం
నిర్మలంచాపి సంస్కృతం।
మనః కలుషతామేతి
స్త్రీ సంగత్యాద్ధ్రువంస్మర॥ 14

తా॥ (అజ్ఞానమనెడి నిద్రనుండి) మేల్కొలుపబడిన దైనప్పటికిని, మోక్షవిషయకబుద్ధితో కూడినదైనప్పటికిని, నిర్మలమైనప్పటికిని, (గురప్రబోధాదులచే) సంస్కరింపఁబడి నప్పటికిని మనస్సు స్త్రీ సాంగత్యముచేత కాలుష్యమును బొందును. ఇది నిశ్చయమని తలంపుము.

శ్లో॥ సహవాసాచ్చ సంపర్కాత్
కామినీనాంతు యోగినః।
భాషణాద్దర్శనాచ్చైవ
తపస్తేజో వినశ్యతి॥ 15

తా॥ కామినులయొక్క సహవాస సంపర్కముల వలనను, దర్శన సంభాషణాదుల వలనను, యోగమార్గ నిష్ఠితుల యొక్కయు తపశ్శక్తి నశించుచున్నది. (సామాన్యుల విషయము వేరే చెప్ప నేల?)

శ్లో॥ కవీనాం కల్పనాస్వేవ
రమ్యా భవతి కామినీ।
యథార్థే మాంస పిండేఽస్మిన్
న రమన్తి వివేకినః॥ 16

తా॥ కవులయొక్క కల్పనలయందు మాత్రమే కామిని రమణీయముగా కన్పట్టును. యదార్థమునకు మాంసపిండమైన యా స్త్రీ శరీరమునందు వివేచనా బుద్ధిగల పండితులకు రక్తి కలుగదు.

శ్లో॥ జాగరూకశ్చ విజ్ఞానీ
మాయాప్రభావ కోవిదః।
అనిచ్ఛన్నపి నరో భ్రాంతః
కాంతా స్నేహేన ముహ్యతి॥ 17

తా॥ (ఇంద్రియనిగ్రహమందు) జాగరూకుఁడును విజ్ఞానవంతుడును. మాయాప్రభావము నెఱుంగుటలో పండితుడును అగు మానవుడుకూడ, ఇచ్ఛలేని వాడయ్యును కాంత యందలి స్నేహమువలన భ్రాంతుడై మోహమునొందుచున్నాడు.

శ్లో॥ కాంతాసుదృఢవిశ్వాసం
నిధాయ రమతే పుమాన్।
చిత్రం స వంచిత స్తాభిః
దుఃఖం ప్రాప్నోతి దుర్భరమ్॥ 18

తా॥ (ప్రళయాంతకమైనబుద్ధిగల) కాంతలయందు మిక్కిలి దృఢమైన నమ్మకము కలుగజేసికొని పురుషుడు రమించుచున్నాడు. చిత్రముగా వారిచేతనే (ఆ కాంతలచేతనే,) వంచింపబడినవాడై భరింపశక్యము కాని దుఃఖమును పొందుచున్నాడు.

శ్లో॥ కామవేగో మహాం స్తీవ్రః
నిగ్రహ స్తస్య దుష్కరః।
నిరుద్ధోఽపి సముత్థాయ
ప్రజ్ఞాం హరతి యోగినః॥ 19

తా॥ కామ వేగము మిక్కిలి గొప్పది. అతితీవ్రమైనది. ఆవేగము నరికట్టుట అతిదుష్కరము, యోగి (అభ్యాసాధుల వలన) ఆవేగ తీవ్రత నరికట్టినప్పటికిని, మరల మరల విజృంభించినదై యాతని ప్రజ్ఞను హరించుచున్నది.

శ్లో॥ వచస్సై రచనాభిశ్చ
సర్వే జయంతి మన్మథమ్।
చింతస్సై శ్చైవ చర్యాభిః
సర్వే నమంతి మన్మథమ్॥ 20

తా॥ మానవులందఱు మాటలచేతను, కవితాధోరణుల చేతను మన్మథుని జయింతురు కాని ఆలోచనలతోను, ఆచరణలచేతను మాత్రము సర్వులును మన్మథునకు నమస్కరింతురు (అనగా కామమునకు లొంగిపోదురని భావము.)

శ్లో॥ కామం సంగోద్భవం విద్ధి
దుష్పూరం దురితాలయమ్।
సంసార కారణం ఘోరం
పాపరూపం మహాశనమ్॥ 21

తా॥ కామము విషయములందరి ప్రీతివలన జనించిన దనియు, పూరింపనలవి కానిదనియు, పాపములకు నిలయమైన దనియును, (మోక్షమును దూరీకరించు) సంసారమునకు కారణమైనదనియు, పాపరూపమైనదనియు, తృప్తి పరుపరానిదనియు నెఱుంగుము.

శ్లో॥ కామమూల మిమం విద్ధి
సంసారం దురతి క్రమమ్।
కాంతామూలం చ తంకామం
తస్మాత్కాంతాం త్యజేత్సుధీః॥ 22

తా॥ తరింపశక్యముకాని సంసారమునకు మూలకారణము కామమనియు, ఆకామమునకు మూలము కాంతయనియు గుర్తింపుము. అందువలన బుద్ధిమంతుడు కాంతావిషయరాగమును పరిత్యజింపవలెను.

శ్లో॥ యౌవనోల్లాస సంమూఢః
ఆరోగ్యబల గర్వితః।
యథేచ్ఛము పభోగేషు
స్వాయుర్నయతి పావనమ్॥ 23

తా॥ (క్షణికములైన) యౌవనోల్లాసములచేత సంమూఢుడును, బలారోగ్యమువలన గర్వితుఁడును అగు మానవుడు,

ఇష్టానుసారములైన కామోపభోగముల యందు, పవిత్రమైన ఆయుర్ధనమును (నిరుపయోగముగా) వెచ్చించుచున్నాడు.

శ్లో॥ దారపుత్ర గృహాదీన్ యః
సంపాద్యైవేహ తుష్యతి।
అకృత్వా తత్త్వజిజ్ఞాసాం
తస్యజన్మ నిరర్థకమ్॥ 24

తా॥ ఏ మానవుడు భార్యను, పుత్రులను, గృహాదులను సంపాదించి పారమార్థిక తత్వమునెఱుంగవలెనను వాంఛలేనివాడై యాలోక వాసనలయందే తుష్టిచెందుచున్నాడో అట్టివాని జన్మమునిష్ప్రయోజనము.

శ్లో॥ విరాగ్య పీంద్రియార్థేషు
దృఢనిశ్చయ వర్జితః।
కాలం నయతి తేష్వేవ
బలహీనో భయావృతః॥ 25

తా॥ విషయవాంఛలయందు విరాగియైనవాడుకూడ దృఢమైన నిశ్చయములేనివాడై, బలహీనుడును, భయావృతుడునై ఇంద్రియార్థముల యందే కాలముగడుపుచున్నాడు.

శ్లో॥ ఇంద్రియార్థేషుసూక్ష్మేచ్ఛా
విరక్తస్యాపివర్తతే।
అప్రమత్తేన ధీరేణ
జేతవ్యా సా ముముక్షుణా॥ 26

తా॥ (ఐహిక విషయములందు) విరక్తుడైన వానికిని ఇంద్రియార్థములయందు సూక్ష్మమైన ఇచ్ఛయుండును. అయ్యది బుద్ధిమంతుడును, ప్రమాదరహితుడును. మోక్షమందిచ్ఛ గలవాడును, అగు పురుషునిచేత జయింపబడవలసినది.

శ్లో॥ మహతా రాగపాశేన
స్నేహజేన సుబంధితః।
ఆరూఢోఽపి చ్యుతిం యాతి
మోహావరణ నష్ట దృక్॥ 27

తా॥ మోక్షపదవీమార్గమును అధిరోహించిన వాడయ్యును పురుషుడు విషయవాంఛల యెడల స్నేహమువలన కలిగిన దృఢమైన రాగపాశము చేత గట్టిగా బంధింపబడినవాడై మోహమనెడు ఆచ్ఛాదన (కప్పు) చేత కోల్పోయిన వివేకమనెడు దృష్టిగలవాడై చ్యుతినొందుచున్నాడు.

శ్లో॥ అదృష్టాదీని భూతాని
దృష్టమధ్యాని సజ్జన।
గతాన్యదర్శనంభూయః
శోకస్యావసరః కుతః॥ 28

తా॥ ఓ సజ్జనుడా! ప్రాణులశరీరములు, ఉత్పత్తికి పూర్వము చూడబడనివి, మధ్యకాలమున చూడబడుచున్నవి. మరల (లయ కాలమున) కన్పడనివై పోవుచున్నవి. అనగా అనిత్యముల నిభావము అనిత్యములగు ఇట్టిశరీరములయెడ శోకింపనవసరమేమికలదు?

శ్లో॥ నష్టం భవతి యద్దృష్టం
జాతో మృతో భవేద్యతః।
అనివార్యమిదం బుద్ధ్వా
జహి శోకమనర్థకమ్॥ 29

తా॥ (చర్మచక్షువులకు) గోచరించునదెల్లయు నశించును. పుట్టిన ప్రాణి జాతమంతయును మరణించును. ఇట్టి స్థితి మానవప్రయత్నముచే నివారింప శక్యముకానిదని తెలిసికొని దానియెడల అనర్థకరమైన శోకమును విడిచిపెట్టుము.

శ్లో॥ దుఃఖదంహి మనో వ్యాప్తం
సుఖదం చోప సంహృతమ్।
వ్యాప్తం భవతి కామేన
నిష్కామంతూప సంహృతమ్॥ 30

తా॥ మనస్సు ఇంద్రియార్థములందు వ్యాప్తమై దుఃఖమును కలిగించును ఉపసంహరింపబడినదై (నిశ్చలత్వము పొందినదై) సుఖమునిచ్చును మనస్సు యొక్క చంచలత కామమువలన కలుగును. ఉపసంహరణము కామహీనతవలన నగును.

శ్లో॥ మనోవైషయికం శత్రుః
బంధురాత్మా సునిర్మలః।
జ్ఞాత్వైత ద్భజతాం మాంహి
భావశుద్ధిం దదామ్యహమ్॥ 31

తా॥ విషయవాంఛల యందు వ్యాపృతమై మలినమైన మనస్సు తనకు శత్రువు, అట్లుకానిదై నిర్మలమయిన మనస్సు బంధువు అని తెలిసికొని నన్ను భజించువారికి భావ నైర్మల్యమును నేను కలుగఁజేయుదును.

శ్లో॥ అస్థిరం చంచలంచాపి
విబుధై ర్గృహ్యతే మనః।
వైరాగ్యాభ్యాస విజ్ఞానైః
మోక్షానంద ఫలప్రదైః॥ 32

తా॥ మోక్షానందమను ఫలమునీయఁజాలిన వైరాగ్యము, అభ్యాసము, విజ్ఞానము అనువానిచేత విద్వాంసులు స్థిరత్వము లేనిదియు, చంచలమగునదియు నగు మనస్సును కూడ వశపరచుకొనుచున్నారు.

శ్లో॥ వాగ్భిర్వదన్తి వేదాన్తం
త్యాగమార్గ వినిందకాః।
వంచయన్తి జనాన్మూర్ఖాన్
జిహ్వోపస్థ సుఖాలసాః॥ 33

తా॥ త్యాగమార్గమును నిందించువారును, జిహ్వోపస్థల సుఖములవలన అలసతనొందినవారును అగు కుత్సితులు మాటలతో వేదాంతమును జెప్పుచు మూర్ఖులయిన జన్నులను వంచింతురు.

శ్లో॥ శాస్త్రజాల పరిజ్ఞాతా
లబ్ధకీర్తి స్సుభోగవాన్।
తథాప్యసూయతాం యాతి
దృష్ట్వాన్యంసుయశోన్వితమ్॥ 34

తా॥ (సదసద్వివేకమును కలిగించెడు) అనేక శాస్త్రముల పరిజ్ఞానముకలవాడును, కీర్తిప్రతిష్ఠలు, చక్కని భోగములుకలవాడ యినప్పటికిని నరుడు, కీర్తివంతుడయిన అన్యుని చూచి అసూయ నొందుచున్నాడు.

శ్లో॥ దాతా విద్వాన్కులీనశ్చ
ప్రభుర్భోగీ విరాగ్యపి।
సామాన్యశ్చ ధనీ యోగీ
సత్కారేచ్ఛానుబంధితాః॥ 35

తా॥ దాత, విద్వాంసుడు, సత్కులమున జన్మించిన వాడు, ప్రభువు, భోగి, విరాగి; సామాన్యుడు, ధనవంతుడు, యోగి వీరందఱును సత్కారేచ్ఛలయందు (పూజాసన్మానాదులయందు) బంధితులగుచున్నారు.

శ్లో॥ అజ్ఞాత్వా సుఖ మంతస్థం
విషయేష్వవ లోకతే।
అలబ్ధ్వా తత్సుఖం తత్ర
విచారం హి సమశ్నుతే॥ 36

తా॥ మానవుడు తనలో నున్న ఆత్మానందమును గుర్తించలేక బాహ్యవిషయముల సుఖములకయి అఱ్ఱులు చాచుచున్నాడు. తానభిలషించు సుఖమునచట (బాహ్యవిషయములందు) పొందలేక కడకు విచారమును పొందుచున్నాడు.

శ్లో॥ యత్కించిత్సాధితం లోకే
సర్వం నశ్యతి కాలతః।
తస్మాత్త్వం నిర్మమోభూత్వా
నిస్సంగశ్చ సమాచర॥ 37

తా॥ లోకమున నీవు సాధించిన ఎట్టిదైనను కాలము ననుసరించి యది సర్వమునశించును. కావున (నశ్వరములగు వానియందు) మమకారములేని వాడవై సంగరహితుడవై ప్రవర్తింపుము.

శ్లో॥ ఇంద్రియార్థోప భోగేషు
క్షణికోపశమో భవేత్।
క్షణాదూర్ధ్వం పునస్తృష్ణా
ప్రబలైవ భవిష్యతి॥ 38

తా॥ ఇంద్రియసౌఖ్యముల అనుభవమునందు క్షణికమైన ఉపశమము కలిగినను ఆక్షణమైన పిదప తృష్ణ, (వాంఛ) ప్రబలమే కాగలదు. (అందుచే ఇంద్రియార్థోపశమము సార్వకాలికముగా సిద్ధింపనేరదని భావము.)

శ్లో॥ పూరణా దేకవాంఛాయాః
అన్యవాంఛోదయో భవేత్।
పారంపర్య క్రమేణైవం
తృష్ణైవ వివర్ధతే॥ 39

తా॥ (విషయోపభోగ సంబంధమగు) ఒక వాంఛను పూరించుటవలన వెంటనే మఱియొక వాంఛ పుట్టుచున్నది. ఈ

విధమయిన పరంపరాక్రమముచేత (వాంఛారూపమయిన) దాహము మాత్రమే వృద్ధియగుచున్నది.

శ్లో॥ తృష్ణాఽగ్రే సూక్ష్మరూపాపి
వర్ధతే హ్యనివారితా।
అనల స్సూక్ష్మరూపేణ
ప్రవిశ్యైవ వివర్ధతే॥ 40

తా॥ ఏవిధముగా అగ్నికణము స్వల్పమయినప్పటికిని (కాష్ఠాదులయందు) చేరిన వెంటనే వృద్ధిపొంది దహించి వేయుచున్నదో, అట్లే నివారింపబడనివాంఛ మొదటసూక్ష్మ రూపముననున్నను వెంటనే మిక్కిలిగా వృద్ధిపొందుచుండును.

శ్లో॥ కాలాత్కాలాంతరంవాంఛన్
దేశాద్దేశాంతరం తథా।
ప్రాప్తాద్వ స్త్వంతరం చేచ్ఛన్
కామకామీ విముహ్యతి॥ 41

తా॥ విషయవములయందు కోరికకలిగినమానవుడు సన్నిహితములగు దేశకాలవస్తువులవలన తృప్తి లేనివాడై అన్యములైన దేశ కాలవస్తువులను వాంఛించుచు మోహమునొందుచున్నాడు.

శ్లో॥ దేశతః కాలతశ్చాపి
వస్తుతశ్చాప్యబాధితమ్।
ఆత్మన్యే వాఖిలం సౌఖ్యం
లబ్ధ్వాధీరో నకాంక్షతి॥ 42

తా॥ బుద్ధిమంతుడు దేశమువలనను, కాలమువలనను, వస్తువ వలనను, బాధింపఁబడని దేశకాలవస్తువుల కతీతమైన దగుటచే నిత్యమైన బ్రహ్మానందరూపమైన సౌఖ్యమును ఆత్మయందే పొందినవాఁడై మోహమునొందకుండును.

శ్లో॥ వస్తు తత్త్వమవిజ్ఞాయ
విషయేంద్రియ మోహితః।
సంప్రాప్తేష్వరతిం ప్రాప్య
నవ్యేషు కురుతే మతిమ్॥ 43

తా॥ జనుడు వస్తువుయొక్క యదార్థస్వభావమును తెలిసికొనలేక, విషయేంద్రియములచేత మోహపెట్టబడినవాడై లభించినవానియందు ప్రీతినిపొందలేక క్రొత్తవస్తువు యందు వాంఛలను పెంచుకొనుచున్నాడు.

శ్లో॥ యతీనామపి దృశ్యంతే
రాగద్వేష పరాయణాః।
అర్థకామ సుఖాసక్తాః
మానపూజసు లంపటాః॥ 44

తా॥ భవసాగర తరణమునకై యత్నించు యతులలో కూడ మొదలంట త్రుంచివేయవలసిన రాగద్వేషములయందు నిష్ఠకలవారును, (దరికిఁజేరనీయరాని) అర్థకామములవలన కలిగెడు సుఖములయందు ఆసక్తికలవారును, (నిష్ప్రయోజనములయిన) పూజాసత్కారములయందు కాంక్షగలవారును గన్పట్టుచున్నారు.

శ్లో॥ యదగ్రే దృశ్యతే సౌఖ్యం
సంస్పర్శజ సుఖేషుహి।
తదల్పం క్షణికం విద్ధి
దుఃఖమూలంచ మోహజమ్॥ 45

తా॥ దేహేంద్రియములకు విషయవస్తువులయొక్క స్పర్శవలన కలిగెడు సుఖములయందు ఏది ఆరంభమున సౌఖ్యముగా భాసించుచున్నదో అయ్యది అల్పమనియు క్షణకాలములో నశించునదనియు, దుఃఖమునకు కారణమనియు, అజ్ఞానమువలన పుట్టినదనియు తెలిసికొనుము.

శ్లో॥ నిద్రాం తంద్రాంచ భీతించ
సంమోహం వ్యసనం తథా।
ఆలస్య మతిమానిత్వం
త్యక్త్వాశు విజయంవ్రజ॥ 46

తా॥ (అధికమగు) నిద్రను, ప్రమత్తతను, భయమును, ఇంద్రియ వ్యామోహమును, వ్యసనమును, అలసభావమును, దురభిమానమును పరిత్యజించి శీఘ్రముగా (భవబంధ విమోచనకై చేయు యుద్ధమున) విజయమును బొందుము.

శ్లో॥ హర్ష శోకాన్వితంవేగం
సుఖదుఃఖ సముద్భవమ్।
సోఢుం శక్తస్య తస్యేహ
దుఃఖాభావో భవిష్యతి॥ 47

తా॥ (లౌకిక విషయములవలన కలిగెడు) సుఖదుఃఖముల నుండి పుట్టిన హర్షశోకములయొక్క వేగమును సహింపశక్తి కలవానికి ఇహలోకమున దుఃఖములేకుండుట సంభవించును. (అనగా సంతోషము కలిగినపుడు పొంగి, దుఃఖము కలిగినపుడు క్రుంగువానికి మిగులునది దుఃఖమేయని భావము.)

శ్లో॥ శ్రేయస్సాధన సామగ్ర్యాం
శక్తి రేవ గరీయసీ।
స్వస్య ధర్మాను సారిత్వం
శక్తిరిత్యభిధీయతే॥ 48

తా॥ శ్రేయస్సునుసాధించు సాధన సంపత్తియందు "శక్తి" యనునది సర్వోత్తమమైనది తనకు విహితమయిన ధర్మమును అనుసరించుటయే శక్తియని విజ్ఞులచే చెప్పబడినది.

శ్లో॥ పూర్వజన్మసు పాపాని
కృతాన్యేవేహ జన్మని।
దారిద్రవ్యాధి దుఃఖైస్తు
బాధన్తే సర్వమానవాన్॥ 49

తా॥ పూర్వజన్మమునందును, ఈ జన్మమునందును, చేయబడిన అనేక పాపములు, పేదరికము, రోగములు, దుఃఖములు అనువానితో సర్వమానవులను బాధించుచున్నవి. (జన్మము పాపహేతువై బాధాకరమగుచున్నది. కావున బాధోపశమనమునకై జన్మరాహిత్యము కొఱకు ప్రయత్నించుటయే ఉత్తమమార్గమని భావము.)

శ్లో॥ సుఖసంప్రాప్తయే ధర్మః
ప్రాణినాంచ విధీయతే।
పరిహారాయ దుఃఖస్య
హ్యధర్మః ప్రతిషిధ్యతే॥ 50

తా॥ సర్వప్రాణులకును సుఖమును కలిగించుటకై వేదమాతవలన ధర్మము విధింపబడినది. అట్లే దుఃఖమును పరిహరించుటకై అధర్మమునిషేధింపబడినది. (అనగా ధర్మము నాచరింపకుండుట, అధర్మమును తొలగించుకొనకుండుట దుఃఖహేతువులని భావము.)

శ్లో॥ వేదధర్మ పరోనిత్యం
సర్వాహంకార వర్జితః।
సర్వకర్మ ఫలత్యాగీ
శుద్ధసత్వో భవిష్యతి॥ 51

తా॥ నిత్యము వేదధర్మమునందు శ్రద్ధకలవాడును అనగా వేదవిహితకర్మల నాచరించువాడును సర్వమైన అహంకారమును విసర్జించినవాడును సర్వ కర్మఫలములను బ్రహ్మార్పణ బుద్ధితో త్యాగము చేయువాడును అగుమానవుడు అంతఃకరణశుద్ధిని పొందగలడు.

శ్లో॥ సన్న్యస్య సర్వకర్మాణి
సంప్రాప్య తత్త్వమాత్మనః।
సంసారగతి ముల్లంఘ్య
సంచరేన్ముక్త సంశయః॥ 52

తా॥ జనుడు నిత్యనైమిత్తి కాది కర్మలనన్నింటిని సన్యసించి, ఆత్మతత్వమును సంపాదించి సంసారమార్గము నతిక్రమించి, సర్వసంశయములనుండి విడివడినవాడై సంచరింపవలయును.

శ్లో॥ ఐశ్వర్యోన్మాదమూఢాత్మా
యోమాం విస్మృత్యవర్తతే।
మమాస్తిత్వ ప్రబోధాయ
తస్యైశ్వర్యం హరామ్యహమ్॥ 53

తా॥ సంపదవలనకలిగిన ఉన్మాదముచే మూఢమయిన బుద్ధిగలవాఁడై (పరమాత్మస్వరూపుడనగు) నన్ను మరచి ఎవ్వఁడు సంచరించునో అట్టివానికి నా యునికిని ప్రబోధించుటకై వాని సంపద నంతటిని హరించెదను.

శ్లో॥ కిమస్తి శోభనందేహే
శీర్యమాణే చ నశ్వరే।
క్షీణేవయసి రమ్యత్వం
సర్వం నశ్యతి తత్క్షణమ్॥ 54

తా॥ (దినదినము) శీర్ణమగుచున్నట్టియు అనగా శిథిలమగుచున్నటియు నశించునటిదియునగు దేహమునందు రమణీయమైనదేమికలదు? వయస్సు క్షీణించుచుండగా సమస్తమైన రమ్యతయు వెనువెంటనే నశించుచున్నది.

శ్లో॥ అలంకృతోఽప్యయందేహః
స్వర్ణాంబర స్రగాదిభిః।
స్వభావ మలినత్వాద్ధి
జ్ఞానిభిః పరిభూయతే॥ 55

తా॥ ఈశరీరము బంగారుభూషణములతోడను చిత్ర విచిత్రములయిన వస్త్రములతోడను సువాసనా భరితములగు పూలమాలలతోడను అలంకరించబడినప్పటికిని స్వభావముచేత మలినమయిన దగుటవలన జ్ఞానులచే తిరస్కరింపబడుచున్నది.

శ్లో॥ వస్తు మిధ్యాత్వ విజ్ఞానాత్
శాంతిర్నహిహ కేవలాత్।
మిధ్యావస్తు పరిత్యాగాత్
పూర్ణ శాంతి ర్భవిష్యతి॥ 56

తా॥ కేవలము వస్తువుయొక్క మిధ్యాతత్వమును అనగా అసత్య స్వభావమును గ్రహించినంతమాత్రమున శాంతి కలుగదు. మిధ్యయని తెలిసికొనిన వస్తువును పరిత్యజించుట వలననే పరిపూర్ణమయిన శాంతిలభించును.

శ్లో॥ శృతే దృష్టే స్మృతే జ్ఞాతే
చాను భూతే నరస్సదా।
విషయే నిర్వికారో యః
ధృవంతస్య సుఖం భవేత్॥ 57

తా॥ (శబ్దస్పర్శరూప రసగంధములను) విషయములు వినబడినప్పటికిని, స్మరింపబడినప్పటికిని, అనుభవింపబడినప్పటికిని

ఏజనుడు సర్వదా వికారము పొందనివాడై యుండునో యట్టివానికి ధృవముగా సుఖముకలుగును.

శ్లో॥ క్షణంస్థిత్వా సుఖంయాతి
క్షణే దుఃఖం వినశ్యతి।
సుఖదుఃఖ భ్రమంత్యక్త్వా
సుఖ మక్షయమశ్నుతే॥ 58

తా॥ (లోకస్థంబంధవంగం) సుఖముక్షణకాలముండి పిదపపోవును. దుఃఖముకూడ క్షణకాలములో నశించును. ఇట్టి సుఖదుఃఖములయొక్క భ్రమనువిడనాడినచో మానవుడు శాశ్వతమయిన సౌఖ్యమునను భవించును.

శ్లో॥ యావత్కాలం మనోయస్య
స్వాధీనం వర్తతే ధ్రువమ్।
తావత్తస్య భయంనాస్తి
తృష్ణామోహ సముద్భవం॥ 59

తా॥ మానవునకు ఎంతకాలము తనమనస్సు తనకు స్వాధీనమైయుండునో అంతకాలము ఆశామోహములవలన కలిగెడు భయము దరిజేరదు.

శ్లో॥ సుఖ కోమల సంస్పర్శాః
శబ్దాశ్చ మధురాద్భుతాః।
రమ్యా సుందరరూపాణి
నాకర్షం త్యాత్మవేదినమ్॥ 60

తా॥ సుఖమునొసంగు కోమలములయిన సంస్పర్శలును, మధురములును అద్భుతములునైనశబ్దములును, మనోహరములు సుందరములునైన రూపములును ఆత్మవేత్తను ఆకర్షింపజాలవు.

శ్లో॥ హృద్యుపలభ్య రూపంమాం
సహస్రారస్థితం శివమ్।
చిదానంద తనుం శాంతమ్
ఆశ్రయాశు నిరంతరమ్॥ 61

తా॥ హృదయమునందు (అనగా దహరాకాశమునందు) పొందదగిన రూపము కలిగినట్టియు సహస్రారమందు నెలకొన్నట్టియు మంగళస్వరూపుడనైనట్టియు, స్వయం ప్రకాశానందమే తనువుగా కలిగినట్టియు, శాంతుడనైనట్టియు నన్ను శీఘ్రముగా నిరంతరము ఆశ్రయింపుము.

శ్లో॥ స్మరంతి కృతపుణ్యాయే
స్వాంతస్థం మాం సదాశయాః
సుఖం ప్రజ్ఞాం స్మృతిం జ్ఞానం
మత్తో లబ్ధ్వా జయంతితే॥ 62

తా॥ సుకృతాత్ములైన జనులు సత్పదార్థమందు భావనలుకలవారై వారియాత్మలలో వెలుగొందెడు నన్ను స్మరింతురు నావలన సుఖమును, ప్రజ్ఞను, స్మృతిని, జ్ఞానమును పొంది (సర్వత్ర) జయమునొందుదురు.

శ్లో॥ బ్రహ్మైవాహం పరం సత్యం
మాం విద్ధి పరమేశ్వరమ్।
జీవభూతో మమైవాంశః
జగదే తద్ధి మన్మయమ్॥ 63

తా॥ పరమార్థ సత్యస్వరూపమగు పరబ్రహ్మమును నేనే। సర్వజగత్పాలకుడగు పరమేశ్వరునిగా నన్ను గుర్తింపుము. జీవజాతమంతయు నాయొక్క అంశమే. ఈదృశ్యమానమగు సర్వప్రపంచమును నాచేతనే నిండియున్నది.

శ్లో॥ గుణప్రభుం గుణాతీతం
నర నారీ తనుర్ధరం।
సదైకం మాం భజస్వత్వం
సర్వభూతేశ్వరేశ్వరమ్॥ 64

తా॥ (సత్వరజస్తమో) గుణములకు శాసకుడనైనట్టియు, త్రిగుణములకతీతుడనైనట్టియు స్త్రీ పుంరూపతనువును (లేక స్త్రీ శరీరములను పురుషశరీరములను) ధరించినట్టియు, సర్వభూతముల యొక్కయు ఈశ్వరులకు ఈశ్వరుడనైనట్టియు ఒక్కడనేయైనట్టియు నన్ను నీవెల్లప్పుడును భజింపుము.

ఇతిశ్రీ విశ్వగురు శ్రీమద్విద్యారణ్య భగవతః కృతౌ
శ్రీ మద్భగవద్భారత్యాం అధ్యాత్మవిద్యాయాం షష్ఠోఽధ్యాయః

ఇది శ్రీవిశ్వగురు శ్రీమద్విద్యారణ్య భగవత్కృతి యగు
శ్రీమద్భగవద్భారతియను అధ్యాత్మవిద్య యందు షష్ఠాధ్యాయము.

॥श्रीमद्भगवद्भारती॥

శ్రీమద్భగవద్భారతీ

సప్తమోऽధ్యాయః

శ్లో॥ వైరాగ్యస్య దృఢత్వాయ
సద్వివేకోదయాయచ।
శోకమోహ వినాశాయ
శ్రుణ్వేతత్సావధానతః॥ 1

తా॥ (ప్రాపంచిక విషయములందలి) వైరాగ్యము దృఢమగుటకును, పరబ్రహ్మసంబంధమగు వివేకము ఉదయించుటకును, శోకమోహములు వినాశము నందుటకును ఈ చెప్పఁబోవుదానిని సావధానముగ ఆలకింపుము.

శ్లో॥ అనాదివాసనా జాలైః
ప్రేరితస్సన్ నరస్సదా।
అవిరక్తో మహామోహాత్
లోకేఽస్మిన్ సః ప్రవర్తతే॥ 2

తా॥ అనాదిగా వచ్చుచున్న (కర్మఫలరూపములైన) వాసనాజాలముచేత సర్వదా ప్రేరితుండగుచు నరుఁడు (ఇంద్రియ వాంఛారూపమైన) మహామోహమువలన విరక్తి పొందనివాఁడై యీలోకమున ప్రవర్తిల్లుచున్నాఁడు.

శ్లో॥ అజ్ఞానాత్ స్వస్వరూపస్య
కామో బాహ్యేషుజాయతే।
కామీ కరోతి కర్మాణి
బంధస్తతోఽభిజాయతే॥ 3

తా॥ స్వస్వరూపముయొక్క తెలివిలేని కారణముగా నరునకు బాహ్యవిషయములందు కామము కలుగుచున్నది. కామలోలుపుఁడై నరుఁడు కర్మలను చేయుచు, (ఆ కర్మముల ఫలానుభవమనెడు) బంధమును బొందుచున్నాడు.

శ్లో॥ అవలంబ్య దురాచారాన్
దుర్మతాని చ కాముకాః।
సంపాద్య క్షుద్రసౌఖ్యాని
నరకంయాంతి దుర్ధియః॥ 4

తా॥ కాముకులు దుష్టములైన ఆచారములను, దుష్టములైన (చార్వాక పాషండకాపాలికాది) మతములను అవలంబించి, వానివలన క్షుద్రములైన సౌఖ్యములను పొంది దుష్టబుద్ధులై కడకు నరకమున కూలుచున్నారు.

శ్లో॥ జీవోఽయం మోహసంకీర్ణః
దారాపత్య సుఖైరమన్।
లబ్ధ్వాపి మానవందేహం
మోక్షం నేచ్ఛతి కించన॥ 5

తా॥ (విషయేంద్రియవముల యొక్క) మోహవముతో సంకీర్ణుఁడైన యీ జీవుడు, భార్యాపుత్రాదుల సుఖమునందు

రమించుచున్నవాఁడై (పురాకృత సుకృతఫలమైన) మానవ దేహమును బొందియు, మోక్షమును వాంఛింపకున్నాఁడు. (అట్టివాని దుర్గతిని) ఏమని చెప్పవలెను?

శ్లో॥ ఇంద్రియస్వాదు సౌఖ్యేషు
మోదమానో నిరంతరమ్।
పరమార్థపథం జ్ఞాతుం
నకరోతి స్పృహామపి॥ 6

తా॥ ఇంద్రియములయొక్క రుచికరములైన సౌఖ్యములయందు నిరంతరము ముదమునందుచున్నవాఁడై పరమార్థ మార్గమును ఎఱుగుటకు, నరుఁడు వాంఛామాత్రమైనను చేయకున్నాడు.

శ్లో॥ అనంతర క్షణే యద్యత్
ప్రభవిష్యతి మానవః।
అల్పజ్ఞ స్స న జానాతి
వృథాగర్వేణ వంచితః॥ 7

తా॥ అల్పజ్ఞుఁడైన మానవుడు అనంతర క్షణమున ఏదేది సంభవించునో యెఱుగడు. (కాని) వ్యర్థమైన గర్వముతో వంచింపబడుచున్నాడు.

శ్లో॥ యథేష్టంచ సుఖంప్రాప్తుం
పరిహర్తు మవాంఛితమ్।
అశక్నువన్నరో మూఢః
వృథాగర్వేణ వంచితః॥ 8

తా॥ మూఢుఁడైన నరుఁడు ఇష్టానుకూలమైన సుఖమును హొందుటకును, తనకోరికపు భిన్నమైనదానిని పరిహరించుటకును శక్తిలేని వాడయ్యు వ్యర్థమైన గర్వముతో వంచింపఁబడుచున్నాడు.

శ్లో॥ విషయాశా దృఢేకాయే
దుర్బలే రోగచింతనా।
మూర్ఖాణాంహి భవేదిత్థం
ధిక్ తేషాం జన్మనిష్ఫలమ్॥ 9

తా॥ మూర్ఖమానవులకు, శరీరము దృఢముగానుండగా విషయసుఖములందలి ఆశయును, శరీరము దుర్బలముకాఁగా రోగసంబంధచింతయును, ఇట్లు (నిరంతరము) కలుగుచున్నది ఛీ! ఛీ! అట్టివారి జన్మము నిష్ఫలము.

శ్లో॥ సుందరోఽస్తుకురూపోఽస్తు
శరీరం సర్వదేహినామ్।
మలమూత్రాలయం తుచ్ఛం
రక్తమాంసాస్థిపంజరమ్॥ 10

తా॥ (జీవి) సుందరుఁడగుఁగాక! కురూపుఁడగుగాక! దేహధారులగు సర్వులకును శరీరము మలమూత్రముల కాలయమైనదియు, తుచ్ఛమైనదియు, రక్తమాంస, అస్థులకు పంజరమైనదియు మాత్రమే.

శ్లో॥ అసహ్యేసమలేఽనిత్యే
హ్యరమ్యే దోషసంయుతే।
శరీరేఽస్మిన్ మనఃకృత్వా
విద్వానపి విముహ్యతి॥ 11

తా॥ అసహ్యమైనట్టిదియు, మలభూయిష్ఠమైనట్టిదియు అనిత్యమైనట్టిదియు (శాశ్వతము కానట్టిదియు) ఏమాత్రము రమ్యము కానట్టిదియు, దోషములతో కూడినదియునగు ఈ (శీర్ణమగు లక్షణముగల) శరీరమునందు మనస్సునుంచి పండితుడు కూడ విశేషముగా మోహమునందుచున్నాడు.

శ్లో॥ నాస్వాదయేద్రసంమోహాత్
వృత్తరూపేషు యోషితామ్।
తద్ధితం మోహితం కృత్వా
పాతయత్యవశం భృశమ్॥ 12

తా॥ స్త్రీలయొక్క శీలవములయందుగాని రూపవముల యందుగాని మోహమువలన మానవుఁడు రసమును ఆస్వాదింప రాదు. అట్టి ఆస్వాదనము అతనిని మోహితునిగా చేసి వివశునిగా చేసి మిక్కిలిగా నశింపఁజేయును.

శ్లో॥ స్త్రీవ్యక్త్యాహిరతింయంతి
పశుపక్ష్యాదయోఽపిచ।
విమూఢోఽపి తథైవేహ
విజ్ఞస్యైకో విరజ్యతే॥ 13

తా॥ పశుపక్ష్యాదులుకూడ స్త్రీ వ్యక్తియందు రతిని బొందుచున్నవి. అట్లే వివమూఢుడైన మానవుడుకూడ అగుచున్నాడు. విజ్ఞానియైన మానవుడొక్కడుమాత్రము (నీచములైన స్త్రీ సుఖాదుల యందు) విరక్తినిఁ బొందుచున్నాడు.

శ్లో॥ రతిం యత్ర మనోయాతి
చంచలం దృశ్యవస్తుషు।
తస్మాత్త్వం తత్పరావర్త్య
మోక్షమార్గే నివేశయ॥ 14

తా॥ చంచలమైన మనస్సు దృశ్యములైన (నాశన శీలములైన) యే వస్తువులయందు రతిని బొందుచున్నదో అట్టి వాని నుండి ఆ మనస్సును (ప్రయత్నపూర్వకముగా) విముఖము గావించి (నిత్యమైన) మోక్షమార్గమునందు ప్రవేశ పెట్టుము.

శ్లో॥ బద్ధ్వాకర్మేంద్రియాణీహ
కామభోగేషు వాంఛయా।
యఃక్రీడతి మనోరాజ్యే
దుర్బలో రోగవాన్భవేత్॥ 15

తా॥ కామభోగములయందలి కోరికచేత (వాక్పాణి పాద పాయూపస్థల నెడు) కర్మేంద్రియములను బంధించి మనస్సనెడు రాజ్యమున నెవడు క్రీడించుచున్నాడో వాడు దుర్బలుడై రోగవంతుడగును.

శ్లో॥ రాజ్ఞశ్చధనినశ్చాపి
సుందరస్యాపి ధీమతః।
దీనస్య చ సమంవిద్ధి
దుఃఖం యద్భవసంభవమ్॥ 16

తా॥ జన్మసంభవమైన దుఃఖమేదిగలదో యది రాజునకు, ధనవంతునకు, సుందరుఁడైనవానికి, బుద్ధిమంతునకు, దీనునికి (ఇట్లిల్లవారలకును) సమానమేయని తెలిసికొనుము.

శ్లో॥ సుందరో౽పి జరామేతి
బలిష్ఠో౽పి మృతింతథా।
ధనినో౽పి భవేద్దైన్యం
విదాంకింమోహకారణమ్॥ 17

తా॥ సుందరుఁడుకూడ వార్ధక్యమును బొందుచున్నాడు. బలిష్ఠుడుకూడ మరణించుచున్నాడు. ధనవంతునకైనను దైన్యము కలుగుచున్నది. ఇట్టియెడల విజ్ఞులకు మోహకారణమేమి గలదు?

శ్లో॥ దేహాభిమానసంమూఢాః
తృష్ణాకామ ప్రపీడితాః
మమతా తాప సంతప్తాః
మజ్జన్తి భవసాగరే॥ 18

తా॥ దేహమునందలి అభిమానమువలన మిక్కలి మూఢులైన వారును, ఆశాకామములచేత పీడింపఁబడిన వారును, మమకారమనెడు తాపమువలన సంతృప్తులైన వారును భవమనెడు సాగరమునందు మునుగుచున్నారు.

శ్లో॥ క్షణికాపేక్ష సంమోహే
కామక్రోధ వశంగతః।
త్యజ్యతే పూర్వ పుణ్యైశ్చ
భావికల్యాణ దూరగః॥ 19

తా॥ క్షణికమైన ఆవేశమువలన కలిగిన అజ్ఞానము నందు, కామక్రోధములకు వశుడైన మానవుడు పూర్వపుణ్యములచేత పరిత్యక్తుడగుచున్నాడు. రాబోవు కళ్యాణములకు దూరముగా తొలగుచున్నాడు.

శ్లో॥ క్షణకాల ప్రమాదాద్ధి
చిరకాల తపఃక్షయః।
ప్రమాదాన్నాపరో మృత్యుః
శాంతి విజ్ఞాననాశకః॥ 20

తా॥ క్షణకాలమునందలి ప్రమాదమువలన చిరకాలము ఆర్జించిన తపఃఫలము క్షయమునొందును. ప్రమాదముకంటె ఘోరమైన మృత్యువులేదు. అయ్యది శాంతి విజ్ఞానములను నశింపజేయును.

శ్లో॥ అగ్రేకించిత్సుఖంభుక్త్వా
పశ్చాద్భవంతి రోగిణః।
వైషయికా జనాస్సర్వే
నష్టాత్మ సుఖసాగరాః॥ 21

తా॥ విషయవాంఛలను మరిగిన జనులందఱును, ముందుగా అతిస్వల్పమైన సుఖము ననుభవించి పిదప రోగవంతులగుచున్నారు. అందువలన నిత్యమైన ఆత్మానందమనెడు మహాసముద్రమును కోల్పోవుచున్నారు.

శ్లో॥ అనభిజ్ఞో నరో భ్రాంత్యా
రమణీయ త్వచావృతమ్।
అస్థియంత్ర మిమందేహం
సంపశ్యన్ రాగమశ్నుతే॥ 22

తా॥ చక్కని వివేకములేని మానవుడు భ్రాంతిచేత, రమణీయమైన చర్మముచేత ఆవరింపఁబడిన అస్థియంత్రమైన యీ దేహమును జూచి రాగమును పొందుచున్నాడు.

శ్లో॥ నవయౌవన సంపన్నాం
జరావృద్ధాంచ బాలికామ్।
నిర్వికారేణ యఃపశ్యే
త్తం నౌతిదేవరాడపి॥ 23

తా॥ నూతన యౌవన సంపన్నురాలిని, జరావృద్ధను, బాలికను, ఏనరుఁడు కామాదివికారములు లేకుండ చూచునో అట్టివానికి ఇంద్రుఁడుకూడ నమస్కరించును.

శ్లో॥ ఆఖండలాని భోగ్యాని
లబ్ధ్వాపి కిం ప్రయోజనమ్।
చంచలాన్యేవ సౌఖ్యాని
హ్యధ్రువం కిల జీవనమ్॥ 24

తా॥ ఇంద్రసంబంధములైన సౌఖ్యములనైననుపొంది ప్రయోజనమేమి కలదు? జీవనమే అధ్రువము కావున ఎట్టి

సౌఖ్యములైనను చంచలములే (కావున మానవుడు శాశ్వతానందమునకై ప్రయత్నింపవలెను.)

శ్లో॥ క్షణకాలిక సౌఖ్యైస్తైః
సుసమాకృష్ట మానసాః।
కాలం నహి ప్రపశ్యంతి
ధావ న్తం మృత్యుకారణమ్॥ 25

తా॥ మానవులు క్షణికములైన సౌఖ్యములచేత బాగుగా ఆకర్షింపబడిన మనస్సుకలవారై మృత్యువునకు కారణమై పరువిడుచున్నకాలమును తెలియకున్నారు.

శ్లో॥ ధృత్వేహ వివిధాన్ వేషాన్
రంగస్థల నటోపమాః।
ఆగచ్ఛన్త్యథ నిర్యాన్తి
జగద్రంగస్థలే జనాః॥ 26

తా॥ వివిధములైన వేషములను ధరించిన నాటకరంగ స్థలమునందలి నటులను పోలినవారై జనులు జగత్తనెడు రంగస్థలము నందు వచ్చుచున్నారు మరల నిష్క్రమించుచున్నారు. (ఇట్లాగమన నిర్గమనములతోడనే అనిత్యత్వమును భజించుచున్నారని భావము.)

శ్లో॥ ప్రాతస్సాయ మహోరాత్రి
చైత్రఃఫాల్గునికఃక్రమాత్।
ముహుర్ముహుః భ్రమ త్యేవం
కాలేకదా విరాగతా॥ 27

సూర్యోదయ సాయంసమయములు, పగలు, రాత్రి, చైత్రము ఫాల్గుణము ఈ క్రమమున మాటిమాటికి పరివర్తన శీలమైన కాలమునందు మానవునికి వైరాగ్యము జనించి దృఢపడు తెన్నడు?

శ్లో॥ ఇష్టైస్సహ వియోగస్తు
మహాన్ క్లేశకరః స్మృతః।
ప్రియా ప్రియ విభాగోఽత్ర
కారణం క్లేశ సంతతేః॥ 28

తా॥ ఇష్టులైనవారితోడి వియోగము గొప్ప క్లేశముగా పరిగణింపఁబడుచున్నది (దీనిని పరిశీలింపగా) ఈ లోకమున కొన్ని ప్రియములు, కొన్ని అప్రియములు అను విభాగమే సర్వక్లేశసమూహమునకు కారణమగుచున్నది. (అందువలన సర్వము పరమాత్మ మయమని సంభావించి ప్రేమింపవలెనని భావము.)

శ్లో॥ కాంక్షాదుఃఖం క్రియాదుఃఖం
సంసారో దుఃఖమూలకః।
హిత్వేదం మాయికంవిశ్వం
మత్సంస్థాంశాంతిమాప్నుహి॥ 29

తా॥ కాంక్షఅనునదియే దుఃఖము దానిని తీర్చుకొనుటకుఁ జేయు క్రియయు దుఃఖదాయకమే. ఇట్లుగా సంసారము దుఃఖమునకు మూలమగుచున్నది. ఇట్టి మాయికమైన(సంసారరూపమైన) విశ్వమును ఛేదించి నాయందు నెలకొన్న శాంతిని పొందుము.

శ్లో॥ అక్షానుగమనం విద్ధి
బుద్ధేః పతనకారణమ్।
ఇంద్రియాణ్యనుస్మృత్యైవ
మహాన్తోపి భ్రమంగతాః॥ 30

తా॥ ఇంద్రియముల ననుసరించి పోవుటయే బుద్ధి యొక్క పతనకారణమని తెలిసికొనుము. ఇంద్రియముల ననుసరించుట వలననే మహాత్ములుకూడ భ్రమకు లోనగుచున్నారు.

శ్లో॥ అవిద్యా మోహితంచిత్తం
తృప్తింగచ్ఛతి సత్వరమ్।
కామిన్యాది సుఖేష్వేవ
తస్మాదేతత్ప్రబోధయ॥ 31

తా॥ చిత్తము అజ్ఞానముచేత మోహితమై కామినీ సౌఖ్యము మున్నగు (నీచములైన) సుఖములయందే సత్వరముగా తృప్తిని పొందుచున్నది. అట్టిచిత్తమును (నిత్యమైన పరమానందానుభూతికై) మేల్కొల్పుము.

శ్లో॥ శరీరలక్షణం హైన్యం
జ్ఞాత్వాపి యౌవనే స్థితః।
పశువద్భ్రాంతి మాప్నోతి
మోహప్రదంహియౌవనమ్॥ 32

తా॥ యౌవనవంతుడు ఈ శరీరలక్షణము హైన్యమని గుర్తెఱిగి కూడ పశువువలె భ్రాంతిని పొందుచున్నాడు. యౌవనము మోహమును కలిగించునట్టిదికదా!

శ్లో॥ వస్తు యావదసంప్రాప్తం
రమ్యం తావత్ప్రతీయతే।
భోగలబ్ధో రసంత్యక్త్వా
జుగుప్సాయై భవిష్యతి॥ 33

తా॥ (కాంక్షితమైన ఒకానొక) వస్తువు ఎంతవఱకు చేతికందదో అంతవఱకు రమ్యముగనే అనిపించును. ఆ వస్తువు లభించి అనుభవింపఁబడిన పిమ్మట నీరసమై జుగుప్సను కలిగించును.

శ్లో॥ దేహపుష్టిం సమాలోక్య
మోహదృష్టిం చ మాకురు।
జ్ఞాన దృష్టిం సదాశ్రిత్య
స్వాత్మతుష్టిం లభస్వహి॥ 34

తా॥ దేహముయొక్క పుష్టినిచూచి దానియందు మోహదృష్టిని పొందకుము సర్వకాలములలో జ్ఞానదృష్టిని ఆశ్రయించి, స్వాత్మతుష్టిని పొందుమోయి!

శ్లో॥ కాంతాది విషయాన్విద్ధి
భోగానంతర దుఃఖదాన్।
ఆపాతమధురాః సర్వాన్
విషయాన్ త్యజ సువ్రత॥ 35

తా॥ కాంతాది విషయములను, అనుభవానంతరము దుఃఖమును కలిగించునవని యెఱుగుము. అప్పటికి (అనుభూతి

కాలమునకు) మాత్రము మధురములైన సర్వవిషయములను, సువ్రతుండా! పరిత్యజింపుము.

శ్లో॥ రమ్యత్వ సుఖదత్వాది
దృష్టిం మాకురువస్తుషు।
విషయార్థేషు సక్తాత్మా
సౌఖ్యం సఃనైవగచ్ఛతి॥ 36

తా॥ (ఆయా ప్రాపంచిక) వస్తువులయందు, రమ్యత్వము, సుఖదత్వాము మున్నుగానైన దృష్టినుంచకుము, విషయార్థముల యందు సక్తమైన ఆత్మగలవాడు ఎన్నటికి సుఖమును పొందంజాలడు.

శ్లో॥ హీనం వస్తు సుఖంమత్వా
రమంస్తత్ర నిరంతరమ్।
మోహిన్యా మాయయాభ్రాంతః
దుఃఖం విందతి దారుణమ్॥ 37

తా॥ మోహమును కలిగించు మాయచేత భ్రాంతుడైన నరుడు హీనమైన వస్తువును సుఖకరమైన దానినిగా తలపోసి, దానియందు రమించుచు దారుణమైన దుఃఖమును పొందుచున్నాడు.

శ్లో॥ యత్రయదా మనోయాతి
విషయాకర్షితం జవాత్।
తతస్తదా వివేకేన
వినివార్య స్థిరం కురు॥ 38

తా॥ విషయములవలన ఎప్పుడు మనస్సు మిక్కలి వేగముగా ఆకర్షింపబడి యెటువైపునకు పోవుచున్నదో అప్పుడు వివేకముచేత దానిని ఆవైపు నుండి దృఢముగా నివారించి స్థిరమైన దానినిగా చేయుము.

శ్లో॥ అత్యంత దుర్లభా ముక్తిః
అత్యంత చపలం మనః॥
యతే శ్చాపి మనశ్చిత్రం
ప్రవృత్తౌ పరిధావతి॥ 39

తా॥ మోక్షము అత్యంత దుర్లభమైనది. మనస్సు అత్యంత చపలమైనది. (ముముక్షువైన) యతి యొక్క మనస్సుకూడ, చిత్రము! (ముక్తిదూరమైన) ప్రవృత్తి మార్గమునందు పరువులిడుచున్నది.

శ్లో॥ అభ్యాసాలస బుద్ధిర్యః
దేహాభి మానవాన్నరః॥
యేనకేనాపి యోగేన
సిద్ధింస నైవగచ్ఛతి॥ 40

తా॥ దేహమునందభిమానముగలిగిన నరుడు, అభ్యాసమునందలసమైన బుద్ధికలవాఁడై, ఏవిధమైన యోగముచేత కూడ సిద్ధిని పొందనేజాలఁడు.

శ్లో॥ శబ్దాది విషయాస్సర్వే
మోహావేశే మనోహరాః॥
మోహాశాంతౌ త ఏవేహ
రుచిహీనా భవంతిహి॥ 41

తా॥ శబ్ద స్పర్శరూపరస గంధములను సర్వవిషయములును, మోహావేశకాలమున మనోహరములై కన్పట్టును. (అట్టి క్షణికమైన) మోహావేశము ఉపశమింపఁగా, ఆ శబ్దాది విషయములే రుచిహీనము లగుచున్నవికదా!

శ్లో॥ సంయోగేన వియోగేన
వికారేణ క్షయేణచ।
యన్నశ్వరం భవేద్వస్తు
తత్కాంక్షిణస్సుఖంకథమ్॥ 42

తా॥ ఏ వస్తువు సంయోగముచేత, వియోగముచేత, వికారముచేత, క్షయముచేత నశించు లక్షణము కలది అగుచున్నదో అట్టిదానిని కాంక్షించువానికి సుఖమెట్లులభించును?

శ్లో॥ భగ్నాభవంతి కాంక్షాశ్చ
ప్రాతికూల్యం ప్రవర్తతే।
భయదం జీవనం క్లిష్టం
లోకారామస్య సర్వథా॥ 43

తా॥ ఇహలోకమే ఆరామమనుకొనువానికి కాంక్షలన్నియు భగ్నములగుచున్నవి (లౌకికములైన వానియందు) వ్యతిరేకభావము ప్రబలమగుచున్నది. అన్ని విధములుగా జీవితము భయంకరమై క్లేశకరమగుచున్నది.

శ్లో॥ ఆత్మనాశో నకర్తవ్యః
ఆత్మోద్ధారం సదాకురు।
ఆత్మైవేహాత్మనస్త్రాతా
స్వాత్మానంస్వయముద్ధర॥ 44

తా॥ ఆత్మ వినాశము చేయఁదగనిది. సదా, ఆత్మోద్ధరణము చేయుము. ఆత్మయే ఆత్మకు రక్షకము. కావున స్వయముగ నీ ఆత్మను నీవు ఉద్ధరించుకొనుము.

శ్లో॥ ఆత్మానం సతతం కృత్వా
సావధానం ప్రయత్నతః।
విరజ్య విషయ వ్రాతాత్
విముక్తి పదమాశ్రయ॥ 45

తా॥ సతతము, మిక్కిలి యత్నమువలన ఆత్మను సావధానమొనర్చి, విషయసుఖాదులనుండి విరక్తినిపొంది, విముక్తి పదమును ఆశ్రయింపుము.

శ్లో॥ విషయేభ్యః పరావర్త్య
సమభ్యస్య శమాదికమ్।
స్వలక్ష్యస్థం మనఃకృత్వా
స్వాత్మన్యేవ సుఖీభవ॥ 46

తా॥ విషయములవలన పరాఙ్ముఖుడవై, అంతరింద్రియ నిగ్రహాదులను చక్కగా అభ్యసించి, మనస్సును ఆత్మపదార్థ మనెడు లక్ష్యమునందుండు దానినిగా చేసి ఆత్మయందే సుఖవంతుడవుకమ్ము.

శ్లో॥ వైరాగ్యేణ పరాభక్త్యా
చింతయన్ మాముమాధవమ్।
భవతీ హైవ ధన్యాత్మా
సర్వాన్కామాన్ సమశ్నుతే॥ 47

తా॥ (విషయువాంఛలయందలి) వైరాగ్యవముచేతను, అత్యుత్కృష్టమైన భక్తిభావముచేతను, ఉమాధవుడనైన నన్ను (సర్వదా) చింతించుచు జనుఁడు ఇహలోకముననే ధన్యాత్ముడు కాగలఁడు సర్వకామములను అనుభవింపగలడు.

శ్లో॥ సర్వజ్ఞం సర్వశక్తించ
వాత్సల్యాది గుణాలయమ్।
కాంతస్త్వం తేహితంకర్తుం
శీఘ్రం మాంశరణంకురు॥ 48

తా॥ సర్వజ్ఞుడను. సర్వశక్తిమంతుడను. వాత్సల్యము మున్నగు సద్గుణముల కాలయమైనవాడను, నీ హితమును జేయఁగోరుచున్న వాడను అగు నన్ను శీఘ్రముగా శరణు పొందుము.

ఇతి శ్రీ విశ్వగురు శ్రీమద్విద్యారణ్య భగవతః
కృతౌ శ్రీమద్భగవద్భారత్యాం ఆధ్యాత్మ విద్యాయాం
సప్తమోఽధ్యాయః

ఇది శ్రీ విశ్వగురు శ్రీమద్విద్యారణ్య భగవత్కృత
శ్రీమద్భగవద్భారతి అను ఆధ్యాత్మ విద్యయందు
సప్తమాధ్యాయము.

॥श्रीमद्भगवद्भारती॥

శ్రీమద్భగవద్భారతీ

అష్టమోఽధ్యాయః

శ్లో॥ అనురాగేణ సద్భక్త్యా
ప్రేమ్ణాశుద్ధేన చేతసా।
స్మరన్మామాత్మభావస్థం
జ్ఞానం పరంసమశ్నుతే॥ 1

తా॥ మానవుఁడు అనురాగముతోడను, చక్కని భక్తితోడను, (నాయందలి) ప్రేమచేత పవిత్రమైన మనస్సు తోడను, ఆత్మభావము నందున్న నన్ను స్మరించుచున్నవాడై ఉత్తమమైన జ్ఞానమును అనుభవించుచున్నాఁడు.

శ్లో॥ మాంయశ్చధ్యాయతే ప్రేమ్ణా
నిత్యయుక్తస్తు నిర్మలః।
స్వప్నజాగరయోస్తస్య
దర్శనంమే దదామ్యహమ్॥ 2

తా॥ ఏమానవుఁడు నిత్యముసమాహితుడై నిర్మలుడై ప్రేమతో నన్నుధ్యానించుచున్నాఁడో, అట్టివానికి స్వప్నము నందును, జాగ్రదవస్థయందును నా దర్శనము నొసంగుదును.

శ్లో॥ సగుణేష్వపిరూపేషు,
దృష్ట్వామాం జగదీశ్వరమ్॥
నజానంతి పరంతత్త్వం
కామక్రోధ పరాయణాః॥ 3

తా॥ (సహజముగా నిర్గుణుఁడనయ్యును లోకానుగ్రహము కొఱకు నేను ధరించిన) సగుణములైన రామకృష్ణా ద్యవతార రూపములయందు జగదీశ్వరుఁడనైన నన్నుగాంచి, కామక్రోధ పరాయణులగు నరులు పరమాత్మ తత్త్వమును (ఆరూపముల యందు) తెలియలేకున్నారు.

శ్లో॥ జగతః పాలనం కర్తుం
భవామ్యనేకరూపధృత్।
అంశావతార లీలాభిః
సదైకోఽప్యహమీశ్వరః॥ 4

తా॥ సర్వేశ్వరుఁడనైన నేను సర్వదా ఒక్కఁడనే యయ్యును, లోకపాలనమొనర్చుటకు, నాయంశము కలిగిన రామకృష్ణాద్యవతారముల యొక్క లీలలతో అనేక రూపములను ధరించినవాఁడనగుచున్నాను (అయినను బుద్ధిమంతుఁడు నాయొక్క ఏకత్వమును గుర్తింపవలెను.)

శ్లో॥ యద్యద్రూపే మనఃకృత్వా
భక్త్యాభజతి కాంక్షయా।
తస్మాత్తాన్ సోఽశ్నుతేకామాన్
దత్తాన్మయైవచాస్థిరాన్॥ 5

తా॥ నరుఁడేయే రూపమునందు మనస్సునుంచి భక్తి తోడను. వాంఛతోడను. భజించునో, నాచే నొసంగఁబడి నట్టివియు, అస్థిరములునైన ఆయా కామములను, తన భక్తి వాంఛల కనుగుణముగా పొందుచున్నాఁడు. (శాశ్వతమైన పరతత్త్వమును భజించినచో దానినికూడ పొందగలడని భావము.)

శ్లో॥ దేవేజ్యాః పితృభూతేజ్యాః
తాంస్తాన్యాంతి క్రమాద్ధివై।
యాతాయాతంఫలంత్వల్పం
తేషాం భవత్యశాశ్వతమ్॥ 6

తా॥ దేవతలను, పితృదేవతలను, పృథివ్యాది భూతములను ఆరాధించు మానవులును, క్రమముగా వారివారివలన కలిగెడు ఫలములను బొందుచునే యున్నారు. ఇట్టి ఆరాధన వలన వచ్చుచు పోవుచుండెడు అశాశ్వతమైన అల్పమైన ఫలము మాత్రమే వారికిఁ గలుగుచున్నది (అశాశ్వతమైన వారి నుద్దేశించిన పూజ అశాశ్వత ఫలమును, శాశ్వతమైన దాని నుద్దేశించిన పూజ శాశ్వత ఫలమును గలిగించునని భావము.)

శ్లో॥ త్యక్త్వామాంమోక్షదం విష్ణుం
ప్రాకృతాన్సకలాన్సురాన్।
ఇహాముత్ర ఫలాసక్తాః
ప్రార్థయంత్యల్ప మేధసః॥ 7

తా॥ నిత్యమైన మోక్షఫలము నొసగునట్టి సర్వవ్యాపకుఁడనైన నన్ను విడిచి ఇహలోక పరలోక సుఖములయందాసక్తి కలవారగు అల్పబుద్ధులు, ప్రాకృతులైన సకల దేవతలను ప్రార్థించుచున్నారు.

శ్లో॥ భోక్తార మవిదిత్వైవ
సర్వయజ్ఞప్రభుంచ మామ్।
అయధావిధి యజ్ఞైస్తే
ఫలభ్రష్టా భవంతిహి॥ 8

తా॥ పరమాత్మనగు నేనే సర్వయజ్ఞములకు ప్రభువును తత్ఫలములను భోగించువాడను అని తెలియక, శాస్త్రవములకు విరుద్ధవములైన కర్మాచరణములచేత మానవులు ఫలములను పొందని వారగుచున్నారు.

శ్లో॥ యేకామాస్తు త్వయాలబ్ధాః
దత్తాన్విద్ధిమయైవతాన్।
కామాంస్తేపూరయన్తంమాం
సర్వకాల మనుస్మర॥ 9

తా॥ నీవనుభవించెడు సర్వకామములును పరమాత్ముడనైన నేనొసంగినవియేయని గుర్తింపుము. కావున నట్టి నీసర్వకామములను పూరించుచున్న నన్ను సర్వకాలములయందును విడువక స్మరింపుము.

శ్లో॥ భావేన యేనకేనాపి
మతింమయి విధత్స్వతే।
లభసే వాంఛితార్థంత్వం
ప్రీతేమయి జనార్దనే॥ 10

తా॥ ఏ భావవముతోడనైనను నాయందు నీబుద్ధిని లగింపఁజేయుము. జనార్దనుఁడనైన నేను ప్రీతుడనుకాగా నీవు కోరినదానిని పొందుదువు. (పరమాత్మ ప్రీతి నొందనిచో నేయదియు సఫలము కాదని భావము.)

శ్లో॥ చిత్రం మే విగ్రహంవాపి
సంస్థాప్యాగ్రేహ్యసంశయః।
నమంస్తువన్ సదాభక్త్యా
స్మరన్ మాంపరమశ్నుతే॥ 11

తా॥ నాయొక్క (అవతారములయొక్క) చిత్రపటమును గాని విగ్రహమునుగాని ముందు ప్రతిష్ఠించుకొని (అందలి పరమాత్మ భావమునందు) సంశయములేని వాఁడై నమస్కరించుచు, స్తుతించుచు, ఎల్లప్పుడు భక్తితో స్మరించుచున్న మానవుఁడు పరమాత్మనగు నన్ను పొందఁగలఁడు.

శ్లో॥ ఏకం మాం బహుధావిప్రాః
సచ్చిత్సుఖ స్వరూపకమ్।
వదన్తి రుచివైచిత్ర్యాత్
భజతాం సౌఖ్య హేతవే॥ 12

తా॥ సచ్చిదానందరూపుఁడైన ఒక్కడనేయగుననన్ను రుచిభేదమువలన పండితులు, భజించువారి సౌఖ్యము కొఱకు అనేక విధములుగా చెప్పుచున్నారు.

శ్లో॥ మయియస్య పరాభక్తి
ర్దేవదేవే జగద్గురౌ।
జ్ఞాతం భవతి తస్త్యైవ
శ్రుతంయత్తత్త్వమాత్మనః॥ 13

తా॥ దేవదేవుడను, జగత్తున కంతటికిని గురువునైన నాయందు ఎవ్వనికి అతిశయమైన భక్తియుండునో అట్టివానికి మాత్రమే శ్రుతమైన ఆత్మతత్త్వము చక్కగా అవబోధన మగుచున్నది. (అన్యునకు శ్రుతమైనను, బుద్ధికి పట్టదని భావము)

శ్లో॥ ప్రాణేశ్వరం మనోనాథం
ప్రియం మాం పరమేశ్వరమ్।
భక్తియుక్తోఽభిజానాతి
ప్రేమగమ్యం సుఖాలయమ్॥ 14

తా॥ ప్రాణవుల కీశ్వరుఁడను, హృదయమునకు నాథుఁడను, ప్రియుఁడను పరమేశ్వరుడను అగు నన్ను భక్తి యుక్తుఁడగువాఁడు ప్రేమచేత పొందఁదగినవానినిగా, సుఖములకు నిలయమైన వానినిగా తెలియుచున్నాడు.

శ్లో॥ యత్ర యత్రాస్తి మద్భక్తః
తత్రతత్రభవామ్యహమ్।
యత్రమే కీర్తనంచాస్తి
తత్రైవ నివసామ్యహమ్॥ 15

తా॥ ఎక్కడెక్కడ నాభక్తుడు ఉండునో అచ్చటచ్చట నేనుందును. నాకీర్తనము ఎచట జరుగునో అచ్చటనే నేను నివసింతును.

శ్లో॥ మదధీనం జగత్కృత్స్నం
జానీహ్యేతత్సునిశ్చితమ్।
స్పందనంతు తృణస్యాపి
భవత్యేవ మదాజ్ఞయా॥ 16

తా॥ (ఓ బుద్ధిమంతుడా) జగత్తు సమస్తము నాకు అధీనమైనదియే. ఇది చక్కని కారణములచేత నిశ్చితమైనదిగా తెలిసికొనుము. (ఇట్టి నా అధీనమైన జగత్తునందు) గడ్డిపరకయొక్క కదలికయు నా ఆజ్ఞచేతనే జరుగుచున్నదని ఎఱుగుము. (అనగా నేను నాది అను భావములను పరిత్యజించి పరమాత్మ నాశ్రయింపవలెనని భావము.)

తే॥ త్వత్సర్వం మేసమర్ప్యాశు
నిశ్చయేనభజస్వమామ్।
క్షేమం తవవహన్నిత్యం
కైవల్యంచ దదామ్యహమ్॥ 17

తా॥ నీకు సంబంధించిన సర్వస్వమును నిశ్చయబుద్ధితో శీఘ్రముగా నాకు సమర్పించి నన్ను సేవింపుము. (అట్లు చేసినచో) నీ క్షేమమును సర్వదా వహించువాడనై కడకు (దుస్సాధ్యమైన) మోక్షానందమును నీకు కలిగింతును.

శ్లో॥ యోగక్షేమాదికం సర్వం
యచ్ఛతి మయి శంకరే।
నిధాయ దృఢవిశ్వాసం
సుఖం తిష్ఠంతి యోగినః॥ 18

తా॥ సర్వలోకములకు యోగక్షేమములు మున్నగు వానిని సమస్తమును ప్రసాదించుచున్న మంగళకరుఁడనైన నాయందు అచంచలమైన విశ్వాసమునుంచి యోగులు (శాశ్వతమైన) సుఖముతో నున్నారు. (నీవును అట్టి సుఖమును ఆ మార్గమునఁ బొందవలయును.)

శ్లో॥ నమేలాభాయ సాభక్తిః
క్రియతేయా జనైరిహ।
తేషామేవోపకారార్థం
కార్యామయి సదైవసా॥ 19

తా॥ ఈలోకమున జనులు చేసెడు భక్తివలన నాకెట్టి లాభమును గలుగదు. వారివారిభక్తి వారికే ఉపకారమును కలిగించును. అందువలన (అచంచలమగు) భక్తిని సర్వదా నాయందు తప్పక చేయవలయును.

శ్లో॥ మదేక శరణోధీమాన్
భక్తోమే న వినశ్యతి।
ఇత్థం ప్రకటయన్ లోకే
ప్రతిజ్ఞాం కురునిశ్చితః॥ 20

తా॥ 'బుద్ధిమంతుఁడు పరమాత్మనైన నన్నొక్కనినే శరణు పొందును. నాభక్తునకు వినాశములేదు' అను ఈ భావమునందు నిశ్చయజ్ఞానముకలిగి లోకమునందా భావమును ప్రకటించుచు ప్రతిజ్ఞచేయుము.

శ్లో॥ అన్యద్విస్మృత్యయద్బాహ్యం
యేమాంస్మరంతి నిత్యశః।
కృతకృత్యాంశ్చ తాన్విద్ధి
మయాపహృతమానసాన్॥ 21

తా॥ బాహ్యములైన సమస్త విషయములను విస్మరించి అంతరాత్మనైన నన్నే నిత్యము స్మరించువారిని, నెరవేరిన ప్రయోజనము కలవారనియు, నాచే అపహరింపఁబడిన మనస్సు కలవారనియు గుర్తింపుము. (వారి మనస్సును నేనపహరించుటవలన వారు నావారగుదురని భావము.)

శ్లో॥ నిర్భరప్రేమభావేన
మతింమయి సదాకురు।
దుఃఖం తవేహసంసారే
దూరీకరోమి తేజసా॥ 22

తా॥ నిండైన ప్రేమభావముతో (పరమాత్మనైన) నాయందు నీబుద్ధిని సర్వదా లంగింపఁజేయుము. దానివలన ఈ సంసారమునందలి నీ దుఃఖమును నా తేజస్సుచేత దూరముగా తఱిమి వేయుదును.

శ్లో॥ సర్వైర్నిరుధ్యమానోఽపి
బాధ్యమానోఽపి సర్వశః।
కృతాత్మా నజహాత్యేవ
భక్తింమయి వినిర్భయః॥ 23

తా॥ నాయందు నిశ్చలమైన మనస్సుకల భక్తుఁడు, సర్వులచేత సర్వవిధములచేత నిరోధింపబడిన వాడైనను, అన్ని విధములైన బాధలు పొందినవాడైనను, వానివలన భీతి నొందనివాఁడై నాయందలి భక్తిని విడువనే విడువడు.

శ్లో॥ సమాశ్రిత్యేశ్వరం మాంయః
భూయఃకరోతి సంశయమ్।
నాన్యోఽస్తి రక్షక స్తస్య
శంకితాత్మా వినశ్యతి॥ 24

తా॥ పరమేశ్వరుఁడనైన నన్ను సమాశ్రయించియు మరల ఎవనికి నాయందు సంశయము కలుగునో అట్టివానికి రక్షకుఁడు వేరెవ్వడును కలుగడు. పరమాత్మనుగూర్చి శంకించు మనస్సు గలవాఁడు తప్పక వినాశము నొందును.

శ్లో॥ భజనాన్మమ మద్భక్తం
నిరోధయతి యః పుమాన్।
నష్టపుణ్యోభవేచ్ఛీఘ్రం
స్వయం కృతాపరాధతః॥ 25

తా॥ నా భక్తుఁడొనరించు నా భజనమునుండి వానిని అడ్డగించు పురుషుఁడు పురాకృతమైన పుణ్యమునుకూడ చాల త్వరగా కోల్పోవును. ఇట్టి నష్టము స్వయంకృతమైన అపరాధము వలననే కలుగుచున్నది.

శ్లో॥ క్లేశకృన్మమభక్తస్య
భవపాశైర్ప్రబధ్యతే।
మద్భక్త సుఖకారీయః
ముచ్యతేసో౽పిబంధనాత్॥ 26

తా॥ నా భక్తునకు కష్టమును కలిగించువాడు భవమనెడు పాశములచేత దృఢముగా బంధింపఁబడును. నా భక్తునకు సుఖమును గలిగించు పుణ్యాత్ముడు నా భక్తునితో పాటు జన్మబంధమునుండి ముక్తుడగును.

శ్లో॥ అపరాధ్యతి యన్మహ్యాం
దుర్జనః తత్సహామ్యహమ్।
సాధూన్ప్రతికృతం దౌష్ట్యం
కించిచ్చ నసహామ్యహమ్॥ 27

తా॥ నాకు అపరాధమును జేయు దుర్జనుని దుర్మార్గమును నేనెట్లైనను సహింతును. కాని సాధువులయెడల చేయఁబడిన దుష్టత్వమును అణుమాత్రమును నేను సహింపను.

శ్లో॥ అహం తవజనో౽స్మీతి
వదంతం శరణాగతమ్।
స్నేహదృష్ట్యా౽వలోక్యాహం
ప్రాపయామ్యభయంక్షణాత్॥ 28

తా॥ ఓ స్వామీ! నేను నీవాడను అని పలికి సర్వాత్మనా శరణుపొందినవానిని నేను స్నేహదృష్టితో స్వీకరించి, క్షణములో వానిని భయరహితమైన (మోక్ష) స్థితిని పొందఁజేయుదును.

శ్లో॥ భక్త్యా సమర్ప్యమాణేషు
మనోభక్తస్యమే ప్రియమ్।
తస్మాత్ప్రీణయితుం మాంతే
మనోమహ్యం సమర్పయ॥ 29

తా॥ భక్తుడు భక్తితో సమర్పించు ఫలపుష్పతోయాదులయందు, అతని మనస్సు నాకు అత్యంతము ప్రియమైనది కావున నన్ను ప్రీతునిచేయుటకు ఓ భక్తుడా! నీ మనస్సును నాకు సమర్పించుము.

శ్లో॥ అసాధుః పతితశ్చాపి
మత్ప్రపత్త్యావిశుధ్యతే।
పతితం పావనం కృత్వా
పాలయామి ప్రసాదతః॥ 30

తా॥ మానవుఁడు (ఇంద్రియ లౌల్యములచే) భ్రష్టుఁడై నప్పటికిని, పతితుఁడైనప్పటికిని (వానిని గుర్తించి) నన్ను శరణాగతి పొందినచో అతఁడు విశుద్ధుఁడగుచున్నాడు. అట్లు పతితుడైనవానిని నా అనుగ్రహమువలన పవిత్రునిగా చేసి అతనిని రక్షింతును.

శ్లో॥ మాతేభవతుసంకోచః
సేవితుం మాం పరాత్పరమ్।
సర్వలోకాధినాథంతు
సర్వభూత హృదాలయమ్॥ 31

తా॥ ఓ మానవుఁడా! పరాత్పరుఁడను, సర్వలోకములకు అధినాథుఁడను, సర్వభూతములయొక్క హృదయములే ఆలయములుగా కలవాఁడను అగు నన్ను సేవించుటకు నీకు సంకోచము కలుగకుండుఁగాక!

శ్లో॥ మాంత్వాశ్రయన్నరోధీమాన్
పరాం శాంతిం నిగచ్ఛతి।
అహంకారేణ మాం త్యక్త్వా
లభతే నారకీంగతిమ్॥ 32

తా॥ బుద్ధిమంతుఁడగు నరుడు పరాత్పరుఁడనగునన్ను సమాశ్రయించి (నాశరహితమైన) పరాశాంతిని పొందుచున్నాఁడు. అహంకారముతో నన్ను పరిత్యజించి (మహాఘోరమైన) నరకమార్గమును బొందుచున్నాఁడు.

శ్లో॥ సదాహమనుగృహ్ణామి
భక్తంమమ జితేంద్రియమ్।
తనుర్ధనం మనోబుద్ధిం
మహ్యంసమర్ప్యసంస్థితమ్॥ 33

తా॥ సర్వేంద్రియములను జయించి, ఈశరీరమును, ధనమును, మనస్సును, బుద్ధిని నాకు సమర్పించి సుస్థితియందున్న నా భక్తుని సర్వదా నేననుగ్రహింతును.

శ్లో॥ నాస్తిమేమతభేదశ్చ,
పాక్షికత్వంచ నిర్దయా।
పాలయామి తథాసర్వాన్
యథాధర్మ స్సనాతనః॥ 34

తా॥ నాకు ఆయావ్యక్తులవలంబించెడు మతభేదములు లేవు. (ఆయాభేదములనుబట్టి యేర్పడిన) పక్షపాతముకూడ లేదు (అందువలన కొందరియందు) దయ లేకుండుటలేదు. కావున సనాతనమైన వేదధర్మానుసారము సర్వులను నేను సంరక్షింతును.

శ్లో॥ విరక్తిస్తు ప్రపంచేఽస్మిన్
దృఢభక్తిస్సదామయి।
యస్యేహ ధీమతః పుంసః
జనిస్తేన పరాజితా॥ 35

తా॥ ఈ భౌతిక ప్రపంచమునందు విరక్తియు, పరాత్పరుఁడనైన నాయందు అచంచలమైన భక్తియును ఏ బుద్ధిమంతునికి కలుగునో అట్టివాఁడు భవరోగమును పరాజితమొనర్చును. (మోక్షానందము నొందునని భావము.)

శ్లో॥ అకామోయః ప్రశాంతాత్మా
గతలోభో మహామతిః।
మన్మనా మద్గతప్రాణః
మాముపైతి సనాతనమ్॥ 36

తా॥ కామములను పరిత్యజించి ప్రశాంతమైన ఆత్మకలవాఁడై లోభమును నిర్జించి మహామతియైన మానవుడు నాయందు లగ్నమైన మనస్సు, ప్రాణముగలవాఁడై సనాతనుఁడనైన నన్నుపొందును.

శ్లో॥ బాలకేనాప్యహంలభ్యః
శుద్ధస్సయది భక్తితః।
ప్రమాదినా మహంకారాత్
మహతామపి దుర్లభః॥ 37

తా॥ భక్తిభావమువలన శుద్ధుఁడైనచో బాలకుఁడు కూడ నన్ను పొందగలడు. అహంకారమువలన ప్రమత్తులైన గొప్పవారికి కూడ నేను దుర్లభుడనగుదును.

శ్లో॥ కృపామృతరసం నిత్యం
వర్షామ్యహం ప్రకర్షతః।
సర్వోపరి మహాప్రేమ్ణా
భక్తాజానంతి తద్విధమ్॥ 38

తా॥ పరమాత్ముఁడనైన నేను కృపయనెడు అమృత రసమును మిక్కిలి అధికముగా సర్వులపైనను వర్షింతును కాని దానిని గుర్తెఱిగిగ్రహింపగలిగినవారు భక్తులు మాత్రమే.

శ్లో॥ మద్భ్రేమప్రవణం చిత్తం
ముదాకురుతవోత్తమ।
మత్ప్రేమీమోక్షమాప్నోతి
వచ్మ్యహం పరమేశ్వరః॥ 39

తా॥ ఓ ఉత్తముఁడా! నీ చిత్తమును సంతోషపూర్వకముగా నా ప్రేమరసము ప్రవహించు పల్లపుచోటుగా చేయుము. నా ప్రేమకు స్థానమైనవాడు మోక్షమును పొందును పరమేశ్వరుఁడనగు నేను చెప్పుచున్నాను (విశ్వసింపుము.)

శ్లో॥ కళత్రపుత్ర రాజ్యాని
పశ్వాలయధనానిచ।
కులం మానంసఖీన్ బంధూన్
సర్వంత్యక్త్వావ్రజస్వమామ్॥ 40

తా॥ భార్యాపుత్రులను, రాజ్యమును పశువులను గృహములను, ధనమును, కులమును, మానమును, సఖులను, బంధువులను ఇదియదియననేల సర్వమును పరిత్యజించి నన్ను చేరుము.

శ్లో॥ అచింత్యానంత శక్తిం మాం
విధేయమాయమచ్యుతమ్।
జానీహి భక్తిభావేన
సర్వత్రాతారమీశ్వరమ్॥ 41

తా॥ ఊహింపనలవి కాని అనంతమైన శక్తి కలవాఁడను మాయను లోబరచుకొన్నవాఁడను నాశరహితుఁడను.

సర్వలోకములకు ఈశ్వరుఁడను రక్షకుడను అగు నన్ను భక్తి భావముతో తెలిసికొనుము.

శ్లో॥ మామేవ సర్వతః పశ్యన్
మన్యమానః కృతార్థతామ్।
స్వానందరస సంతృప్తః
సుఖంతిష్ఠ సదానఘ॥ 42

తా॥ సర్వ ప్రదేశములయందు (సర్వ కాలముల యందును) నన్నే చూచుచున్నవాడవై (అట్టిచూచుటవలన) జన్మమునకు సఫలత్వము కలిగినదని భావించుచున్న వాఁడవై ఆత్మానందరసముచేత తృప్తినొందినవాడవై ఓపుణ్యాత్ముడా! సర్వదా సుఖముగా నుండుము.

ఇతి శ్రీ విశ్వగురు శ్రీమద్విద్యారణ్య భగవతః
కృతౌ శ్రీమద్భగవద్భారత్యాం ఆధ్యాత్మ విద్యాయాం
అష్టమోఽధ్యాయః

ఇది శ్రీ విశ్వగురు శ్రీమద్విద్యారణ్య భగవత్కృత
శ్రీమద్భగవద్భారతి అను అధ్యాత్మవిద్యయందు
అష్టమాధ్యాయము.

॥श्रीमद्भगवद्भारती॥

శ్రీమద్భగవద్భారతీ

నవమోఽధ్యాయః

శ్లో॥ నిత్యంయచ్చ సుఖంపూర్ణమ్
దుఃఖలేశ వివర్జితమ్।
స్వాంతస్థం సర్వగమ్యంతత్
యథాప్రాప్స్యసితచ్ఛృణు॥ 1

తా॥ ఓ మానవుఁడా! సుఖకరమును, పూర్ణమును, చరాచరముల అంతఃకరణములలో నుండునదియు, దుఃఖము లేశమైనను లేనిదియు సర్వులకు, సర్వముకుఁ జేరఁదగినదియునగు ఆనిత్యవస్తువును ఎట్లుపొందగలవో దానిని వినుము.

శ్లో॥ దీనత్వ పరిహారార్థం
నిర్భయత్వ ప్రసిద్ధయే।
ఆత్మతత్త్వం సువిజ్ఞేయం
శ్రేయస్కామైర్విచక్షణైః॥ 2

తా॥ దైన్యమును దూరముగా తొలగించుటకును, భయ రహితమైన ప్రసిద్ధికొఱకును, శ్రేయస్సును వాంఛించెడు వివేకవంతులచేత, పరమాత్మ తత్త్వము చక్కగా తెలియఁదగినది.

శ్లో॥ భూతప్రకృతి విజ్ఞానాత్
యత్సౌఖ్యం లభతేనరః।
హేయం తన్నశ్వరత్వాచ్చ
పరాంశాంతిం నయచ్ఛతి॥ 3

తా॥ భూతములకు (పృధివ్యాది) ప్రకృతికి సంబంధించిన విజ్ఞానము వలననరుఁడే సౌఖ్యమును బొందుచున్నాడో, అయ్యది నశించు స్వభావము గలదగుటవలన హేయమైనది (పరిత్యజింపఁదగినది) అట్టి సుఖము నపేక్షించువాడు ఉత్కృష్టమైన శాంతిని బొందఁజాలఁడు.

శ్లో॥ బహిర్నిమిత్తకం సౌఖ్యం
హ్యానిమిత్తే వినశ్యతి।
ఆత్మానంద స్స్వయంసిద్ధః
పరిపూర్ణశ్చ శాశ్వతః॥ 4

తా॥ బాహ్యములైన నిమిత్తములచేత కలుగు సౌఖ్యము ఆ నిమిత్తము నశించిన వెంటనే తానును నశించును. ఆత్మానందమో; అయ్యది (నిమిత్తములు లేకుండఁగనే) స్వయముగనే సిద్ధించునట్టిది. (కావుననే) పరిపూర్ణమై నాశములేనిదై విలసిల్లుచున్నది.

శ్లో॥ ఆదౌ కుతూహలాన్మర్త్యః
విషయార్థేషు సజ్జతి।
సంగజాలై స్తతో బద్ధః
బహిర్గంతుం న శక్నుతే॥ 5

తా॥ మానవుఁడు మొట్టమొదట (నటు నేమి గలదో యను) కుతూహలమువలన, విషయార్థములయందు సంగమును బొందును- తదుపరి సంగజాలముచేత బంధింపబడుచున్నాడు. అటుపై బంధము నుండి విడివడలేకున్నాఁడు.

శ్లో॥ అజ్ఞానేన మనోరాజ్యే
విషయార్థాన్ విభావయన్।
స్నేహరాగవశో భూత్వా
చింతాజాలైః ప్రపీడ్యతే॥ 6

తా॥ మానవుఁడు అజ్ఞానముచేత, హృదయ మనెడు రాజ్యమునందు విషయార్థములను చక్కగా భావనచేయుచు, స్నేహరాగములకు వశమైనవాఁడై తుదకు, చింతా సమూహముచేత మిక్కుటముగా పీడింపఁబడుచున్నాఁడు.

శ్లో॥ శతకోటి సహస్రాణి
వర్షాణీహ మహాబలః।
భుక్త్వాఽపి భౌతికాన్ భోగాన్
తృప్తిం నయాతిమోహధీః॥ 7

తా॥ మహాబలుఁడైన నరుడును శతకోటి సహస్ర సంవత్సరములు, ఇహలోకమున భౌతికములయిన భోగముల ననుభవించియు, మోహబుద్ధిగావున తృప్తినిఁ బొందలేకున్నాడు.

శ్లో॥ ఉపభోగేన కామ్యానాం
కామశాంతి ర్నసిధ్యతి।
కామం జానీహి దుష్పూరం
కల్పకోటి శతైరపి॥ 8

తా॥ కామ్యములయిన విషయములయొక్క అనుభవమువలన నెన్నటికి కామముశమింపదు. అయ్యది కోటినూర్ల కల్పముల కాలమనుభవించినను పూరింప నలవికానిదని తెలియుము.

శ్లో॥ భోగాన్భుక్త్వా చిరం సమ్యక్
విరజ్య సుస్థితం నరం।
పునర్మోహయితుం కామః
యతతే స సతాం రిపుః॥ 9

తా॥ చిరకాలము చక్కగా భోగములననుభవించి విరక్తుఁడై సుస్థితియందున్న నరునికూడ కామము మరల మోహపెట్టుటకు యత్నించుచున్నది అయ్యది సత్పురుషులకు శత్రువు.

శ్లో॥ బంధితానాం దృఢం బద్ధః
రాగవ్యసన సంయుతః।
స్నేహాత్సంజాయతే రాగః
దుశ్ఛేద్యా రాగరజ్జవః॥ 10

తా॥ (అనేకకారణములుగా) బంధితులైన వారిలో, రాగ వ్యసనములతోఁ గూడినవాఁడు దృఢముగా బంధింపఁబడిన వాఁడగుచున్నాడు (విషయగతమైన) రాగము స్నేహమువలనఁ బుట్టుచున్నది. అట్టి రాగమునెడు రజ్జువులు (త్రాళ్లు) ఛేదించుటకు శక్యము కానివగుచున్నవి.

శ్లో॥ సంయోగస్తు వియోగాయ
వియోగాచ్చ విషాదతా।
తస్మాదసక్తి రేవైష
సర్వేషాం సౌఖ్యదాయినీ॥ 11

తా॥ విషయాసక్తులందు తగులుకొనుట, వియోగమునే కలిగించును. వియోగమువలన కలుగునట్టిది విషాదమే. కావున విషయాసక్తులందు విరక్తియే సర్వులకును సౌఖ్యదాయిని యగుచున్నది.

శ్లో॥ నిగ్రహం మనసోవిద్ధి
దుస్సాధ్యంచ సుదుర్లభమ్।
సమ్యక్ప్రబోధితం చాపి
యథాపూర్వం విజృంభతే॥ 12

తా॥ మనస్సును విషయవాంఛల నుండి నిగ్రహించుట దుస్సాధ్యము. మిక్కిలి దుర్లభమునని యెఱుంగుము. ఆ మనస్సు సుష్ఠుగా ప్రబోధింపఁబడినప్పటికి పూర్వమువలెనే (మరల మరల) విజృంభించుచున్నది.

శ్లో॥ దృశ్యాకర్షణ వైవశ్యే
మేహిమోహం వినష్టధీః
దృశ్య మిథ్యాత్వ విజ్ఞానాత్
స్వస్థోభవ ప్రసన్నధీః॥ 13

తా॥ దృశ్యములైన భౌతికములయొక్క ఆకర్షణము వలనఁ గలిగిన వశముతప్పిన స్థితియందు, ఓ బుద్ధిహీనుఁడా! మోహమును

బొందకుము. దృశ్యమైనదానియొక్క మిధ్యా లక్షణమును బక్కగా
దెలిసికొనుటవలన ప్రసన్నమైన బుద్ధి గలవాఁడవై స్వస్థుండవుకమ్ము.

శ్లో॥ విశ్వమేతద్విజిత్యాపి
సత్యతీంద్రియ లోలుపః।
అరిషడ్వర్గ జేతాయః
శక్రాదపి విశిష్యతే॥ 14

తా॥ ఇంద్రియ వ్యామోహము కలవాడు సమస్త ప్రపంచమును జయించి కూడ నశించుచున్నాడు క్రామక్రోధలోభ మదమోహ మాత్సర్యములనెడు అంత శ్శత్రుసమూహమును జయించిన వాడు దేవేంద్రుని కంటె విశిష్ఠుడగుచున్నాడు.

శ్లో॥ నిస్సార విషయార్థేషు
సంమోహాత్సార కల్పనా।
క్రియతే మూఢచిత్తైస్తు
దైవానుగ్రహ వర్జితైః॥ 15

తా॥ దైవానుగ్రహముచేత వర్జింపఁబడిన మూఢాత్ములు సారహీనములైన విషయ సుఖములయందు సారములనియెడు బుద్ధిని మోహము యొక్క అధిక చేత కల్పించుకొనుచున్నారు.

శ్లో॥ బహిర్ముఖం నరం నిత్యం
కుర్వంతీంద్రియ శక్తయః।
పౌరుషేణ దృఢాభ్యాసాత్
అంతర్ముఖం మనః కురు॥ 16

తా॥ ఇంద్రియములయొక్క శక్తులు సర్వదామానవుని (నశ్వరములైన) బహిర్విషయముల యందాసక్తునిగా చేయుచున్నవి. శాశ్వతానందమును బొందగోరినవాడవై పురుషకారము చేతను, దృఢమైన అభ్యాసమువలనను మనస్సును అంతర్ముఖముగా చేయుము.

శ్లో॥ దర్శనాత్ శ్రవణాచ్చైవ
లోకార్థానాం ప్రమాదతః।
జాగర్తి విషయాకాంక్షా
భవోపద్రవకారిణీ॥ 17

తా॥ మానవులు లోకవిషయములను ప్రమత్తముగా చూచుటవలనను, వినుటవలనను, పుట్టుకయనెడు ఉపద్రవమును కల్పించునట్టి విషయలోలుపత వారిలో మేల్కొనుచున్నది.

శ్లో॥ అన్వేషణం పరిత్యజ్య
పరమానంద సిద్ధయే।
అల్పార్థేషు చరచ్చిత్తం
వివేకేన సముద్ధర॥ 18

తా॥ పరమానంద సిద్ధికొఱకై అన్వేషణమును పరిత్యజించి, అల్పములైన విషయార్థములందు చరించుచున్న చిత్తమును వివేకముచేత చక్కగానుద్ధరింపుము.

శ్లో॥ మతేర్వక్రగతిం జ్ఞాత్వా
నివారయ ప్రబోధతః।
సద్భావనా స్స్మరన్నిత్యం
మనశ్శుద్ధిం ప్రపాలయ॥ 19

తా॥ బుద్ధియొక్క వక్రగమనమును గుర్తించి (గురూపదేశాది) ప్రబోధమువలన దానిని (అవక్రగమనమును) నివారింపుము. నిత్యము సత్పదార్థమును గూర్చిన భావనలను స్మరించుచు మనశ్శుద్ధిని పరిరక్షించుకొనుము.

శ్లో॥ కామక్రోధ ప్రలోభానాం
చిత్తాక్రమణ కోవిదాః।
పూర్వమేవ జనేస్తేషాం
తే జాగ్రత్యప్రమాదతః॥ 20

తా॥ కామము, క్రోధము ప్రలోభము మున్నగునవి, చిత్తము నాక్రమించుటను బాగుగా నెఱిగిన పండితులు, అవి (మనస్సునందు) పుట్టుటకు పూర్వమే ప్రమాదమును మున్ముందుగనే గుర్తించినవారై మేల్కొందురు. (అవి తమ దరికి చేరకుండా జాగ్రత్త వహించెదరు.)

శ్లో॥ సన్నిధౌ భోగ్యవస్తూనాం
యస్యచిత్త మవిక్రియమ్।
తంహి విద్ధి జితాత్మానం
సదా క్వాపి సురక్షితమ్॥ 21

తా॥ భోగ్యవస్తువులు సమీపమందుండగా నెవని చిత్తము వికారమును బొందక (నిశ్చలముగా) ఉండునో అట్టివానిని జితేంద్రియు నిగను, సర్వదా సర్వత్ర సురక్షితుడైన వానినిగను గుర్తింపుము.

శ్లో॥ అశాంతస్య సుఖంనాస్తి
శాంతిర్నాస్త్య కృతాత్మనః।
తస్మాత్ శ్రద్ధాం సమాశ్రిత్య
యత్నోభవ సుబుద్ధిమన్॥ 22

తా॥ (ఇంద్రియ నిగ్రహరూపమైన) శాంతిలేనివానికి సుఖమెన్నటికిని గలుగదు, ఆత్మవిషయమును గుర్తెఱుగని వానికి శాంతిలేదు. అందువలన శ్రద్ధను సమాశ్రయించి ఓ బుద్ధిమంతుఁడా! నిత్యము దానితోఁ గూడియుండుము.

శ్లో॥ అపవిత్రాః పవిత్రాశ్చ
భావనావిద్ధి కోటిశః॥
చేతసీహ ప్రజాయన్తే
తాభిస్సంగం పరిత్యజ॥ 23

తా॥ ఓ మానవుఁడా! గుర్తింపుము. నీ చేతస్సునందు అపవిత్రవులు, పవిత్రవులునగు భావనలు కోట్లకొలఁది పుట్టుచున్నవి. వానిని గుర్తించి వానితోడి సంగమును పరిత్యజింపుము.

శ్లో॥ మనస్సంయమయోగాగ్నౌ
మోహ మాజ్ఞానికం దహ।
బ్రహ్మాత్మైక్యధియం లబ్ధ్వా
భవపంకం విశోషయ॥ 24

తా॥ మనస్సును నిగ్రహించుటయనెడు యోగాగ్ని యందు అజ్ఞానమువలన పుట్టిన మోహమును దహింపుము. అందువలన జీవాత్మ పరమాత్మల ఐక్యబుద్ధిని పొంది భవమనెడు పంకమును శుష్కింపఁజేయుము.

శ్లో॥ పరమాస్యైవశాంతిర్యా
మనోనివృత్తిరుత్తమా।
సంత్యక్త సంగదోషాణాం
మత్ప్రేమిణాం భవేద్ధిసా॥ 25

తా॥ (విషయార్థముల నుండి) మనస్సును నివర్తింపఁ జేయుటయే పరమోత్తమమైన శాంతియగును. విషయ సంగ దోషములను పరిత్యజించి నన్ను ప్రేమించు సుకృతాత్ములకు అట్టి శాంతి లభించును.

శ్లో॥ విజిత్యాదౌ హృషీకాణి
మనో మయి నిధాయచ।
సంత్యజ్య దృశ్యసౌఖ్యాని
మయి ప్రవిశ మంజుల॥ 26

తా॥ ఓయీ సత్పురుషుఁడా! మున్ముందు ఇంద్రియములను జయించి, మనస్సును (పరమాత్మనైన) నాయందు నిక్షేపించి, నశ్వరములైన దృశ్యవిషయగతములగు సౌఖ్యములను పరిత్యజించి నాలో ప్రవేశింపుము.

శ్లో॥ జంతూనాం దేహయోగేన
సర్వదుఃఖసముద్భవః।
దేహయోగ వియోగార్థం
జ్ఞానయోగముపాశ్రయ॥ 27

తా॥ ప్రాణులకు దేహముతోడి కూడికవలన సర్వ దుఃఖములును గలుగుచున్నవి. కావున దేహముతోడి కూడిక నుండి విముక్తికై జ్ఞానయోగమును సముపాశ్రయింపుము.

శ్లో॥ పాపకర్మక్షయాదేవ
పుంసాం జ్ఞానసముద్భవః।
కర్మణా శుద్ధ్యతే చిత్తం
జ్ఞానదీప్తిస్తతో భవేత్॥ 28

తా॥ పాపకర్మములు నశించుటవలననే మానవులకు జ్ఞానము కలుగుచున్నది. సత్కర్మములచేత మనస్సు శుద్ధి చేయఁబడుచున్నది. అటుపై ఆమనస్సునందు జ్ఞానముయొక్క వెలుఁగు కలుగుచున్నది.

శ్లో॥ చలన్మనః సమాధాతుం
మత్కర్మపరమో భవేత్।
కుర్వన్ కర్మ మదర్థంసః
సిద్ధిం గచ్ఛతి సత్వరమ్॥ 29

తా॥ చలనశీలమైన మనస్సును సమాధానపరచుటకు మానవుడు (పరమాత్మనైన) నా సంబంధిత కర్మములయందు శ్రద్ధకలవాఁడు కావలయును. నాకొఱకై కర్మముల నొనర్చు వాఁడు సత్వరముగా సిద్ధిని పొందుచున్నాఁడు.

శ్లో॥ కర్మాణి మయి నిక్షిప్య
త్యక్తసంగః కరోతియః।
సలిప్యతే నపాపేన
ముచ్యతే సర్వబంధనైః॥ 30

తా॥ సర్వకర్మలను నాయందు నిక్షేపించి, కర్మలతోడి ఫలప్రాప్తిరూప సంగమును బరిత్యజించి ఎవడాచరించునో వానిని పాపము అంటదు. వాఁడు సర్వబంధనముల నుండి విడువఁ బడుచున్నాఁడు.

శ్లో॥ ప్రాణినాం నరదేహోఽయం
మదనుగ్రహ హేతుకః।
మామేవోపాసతే నిత్యం
విజ్ఞాయేదం వివేకినః॥ 31

తా॥ నా అనుగ్రహము కారణముగా (పరమాత్మను సన్నిహితము చేయు) మానవదేహమియ్యది సర్వప్రాణులకు కలుగుచున్నది. ఈ విషయమును గుర్తించియే వివేకవంతులు నన్నే ఉపాసించుచున్నారు.

శ్లో॥ దుఃఖం సాంసారికం శశ్వత్
స్మృత్వావైరాగ్యమాప్తవాన్।
ఉపాసనా బలేనేహ
చిత్తైకాగ్ర్యం లభేచ్ఛుచిః॥ 32

తా॥ సంసార సంబంధమైన దుఃఖమును మాటిమాటికి స్మరించి (తద్విషయములయందు) వైరాగ్యమును పొందిన వాఁడై పరిశుద్ధుడైన మానవుఁడు పరమాత్మయొక్క ఉపాసనా బలముచేత మనస్సుయొక్క ఏకాగ్రతను పొందుచున్నాఁడు.

శ్లో॥ ఇంద్రియస్వాదు సౌఖ్యేభ్యః
విరతిం యాతి యఃపుమాన్।
తం విద్ధి మత్కృపాపాత్రం
కామిభ్యఃస విశిష్యతే॥ 33

తా॥ ఏ పురుషుఁడు ఇంద్రియములకు రుచికరము లైన సౌఖ్యముల నుండి విరక్తిని పొందుచున్నాఁడో యాతఁడు నా కృపకు పాత్రుడైనవాఁడని తెలియుము అతఁడు కామాది గుణములు గలవారికంటే ఉత్తముఁడు.

శ్లో॥ భవసౌఖ్యేషు వైముఖ్యం
దృఢం యస్య జితాత్మనః।
బ్రహ్మావిద్యాఫలం తస్య
భవతీహైవ నిశ్చితమ్॥ 34

తా॥ మనస్సునుజయించన యే మానవునకు భౌతికములైన సుఖములయందు విముఖభావము దృఢమగుచున్నదో, అట్టివానికి ఇహామునసే నిశ్చితముగా బ్రహ్మవిద్యాఫలము కలుగుచున్నది.

శ్లో॥ యఃకరోతి దృఢాంభక్తిం
మయి బ్రహ్మణి నిర్మమః॥
బాంధవేభ్యశ్చ దేవేభ్యః
విఘ్నా ఆయాంతితస్యవై॥ 35

తా॥ పరమాత్మనైన నాయందు ఏమానవుఁడు మమకార విరహితుఁడై దృఢమైన భక్తిని కలిగియుండునో అట్టి వానికి (పరీక్షకొరకో అన్నట్లు) బాంధవులవలన దైవముల వలన విఘ్నములు కలుగుచున్నవి.

శ్లో॥ తథాపి నిశ్చలో యస్తు
శాంత్యా తిష్ఠత్యవిక్రియః॥
సర్వబంధ వినిర్ముక్తః
జీవన్ముక్తి సుఖంవ్రజేత్॥ 36

తా॥ (పై శ్లోకమునఁ జెప్పినరీతిగా) విఘ్నములు సంభవించినను ఏ మహాత్ముడు చలింపనివాడై, వికారములను పొందనివాఁడై సహనముతోనుండునో అట్టివాడు సమస్తమైన బంధముల నుండి విముక్తినందినవాఁడై ఇహలోక జీవనము చేయుచునే మోక్షానందమును పొందుచున్నాఁడు.

శ్లో॥ మదేకపరమోజ్ఞానీ
మత్తోఽన్యన్నైవ కాంక్షతి
నిస్పృహస్సర్వ కామేభ్యః
రమతే మయి లీనధీః॥ 37

తా॥ జ్ఞానవంతుఁడైన పురుషుఁడు నాయందే లగించిన శ్రద్ధ కలవాఁడై, నాకంటే ఇతరమైన దానిని కోరనివాఁడై సర్వ కామమముల యందును వాంఛలేనివాఁడై నాయందు లీనమైన బుద్ధికలవాఁడై యానందించుచున్నాఁడు.

శ్లో॥ మయ్యే వార్పిత చిత్తేన
యోమాం భజతి సర్వదా।
తస్యావసర సౌఖ్యాని
భద్రాణిచదదామ్యహమ్॥ 38

తా॥ నా యందే సమర్పింపఁబడిన చిత్తముతో ఎవ్వడు నిత్యము నన్నే భక్తితో నారాధించుచున్నాఁడో యట్టి వానికి అవసరమైన యాయాసౌఖ్యములను మంగళములను (రక్షణలను) నేనే యొసఁగుదును.

శ్లో॥ దేవానాంచ మనుష్యాణాం
సర్వేషామేవ దేహినామ్।
నాథోఽహం సర్వలోకాత్మా
భూతభవ్య భవత్ప్రభుః॥ 39

తా॥ భూత భవిష్యద్వర్తమాన కాలములందలి సర్వమునకు ప్రభువు నైనట్టియు, సర్వలోకములకు ఆత్మనై నట్టియు నేను

సర్వదేవతలకు సర్వమానవులకు - ఇదియంది యననేల సర్వదేహధారులకు నాథుఁడనైయున్నాను.

శ్లో॥ ఆత్మమాయారతం దేవం
పశుపాశ విమోచకమ్।
మహేశ్వరం మహావిష్ణుం
మామేవైకం సదా(శ్రయ॥ 40

తా॥ నాచే రచింపబడిన మాయయందు రమించు నట్టియు దివ్యగుణసంపన్నుఁడ నైనట్టియు కర్మానుసారము జీవుడు పొందు జన్మములయొక్క బంధనముల నుండి విముక్తి కల్గించునట్టియు, సర్వనియామకుఁడైనట్టియు, సర్వత్ర వ్యాపించి నట్టియునగు నన్నొక్కనినే ఆశ్రయింపుము.

ఇతి శ్రీ విశ్వగురు శ్రీమద్విద్యారణ్య భగవతః
కృతౌ శ్రీమద్భగవద్భారత్యాం ఆధ్యాత్మ విద్యాయాం
నవమోఽధ్యాయః

ఇది శ్రీవిశ్వగురు శ్రీమద్విద్యారణ్య భగవత్కృత
శ్రీమద్భగవద్భారతి అను ఆధ్యాత్మవిద్యయందు
నవమాధ్యాయము.

॥श्रीमद्भगवद्भारती॥

प्रथमोऽध्यायः

यदृच्छयोपलब्धं हि मोक्षद्वारमपावृतम्।
सेवित्वा मां कृतात्मानो लभन्ते शाश्वत पदम्॥ १

बालो वास्तु युवा चान्यः यो मा वेत्ति महेश्वरम्।
महान् भवति धन्यात्मा सः पूज्यस्सर्वसज्जनैः॥ २

सर्वधर्मान्समुत्सृज्य मामेंकं हि सनातनम्।
सेवस्वसर्व भावेन सर्वपापविमोचकम्॥ ३

मामीश्वरं विजानीहि सर्वस्य हृदि संस्थितम्।
मामेव शरणं गच्छ सर्वव्यापिनमव्ययम्॥ ४

मद्भक्तस्सर्वदुर्गाणि मत्प्रसादात्तरिष्यति।
ज्ञात्वेत्थं सुजनास्सर्वे भजन्ते मां जनार्दनम्॥ ५

मानगर्वादिदोषैर्ये प्रणष्टाह्यविवेकिनः।
न भजन्ति नरास्ते मां मनुष्यदेहधारिणम्॥ ६

वेदशास्त्रपुराणेषु यत् ज्ञानं हि सुनिश्चितम्।
ज्ञानं तत्समुपाश्रित्य पालयामि जगत्त्रयम्॥ ७

कथयिष्यन्ति ते ज्ञानं आचार्यास्तत्त्वदर्शिनः।
ज्ञानविज्ञानसंतृप्ताः सर्वभूतदयालवः॥ ८

प्रणिपात परिप्रश्न शुश्रूषा विनयोक्तिभिः।
ब्रह्मचर्यतपोभ्यां च प्रीणनीया गुरोर्मतिः। ९

श्रुतिस्मृतिपुराणेषु सूत्रभाष्यकृतिष्वपि।
पुरा मया तदुक्तं हि यत् ज्ञातव्यं मुमुक्षुभिः।। १०

सर्वपापविमुक्तस्य सर्व कामविरागिणः।
सर्वविज्ञानपूर्णस्य सर्वानन्दो भवेद्ध्रुवम्।। ११

स्वयं श्रद्धाविहीनस्य गुरुस्तस्य करोति किम्।
परां श्रद्धामुपाश्रित्य गुरु भक्ति सदा कुरु।। १२

मयाऽव्यक्त स्वरूपेण व्याप्तं सर्वमिदं जगत्।
असग भूतभर्तारं सर्वात्मानं भजस्व माम्।। १३

गमिष्यसि यदामौढ्यम् धर्माधर्मविनिर्णये।
मां कुरु त्वं तदा ध्यानं ज्ञानं प्राप्य तरिष्यसि।। १४

निरुद्धमपि ते चित्तं मोहं यदा गमिष्यति।
मामीश्वरं तदा ध्यात्वा मोहात्त्वं हि विमोक्ष्यसे।। १५

श्रौतान्यवैदिकानीति द्विविधानि मतानि वै
शृणु वक्ष्ये यथा सत्यं वैदिकं तु मतं हि मे।। १६

अधिकारविहीनाये तारणार्थं च तानपि।
मतान्यवैदिकानीति त्वं स्वस्थो भव वैदिक ।। १७

रागद्वेषवियुक्तोऽस्मि सर्वेषांच समोऽस्म्यहम्।
यथा भक्तिस्तथा मुक्तिः भक्तिं मयि स्थिरां कुरु॥ १८

स्थित्वाऽहं तव हृद्देशे बोधयामि हिताय ते।
सर्ववेदरहस्यार्थं अन्तर्वाणीं श्रुणुष्व मे॥ १९

वारिदात्पतित नीरं यथा गच्छति वारिधिम्।
गुरुदैवनमस्कारः मामेव प्रतिगच्छति॥ २०

संपूर्णभक्तिभावेन समर्पितं यदस्ति तत्।
अल्पं वा बहु वा सत्यं स्वीकरोमि प्रियात्मना॥ २१

यं ज्ञात्वा ऋषयस्सर्वे परमार्थ पदं गताः।
तमेक सर्वलोकानां नित्येश्वर निबोध माम्॥ २२

यया च मायया नित्यं भ्रान्ता भवन्ति जीविनः।
जिता हि सा महामाया मद्भक्तेन विवेकिना॥ २३

सर्वाधिकमुपाश्रित्य मामेकं पुरुषोत्तमम्।
यस्तिष्ठति विवेकी तं नोपेक्षे शरणागतम्॥ २४

इति श्री विश्वगुरु श्रीमद्विद्यारण्य भगवतः कृतौ
श्रीमद्भगवद्भारत्यां अध्यात्मविद्यायां प्रथमोऽध्यायः।

।।श्रीमद्भगवद्भारती ।।

द्वितीयोऽध्याय :

अव्ययानन्त शक्तेश्च सर्वलोकाधिवासिनः।
तत्त्वं मे योऽभिजानाति बन्धात्सहि प्रमुच्यते ।। १

मम माया प्रभावेन सुलभो नास्मि सर्वदा।
महामायामिमां तीर्त्वा मुनयो मत्पदं गताः ।। २

यदनन्त ममैश्वर्यं संग्रहेण वदाम्यहम्।
तदद्भुतं सुविज्ञाय मुक्तो भवति मानवः ।। ३

भक्ता यदा च पीड्यन्ते दुर्बुद्धिभिरसाधुभिः।
तदानीञ्च वशीकृत्य मायां मे प्रभवाम्यहम् ।। ४

संरक्षणाय भक्तानां विनाशाय च वैरिणाम्।
सवर्धनाय धर्मस्य सम्भवामि निजेच्छया ।। ५

अप्राकृतं ममैश्वर्यं देहवत्त्वं विलक्षणम्।
कर्म तत्त्वं च यो वेत्ति मुक्तिस्तस्य करस्थिता ।। ६

मां विद्धि भूतभर्तारं श्रीविष्णुं भोगयोगिनम्।
अनुजानीहि मामेव शिवेशं ज्ञानयोगिनम् ।। ७

वेदविदामहं व्यासः आचार्याणां च शंकरः।
वरदानां नृसिंहश्च ध्वजानां प्रणवध्वजः ।। ८

कपीनामाञ्जनेयोऽस्मि वित्तेशो धनिनामहम्।
नृपाणां रामचन्द्रोऽस्मि मुक्तानां श्रीशुकोऽस्म्यहम् ।। ९

महेन्द्रोऽस्मि सुराणाञ्च धीमताञ्च बृहस्पतिः।
तेजस्विनामहं भास्वान् शिशिराणां सुधांशुमान्॥ १०

क्षेत्राणामस्मि काशी च तीर्थानामस्मि सागरः।
धेनुरस्मि पशूनाञ्च वर्णानां ब्राह्मणोऽस्म्यहम्॥ ११

विनयोऽस्मि गुणानाञ्च यज्ञोऽस्म्यहं सुकर्मणाम्।
अभयञ्चास्मि वीराणाम् विश्वासोऽस्मि महात्मनाम्॥ १२

वाग्मिनां सत्यवादी च शुचीनां ब्रह्मचार्यहम्।
भूरिप्रदोऽस्मि दातॄणां शान्तोऽस्मि ज्ञानिनामहम्॥ १३

पिताहं सर्वभूतानां माता चास्मि तथा गुरुः।
भर्ताहं सर्वविश्वस्य सुहृच्चास्मि प्रिय करः॥ १४

पितामहोऽस्मि साक्षी च मां विद्धि प्रपितामहम्।
वेदा अहं परं ज्ञानम् प्रभुश्चास्मि दृढव्रतः॥ १५

द्विजानामस्म्यहं त्यागी यतीनां ज्ञानवानहम्।
पोषकानां गृहस्थोऽस्मि क्षत्रियाणामहं प्रभुः॥ १६

श्रीरस्म्यहं शुभानांच वनितानां पतिव्रता।
जयहेतुरहं धर्मः जेतॄणां च जयोस्म्यहम्॥ १७

रुचीनां चास्मि माधुर्यं मातुः प्रेमाहमेव च।
शृंगारोऽस्मि रसानाञ्च कालस्य नियमोऽस्म्यहम्॥ १८

सौरभंचास्मि पुष्पाणां सौन्दर्यं प्रकृतेः परम्।
न्यायोऽस्मि न्यायकर्तॄणां शीलंचास्मि सतां सदा॥ १९

सत्त्वप्रदोस्म्यहं वायुः वरुणोऽस्मि जलप्रदः।
भीकराणामह मृत्युः वैद्योऽहं हितकारिणाम्। २०

क्षीरमहं द्रवाणांच यौवन वयसामहम्।
शुद्धानामहमग्निश्च योगिनाञ्च पतंजलिः॥ २१

नेतास्म्यहं प्रजानांच धाताहं कर्मसन्ततेः।
पापघ्नानामहं गंगा रोगघ्नानामहं सुधा॥ २२

दैवज्ञः कालवेत्तृणाम् रंजकानां च गायकः।
शिल्पिनां विश्वकर्माहं नटकोऽस्मि विनोदिनाम्॥ २३

भाषाणामस्मि गैर्वाणी शाब्दिकानां च पाणिनिः।
वेदानुगोऽस्मि तर्काणां प्राणिनाञ्चाभयप्रदः॥ २४

अस्थिराणा मनश्चाहं क्षणिकानामहं तटित्।
धार्मिकोऽस्मि जनानां च निश्चयोऽस्मि सुधीमताम्॥ २५

अहिंसको व्रतस्थानां जनकोऽहमसंगिनाम्।
यादवानां च कृष्णोऽहं धर्मज्ञानामहं मनुः॥ २६

श्रेष्ठाचारोऽस्मि शिष्टानां कीर्तिरस्मि यशस्विनाम्।
स्वेच्छाहमस्मि मुक्तानां आनन्दो ब्रह्मणोऽस्म्यहम्॥ २७

जितकामोऽस्मि धीराणां अलुब्धो धनिनामहम्।
सुखिनंचास्मि सन्तुष्टो निर्वैरोऽस्मि विवेकिनाम्॥ २८

अहमेको जगन्नाथः जगत्कारण कारणं।
सर्वात्मक महादेवो वासुदेवोऽस्मि माधवः॥ २९

सर्वकर्तृमहाविष्णुं सर्वभोक्तृमहेश्वरम्।
विद्धि मां च ह्यकर्तारं सर्वसाक्षिणमव्ययम्॥ ३०

ब्रह्मादि जीविनस्सर्वे ह्यर्थिनो नात्र संशयः।
एकोभवाम्यहं दाता सर्वभूतमहेश्वरः॥ ३१

ब्रह्मेन्द्रादि सुरास्सर्वे नृपाढ्याभूजनास्तथा।
सर्वे च प्राणिनो भीताः अहमेकोऽस्मि निर्भयः॥ ३२

महत्प्रभाव सम्पन्ना श्रियायुक्ता श्च ये जनाः।
तान्हि विद्धि महाभाग मत्तेजोश समुद्भवान्॥ ३३

विश्वस्य सृष्टिकर्तास्मि विश्वपालनतत्परः।
विश्वस्य लयकर्ताह मां हि विद्धि महेश्वरम्॥ ३४

व्यक्ताव्यक्तमिंद विद्धि जगत्सर्वं चराचरम्।
यदा भात्येव तत्सृस्टं अंशेन मम तेजसः॥ ३५

मम माया विलासेन कल्पितोऽयं जगत्क्रमः।
तां तु सुदुर्गमां मायां मत्प्रपन्नस्तरिष्यति॥ ३६

-योगेश्वरस्यमे शक्तिः ज्ञातुं द्रष्टुं सुदुर्लभा।
अनन्य भक्ति भावेन भजता मां सुगोचरा॥ ३७

अनन्तमव्ययं विद्धि ममैश्वर्यं स्वतोद्भुतम्।
भजस्व मां महेशानं समानाधिकवर्जितम्॥ ३८

इति श्री विश्वगुरु श्रीमद्विद्यारण्य भगवतः कृतौ
श्रीमद्भगवद्भारत्यां अध्यात्म विद्यायां द्वितीयोऽध्यायः।

।।श्रीमद्भगवद्भारती ।।

तृतीयोऽध्याय :

विद्धेयतत्सावधानेन तत्त्व मम शुभप्रदम्।
गोप्योत्तममलभ्यं च ज्ञात्वा यत्त्वं विमोक्ष्यसे ।। १

ब्रह्मणेऽप्यादि कर्त्रे च ब्रह्मणे वृष्टिकारिणे।
सर्गादौ प्रोक्तवानस्मि तत्त्व त्विदं विमुक्तिदम् ।। २

व्याख्यातं हि यदा शास्त्र अन्यथा कुजनैस्तदा।
व्याख्यातुं च यथा शास्त्रं अवतारो भवेद्ध्रुवम् ।। ३

मायाशक्ति प्रभावेन भ्रान्तोऽयं सकलो जनः।
शास्त्रस्य हृदय ज्ञातुं समर्थो न भविष्यति ।। ४

स्रष्टाहं वर्णधर्माणां जीवबन्धविमुक्तये।
आचरन्स स्वधर्मं हि स्वात्मशुद्धिंसमश्नुते ।। ५

गुणकर्मानुरूपेण वर्णमान्पोति मानवः।
वर्णाश्रम सदाचारःकर्तव्यो मोक्षमिच्छता ।। ६

नमेस्ति कर्मसङ्गश्च स्पृहा नास्ति हि तत्फले।
असंसारिणमेवं मा अकर्तारं च विद्धि वै ।। ७

कार्यं किञ्चित्तथा प्राप्यं सर्वलोकेषु सर्वथा।
सर्वकालेषु नास्त्येव सतो भगवतोहि मे ।। ८

सर्वभूताधिवासोऽहं सर्वविज्ञानसंयुतः।
सर्वानन्दप्रपूर्णोऽस्मि सच्चिदानन्दविग्रहः ।। ९

वासुदेवोऽस्म्यह विष्णुः सर्वकारणकारणः।
जनार्दनोऽस्म्यह कृष्णः मायासागरतारक .॥ १०

शिवोऽस्मि शिवभक्ताना वैष्णवाना रमाधवः।
शाक्तेयानामह शक्तिःसौराणामस्मि भास्कर ॥ ११

गाणापत्यमतस्थाना भवाम्यह गणेश्वर ।
स्कन्दोऽस्मि स्कन्दभक्ताना सवोऽस्मि समभाविनाम्॥ १२

सर्वयोगप्रदातास्मि ह्याश्रितानामनुक्षणम्।
सर्वविघ्नहरश्चास्मि भक्ताना मम सर्वदा॥ १३

अष्टाङ्गयोगनिष्ठाना सर्वसिद्धिप्रदायकः।
भक्तिभाव प्रपूर्णाना मुक्तिदाताहमेव च॥ १४

आर्तिहृच्चाऽहमार्तस्य जिज्ञासोश्च विवेकदः।
दातास्मि धनकामस्य ह्यात्मा तत्त्वविदोऽस्म्यहम्॥ १५

मायामोहविमूढाना सर्वेषा तु सुदुर्लभः।
विवेकिना मदीयाना सर्वदा सुलभोऽस्म्यहम्॥ १६

अस्त्येकस्सुलभोपायः माया तर्तुं सुदुर्गमाम्।
असशयेन जानीहि भक्तिरेव सदा मयि॥ १७

सर्वभीति समुत्सृज्य मामाश्रित्य सनातनम्।
सर्वथा सर्वकार्येषु सर्वदा विजयी भव!॥ १८

बालं वृद्धं युवानञ्च स्त्रियं शूद्रमपण्डितम्।
आश्रितान्सकलान्भक्तान् उद्धरामि भवार्णवात्॥ १९

भक्तानुग्रह कालेषु जातिरूप कुलादिभिः।
उत्तमाधम भेदस्तु न गण्यते मया ध्रुवम्॥ २०

पश्यन्नपि तथा शृण्वन् पाठितोऽपि स्मरन् पुनः।
मत्तत्त्व नाभि जानाति विभ्रष्टो मदनुग्रहात्॥ २१

सुविश्वास विहिनस्य द्वेषिणस्संशयात्मनः।
अहकार विमूढस्य दूरो भवाम्यहं सदा॥ २२

मद्भक्त्या च समायुक्त महृयं विह्वलतां गतम्।
प्रेमार्दहृदय धीर अनुगृह्णमि शीघ्रतः॥ २३

तत्त्वं मम परिज्ञातु असमर्थः पुमानपि।
क्रमेण लभते ज्ञानं चिन्तयन्मामशङ्कित॥ २४

अकृत्वा सुकृत किञ्चित् दुष्कृतं कृतवानपि।
क्षिप्र भवति शुद्धात्मा ह्यच्युतं मां स्मरन् सदा॥ २५

न मे भक्तस्य नाशोऽस्ति न च दुःखं भयं तथा।
निश्चयेन विजानीहि नित्यमुक्तो भविष्यसि॥ २६

यथा यस्यास्ति संस्कारो भज्ते मां तथैव सः।
तस्य भक्त्यनुसारेण प्रयच्छामि फलं सदा॥ २७

विद्धि त्वयि च सर्वस्मिन्नहमेवाऽस्मि केवलः।
सर्वत्रेद सदा स्मृत्वा सर्वभूतप्रियो भव!॥ २८

इति श्री विश्वगुरु श्रीमद्विद्यारण्य भगवतः कृतौ
श्रीमद्भगवद्भारत्यां अध्यात्मविद्यायां तृतीयोऽध्यायः

।।श्रीमद्भगवद्भारती ।।

चतुर्थोऽध्याय :

यं योगं समुपास्थाय प्राप्स्यसि त्वं पदं मम।
तं वक्ष्ये श्रुणु गूढ ते भजते मा परात्परम्।। १

यस्यैवास्ति स्थिरा भक्ति मयि देवे जगत्पतौ।
नास्ति किञ्चित् भयं तस्य महामृत्युसमुद्भवम्।। २

रक्षामि क्षिप्रमेवाह तिष्ठन्तं मत्परायणम्।
दृढभक्तिं सदाश्रित्य हित्वान्यत्साधनांतरम्।। ३

मनसा कर्मणा वाचा स्मरन्तं मां मदाश्रयम्।
सदानुगमनं कृत्वा तारयामि भवार्णवम्।। ४

अनन्यभावनां लब्ध्वा चिन्तयन्मां निरतरम्।
सन्यस्तसर्वसकल्पो ह्यत्र ब्रह्म समश्नुते।। ५

सन्निकृष्टोऽस्मि संस्मारात् विस्माराद्य द्विदूरगः।
विहाय विस्मृतिं तस्मात् स्मरण मे सदा कुरु।। ६

असच्चिन्तामुपाश्रित्य नरो अनर्थमुपागतः।
चित्तमात्मनि संस्थाप्य चिन्तामन्या त्यजेत्सुधीः।। ७

इन्द्रियाणि प्रमाथीनि प्रज्ञावन्नपि धीमतः।
वञ्चन्त्यपि बुधं तानि जागर्यायां प्रमादिनम।। ८

कुर्वाणोऽपि सदा यत्नमिन्द्रियव्रातनिग्रहे।
न स सिद्धिमवाप्नोति ह्यकृतात्मा विमूढधीः।। ९

अयमेकस्तवोपायः जितौ हीन्द्रियसंहतेः।
सुपौरुषं समाश्रित्य मय्यर्पित मनाभव!।। १०

यदा भवति मद्भक्तो विषयैर्मोहितस्तदा।
भूयस्त मत्स्मृति दत्वा सत्पथेस्थापयाम्यहम्।। ११

स्त्रीभिरालिङ्ग्यमानोऽपि विहरन्नपि सर्वदा।
हसन क्रीडन रमन ज्ञानी व्यामोह स न गच्छति।। १२

कामज क्रोधजो वेग तथा लोभसमुद्भव.।
क्षणिको दैर्घिकश्चेति द्विविधः परिकीर्त्यते।। १३

क्षणिको ऽनवधानाच्च सत्य हि महितात्मनाम्।
अनादि वासनाकार्यात् दीर्घवेगो दुरात्मनाम्।। १४

कामेन बध्यते जन्तुः निष्कामस्तु विमुच्यते।
कामानामिखिला त्यत्क्वा नैष्कर्म्य सुखमश्नुते।। १५

प्रज्ञावानपि शास्त्रज्ञ सङ्गमोहेन वञ्च्यते।
असङ्गदृढ शस्त्रेण मोहपाशान्निकृन्तय।। १६

कामक्रोधौ जितौ येन मोहरागौ विवर्जितौ।
जगत्सर्वं जित तेन नासौ केनापि बाध्यते।। १७

त्यक्ताहकारराागा ये मद्भक्ता विगताशया।
वारयामि च्युति तेषा बाह्याभ्यान्तरकारणै।। १८

मामीश्वर निराकृत्य ये वर्तन्ते दुराशयाः।
असाधून्स्तान्विमूढाश्च नरकेषु क्षिपाम्यहम्।। १९

ईश्वर गुरुमात्मान ये मा भजन्ति सर्वशः।
तरन्तीहैव मृत्यु ते मन्निष्ठमत्परायणाः।। २०

मत्प्रेमतो अनिश शुद्धः यो मा भजति तत्त्ववित।
तमनन्याश्रय धीर मोक्षयिष्यामि बन्धत।। २१

नानाविधमतस्थाना सर्वेषा प्राणिनामपि।
एक एवास्म्यह गम्य पयसामर्णवो यथा।। २२

आर्तानां बाधितानाञ्च पतिताना नृणामपि।
दीनाना च सुभीताना अगतीनामह गति ॥ २३

दुस्सहेष्वपि दुःखेषु सुभक्ति मयि मा त्यज।
सन्तीर्य सर्व दुःखानि मामेवैष्यसि मा शुच ॥ २४

सकृत्स्मरणमात्रेण सन्निकृष्टो भवाम्यहम्।
अभय तस्य दास्यमि श्रिय मुक्तिञ्च शाश्वतीम्॥ २५

मत्कर्मणा च मद्भक्त्या शुद्धि लब्ध्वात्मनः पराम्।
निर्ममो निरहङ्कारी मद्ज्ञानेन विमुच्यते॥ २६

अदत्वावसर किञ्चित् कामादीना मदाश्रय।
आसुप्तेरामृतेः काल नयेदभक्त्या मदर्थया॥ २७

दुर्विज्ञेय च मे तत्त्व तार्किकाणा श्रुतिद्विषाम्।
अशान्तचेतसाञ्चापि कामरागादि दुर्गुणैः॥ २८

मदन्तस्थानि भूतानि सर्वञ्चेद मया ततम्।
लभ्योऽस्म्यह पर सौम्य! ज्ञानभक्त्यात्वनन्यया॥ २९

ममानुग्रहनिर्भिन्न हृदय ग्रन्थिरात्मवित्।
स्वात्मत्वेन जगद्दृष्ट्वा ततो न विजुगुप्सते॥ ३०

मत्तत्त्वे निर्विकल्पे यः श्रद्धावान् सुसमाहितः।
सिद्धोभवत्ययत्नेन मुक्तिस्तस्य च शाश्वतीम्॥ ३१

बहुजन्मकृतानन्त पुण्यकर्म फलोदयात्।
ज्ञात्वा मा तत्तवतस्त्यागी मद्भाव प्रतिपद्यते॥ ३२

इति श्रीविश्वगुरु श्रीमद्विद्यारण्य भगवतः कृतौ
श्रीमद्भगवद्भारात्यां अध्यात्मविद्याया चतुर्थोऽध्यायः

श्रीमद्भगवद्भारती

पञ्चमोऽध्यायः

जगत्तत्त्वं प्रवक्ष्यामि जानी ह्येतत् सुबुद्धिमनः।
दुस्सहद्वन्द्व सयुक्त अधृवञ्च भ्रमालयम्॥ १

वृथा भ्रमसि विश्वेस्मिन् अज्ञात्वातत्त्वमव्ययम्।
धृवानन्दं प्रदास्यामि मयि भक्तिं स्थिरां कुरु॥ २

बाह्याडम्बर वेषैश्च भ्रामकैर्वचनैस्तथा।
सकृत्रिमक्रियाभिस्तु न लभ्योऽह परो हरिः॥ ३

मोहप्रहाद्विमुक्तस्तु नित्यानित्यविवेकवान्।
नित्यानन्दस्सदाशान्तः ज्ञानी जयति सर्वदा॥ ४

विषयस्य तु सान्निध्यात् ध्यानं तस्मिन् भविष्यति।
ध्यानाद्धि विषयासङ्गः ततोऽनर्थ परम्परा॥ ५

श्रवणं दर्शनं चैव स्पर्शनं स्मरणं तथा।
विषयाणां धृवं सत्य एकैकमपि हानिदम्॥ ६

तस्मात्सर्वप्रयत्नेन विषयान्दूरतस्त्यज।
सर्वभ्रान्तेश्च वक्ष्येऽहं अविद्यैव हि कारणम्॥ ७

क्रीडाभिर्वञ्चिता बालाः युवानो वनिता हताः।
जरया पीडिता वृद्धाः सर्वेनष्टास्तु मायया॥ ८

अविद्यया जडो नष्टः स्वाहंकारेण पण्डितः।
अश्रद्धया च योगज्ञः सर्वे नष्टास्तु मायया॥ ९

परामर्शं परित्यज्य ज्वरार्तस्य पितुस्सुतः।
कान्ताश्लेष सुखासक्तः कस्यायं क्व कुमारकः॥ १०

धर्माधर्मान्परित्यज्य पोषितापि स्वनार्यपि।
जराक्रान्त मनादृत्य वर्तते किल का सती॥ ११

रूपयौवनलावण्यनृत्यगानकलादिभिः।
सम्पन्नापि गते काले नारी भवति निष्प्रभा॥ १२

नार्या कपोलफालोष्ठश्रोत्राक्षिस्तनरम्यता।
नाभ्यूरुजघन श्रोणी सौन्दर्यं नैव शाश्वतम॥ १३

सुखकर्यपि नारी सा दुःखमन्ते प्रयच्छति।
अविचार्य नरो भ्रान्तः आपत्स्वे व पतत्यहो॥ १४

भार्यापुत्रसुहृद्बन्धुप्रजाना हि नृपस्य च।
कारण वैरभावस्य किं स्वार्थस्सुखसाधनम्॥ १५

बलाधिक समादृत्य बलहीन न पश्यति।
लोकोऽय हि व्यधाकारी मोहकारी च तत्त्वत॥ १६

पुनर्भवः पुनर्मृत्युः पुनर्जनिः पुनर्जरा।
तस्माद्वदति विज्ञानी सुनिस्सारमिद जगत्॥ १७

शब्दं स्पर्शञ्च रूपञ्च रसगन्धौ समाश्रितः।
अविचार्य परं तत्त्वं सौख्यमाप्तुं प्रवर्तते॥ १८

नित्यमापूर्यमाणेऽपि दीर्घकालप्रयत्नतः।
न भविष्यति कामान्तः तृष्णगर्तो न पूर्यते॥ १९

दूरादेव सुरम्या च क्षणमेव सुखप्रदा।
विचारे सारहीना सा नारी त्याज्या मनीषिभिः॥ २०

जिह्वोपस्थसुखभ्रान्त्या सञ्चरत्यविवेकिनः।
लब्ध्वाऽग्रेल्पं क्षणं सौख्यं पश्चाद्भवन्ति दुःखिनः॥ २१

दुष्पूरकामवेगेन पण्डितोऽपि सुशिक्षितः।
कार्याकार्यं न जानाति दुखं व्रजति मूढधीः॥ २२

साधने च महद्दुःख भोगकाले भयान्वितम्।
भोगान्ते च पुनर्दुःख विषय विद्धि बुद्धिमन्॥ २३

वैराग्यतारतम्येण सिद्धि गच्छति साधकः।
यदि स्यात्तीव्रवौराग्य क्षिप्र भवति तत्ववित्॥ २४

माता पिता सुतो मित्र बान्धवास्तेऽरयोऽध्रुवम्।
परमार्थ पदप्राप्तौ नोपकुर्वन्ति ये जना॥ २५

वित्तचिन्ता विहीनस्य कान्तासौख्य विरागिणः।
पुत्रमोहविमुक्तस्य शान्तिर्भवति शाश्वती॥ २६

गृहबन्धविमुक्तस्तु बन्धुसङ्ग विदूरगः।
जातिगर्वपरित्यागी सौख्यमाप्नोति केवलम्॥ २७

इष्टानिष्ट परित्यागी स्नेहद्वेषविवर्जितः।
रम्यारम्यवियुक्तश्च पर सौख्य समश्नुते॥ २८

परा देवीमविज्ञाय मानुषीं तनुमाश्रिताम्।
भोग्यामिवेह पश्यन्ति नरकायैव मोहतः॥ २९

मायाकल्पित विश्वेस्मिन् पश्यश्चित्राण्यनेकशः।
आश्चर्य भयरागादीन् मद्ज्ञानी नाधिगच्छति॥ ३०

मनसानुभवन्भोगान् बहिर्दृष्ट्या सुनिश्चलः।
यस्तिष्ठति स मायावी स्वर्गेचेह निराकृतः॥ ३१

या रक्तिर्विषयेष्वेवं यदि स्यान्मयि रक्षके।
सर्वदुःखातिगो भूत्वा सर्वानन्दमवाप्स्यसि॥ ३२

जगद्भार हरं शौरिं सुजनावनदीक्षितम्।
विश्वाचार्यं त्रयीसारं श्रीहरिं मां नमस्कुरु॥ ३३

मन्दप्रज्ञावतां चापि लौक्यालोकनरागिणाम्।
वैराग्यं च मतिं दास्ये यदि मां शरणं गताः॥ ३४

अकारणदयासिन्धुं सुभक्तजनवत्सलम्।
अनिशं मां भजस्व त्वं विशुद्धमतिगोचरम्॥ ३५

अनीश्वरो ह्यसर्वज्ञः इति मत्वा ह्यपण्डिताः।
न मां भजन्ति दुस्चित्ताः लीलोपात्त नृदेहकम्॥ ३६

अक्षिपन्नभ्यसूयंश्च सशयन्मामनार्श्रयन्।
अवजानन्निराकुर्वन् नरो भ्रश्यति सौख्यतः॥ ३७

त्वं ततुं मोहशेकाब्धिं आगमो मे भवत्यहो।
संशयानाशु संत्यज्य सर्वेश्वरं व्रजस्व माम्॥ ३८

अविद्यया नराः केचित् प्रीत्यान्ये विषयेषु च।
अन्येभ्यश्च भयात्केचित् त्यक्त्वा मा संसरन्ति वै॥ ३९

मच्चित्तो मत्परो नित्यं मय्यर्पितक्रियाफलः।
श्रद्धावाननसूयश्च सोऽमृतत्वाय कल्पते॥ ४०

नश्वरे सुखदूरेऽस्मिन् लोके प्राप्य मनुष्यताम्।
विहाय विषयोन्मादं भगवन्तं भजस्व माम्॥ ४१

मद्भक्तो मद्गतप्राणो निराशीर्नियतेन्द्रियः
अन्तरङ्गपतिं युक्तो ध्यायन्मां मयि वर्तते॥ ४२

इति श्रीविश्वगुरु श्रीमद्विद्यारण्य भगवतः
कृतौ श्रीमद्भगवद्भारत्यां अध्यात्म विद्यायां पञ्चमोऽध्यायः

श्रीमद्भगवद्भारती

षष्ठोऽध्यायः

वैराग्यज्ञानयोगैर्हि कैवल्यं लभते पुमान्।
तद्वैराग्य क्रमं वक्ष्ये शृणु धीर! सुदुर्लभम्॥ १

अज्ञानीह नरो मूढः देहोऽहमिति मन्यते।
तस्मादहं ममेतीत्थं भ्रान्तिमूलेषु वर्तते॥ २

कामिनी काञ्चनञ्चैव पुत्रक्षेत्रगृहादयः।
अधिकारः प्रतिष्ठाच मानवं भ्रामयन्ति हि॥ ३

अङ्गशेभासमाकृष्टो यौवनोद्रिक्तमानसः।
मोहसंछन्न विज्ञानो देहरत्यां प्रवर्तते॥ ४

शरीराङ्गसुविन्यासान् पश्यन्भ्रमति पामरः।
मासास्थि रक्त संपृक्तं ज्ञात्वा ज्ञानी न मुह्यति॥ ५

विलासालापचेष्टाभिः चित्रालङ्कारभूषणैः।
हावभावविनोदैश्च नारी कर्षति पूरूषम्॥ ६

सर्वशास्त्रविवेकाढ्यः बहुधानुभवान्वितः।
तथापि पुरुषो याति नारीं दृष्ट्वा विमोहिताम्॥ ७

कामो नाम किरातोऽयं यमादपि भयङ्करः।
नष्टास्तेन सुनार्यश्च यतयश्चापि वञ्चिताः॥ ८

बालापि तरुणी चैव सा वृद्धाप्यबलापि च।
नारी बन्धकरीत्युक्ता शास्त्रानुभवपण्डितैः॥ ९

प्रियाविरह दुःखेन दुस्सहेन सुचालितः।
कर्तव्यसंस्मृतिं त्यक्त्वा दैन्यभावेन पीड्यते॥ १०

चालयन्ति मनस्थैर्यं पुरुषस्य स्त्रियो ध्रुवम्।
हरोऽपि मोहिनीं दृष्ट्वा व्यामोहं प्राप्तवान्किल।। ११

वेदान्तिनोऽपि दान्तस्य विदुषश्चापि योगिनः।
तरुणीसहवासेन ज्ञानबुध्दिर्विनश्यति।। १२

विद्वानपीह शास्त्रेषु प्रज्ञया योगिराडपि।
शूरोऽपि युद्धतन्त्रेषु नारीदासो भविष्यति।। १३

सम्बुद्धं ज्ञानसयुक्तं निर्मलञ्चापि संस्कृतम्।
मनः कलुषता मेति स्त्री सगत्या ध्रुवं स्मर।। १४

सहवासाच्च सपर्कात् कामिनीनान्तु योगिनः।
भाषणाद्दर्शनाच्चैव तपस्तेजो विनश्यति।। १५

कवीनां कल्पनास्वेव रम्या भवति कामिनी।
यथार्थे मासपिण्डेऽस्मिन् न रमन्ति विवेकिनः।। १६

जागरूकश्च विज्ञानी मायाप्रभावकोविदः।
अनिच्छन्हि नरो भ्रान्तः कान्तास्नेहेन मुह्यति।। १७

कान्तासुदृढ़विश्वसं निधाय रमते पुमान्।
चित्रं स वञ्चितस्ताभिः दुःखं प्राप्नोति दुर्भरम्।। १८

कामवेगो महांस्तीव्रः निग्रहस्तस्य दुष्करः।
निरुद्धोऽपि समुत्थाय प्रज्ञां हरति योगिनः।। १९

वचनैः रचनाभिश्च सर्वे जयन्ति मन्मथम्।
चिन्तनैश्चैव चर्याभिः सर्वे नमन्ति मन्मथम्।। २०

कामंसंगोद्भवं विद्धि दुष्पूरं दुरितालयम्।
संसार कारणं घोरं पापरूपं महाशनम्।। २१

काममूलमिमं विद्धि संसारं दुरतिक्रमम्।
कान्तामूलञ्च तं कामं तस्मात्कान्तां त्यजेत्सुधीः॥ २२

यौवनोल्लास सम्मूढ़ः आरोग्यबलगर्वितः।
यथेच्छमुपभोगेषु स्वायुर्नयति पावनम्॥ २३

दारपुत्रगृहादीन् यः संपाद्यैवेह तुष्यति।
अकृत्वा तत्त्वजिज्ञासा तस्य जन्म निरर्थकम्॥ २४

विराग्यपीन्द्रियार्थेषु दृढनिश्चयवर्जितः।
कालं नयति तेष्वेव बलहीनो भयावृतः॥ २५

इन्द्रियार्थेषु सूक्ष्मेच्छा विरक्तस्यापि वर्तते।
अप्रमत्तेन धीरेण जेतव्या सा मुमुक्षुणा॥ २६

महतारागपाशेन स्नेहजेन सुबन्धितः।
आरूढ़ोऽपि च्युतिं याति मोहावरण नष्टदृक्॥ २७

अदृष्टादीनि भूतानि दृष्टमध्यानि सज्जन।
गतान्यदर्शनं भूयः शोकस्यावसरः कुतः॥ २८

नष्टं भवति यद्दृष्टं जातो मृतो भवेद्यतः।
अनिवार्यमिद बुध्वा जहि शोकमनर्थकम्॥ २९

दुःखदं हि मनोव्याप्तं सुखदं चोपसंहृतम्।
व्याप्तं भवति कामेन निष्कामंतूपसंहृतम॥ ३०

मनो वैषयिकं शत्रुः बन्धुरात्मा सुनिर्मलः।
ज्ञात्वैतदभजतां मां हि भावशुद्धिं ददाम्यहम्॥ ३१

अस्थिरं चञ्चलं चापि विबुधै गृह्यते मनः।
वैराग्याभ्यासविज्ञानैः मोक्षानन्दफलप्रदैः॥ ३२

वाग्भिर्वदन्ति वेदान्तं त्यागमार्गविनिन्दकाः।
वञ्चयन्ति जनान्मूर्खान् जिह्वोपस्थ सुखालसाः॥ ३३

शास्त्रजालपरिज्ञाता लब्धकीर्तिस्सुभोगवान्।
तथाप्यसूयतां याति दृष्ट्वान्यं सुयशेन्वितम्॥ ३४

दाता विद्वान्कुलीनश्च प्रभुर्भोगी विरागयपि।
सामान्यश्च धनी योगी सत्कारेच्छासुबन्धिताः॥ ३५

अज्ञात्वा सुखमन्तस्थं विषयेष्ववलोकते।
अलब्ध्वा तत्सुस्वं तत्र विचारं हि समश्नुते॥ ३६

यत्किंचित्साधितं लोके सर्वं नश्यति कालतः।
तस्मात्त्वं निर्ममो भूत्वा निस्सङ्गश्च समाचर॥ ३७

इन्द्रियार्थोपभोगेषु क्षणिकोपशमो भवेत्।
क्षणादूर्ध्वं पुनस्तृष्णा प्रबलैव भविष्यति॥ ३८

पूरणादेकवाञ्छयाः अन्यवाञ्छोदयो भवेत्।
पारम्पर्य क्रमेणैवं तृष्णैकैव विविर्धते॥ ३९

तृष्णाग्रे सूक्ष्मरूपापि वर्धते ह्यनिवारिता।
अनलस्सूक्ष्मरूपेण प्रविश्यैव विविर्धते॥ ४०

कालात्कालान्तरं वाञ्छन् देशाद्देशान्तरं तथा।
प्राप्ताद्वस्त्वन्तरं चेञ्छन् कामकामी विमुह्यति॥ ४१

देशतः कालतश्चापि वस्तुतश्चाप्यबाधितम्।
आत्मन्येवाखिलं सौख्यं लब्ध्वा धीरो न कांक्षति॥ ४२

वस्तुतत्त्वमविज्ञाय विषयेन्द्रियमोहितः।
संप्राप्तेष्वरतिं प्राप्य नव्येषु कुरुते मतिम्॥ ४३

यतीनामपि दृश्यन्ते रागद्वेषपरायणाः।
अर्थकामसुखासक्ताः मानपूजासु लम्पटाः॥ ४४

यदग्रे दृश्यते सौख्यं संस्पर्शजनसुखेषु हि।
तदल्पं क्षणिक विद्धि दुःखमूल च मोहजम्॥ ४५

निन्द्रा तन्द्रा च भीतिञ्च सम्मोहं व्यसनं तथा।
आलस्यमतिमानित्वं त्यक्त्वाशु विजय व्रज॥ ४६

हर्षशोकान्वित वेगं सुखदुःखसमुद्भवम्।
सोढु शक्तस्य तस्येह दुःखाभावो भविष्यति॥ ४७

श्रेयस्साधनसामग्र्या शक्तिरेव गरीयसी।
स्वस्य धर्मानुसारित्व शक्तिरित्यभिधीयते॥ ४८

पूर्वजन्मसु पापानि कृतान्येवेह जन्मनि।
दारिद्र्य व्याधिदुःखैस्तु बाधन्ते सर्वमानवान्॥ ४९

सुखसम्प्राप्तये धर्मः प्राणिनां च विधीयते।
परिहाराय दुःखस्य ह्यधर्मः प्रतिषिध्यते॥ ५०

वेदधर्मपरोनित्य सर्वाहङ्कार वर्जितः।
सर्वकर्मफलत्यागी शुद्धसत्त्वो भविष्यति॥ ५१

सन्यस्य सर्वकर्माणि सम्प्राप्य तत्त्वमात्मनः।
संसारगतिमुल्लङ्घ्य संचरेन्मुक्त संशयः॥ ५२

ऍश्वर्योन्माद मूढ़ात्मा यो मां विस्मृत्य वर्तते।
ममास्तित्व प्रबोधाय तस्यैश्वर्यं हराम्यहम्॥ ५३

किमस्ति शोभनं देहे शीर्यमाणे च नश्वरे।
क्षीणे वयसि रम्यत्वं सर्वं नश्यति तक्षणम्॥ ५४

अलकृतोऽप्ययं देहः स्वर्णाम्बरस्रगादिभिः।
स्वभावमलिनत्वाध्दि ज्ञानिभिः परिभूयते॥ ५५

वस्तुमिथ्यत्व विज्ञानात् शान्तिर्नहीह केवलात्।
मिथ्यावस्तु परित्यागात् पूर्णशान्तिर्भविष्यति॥ ५६

श्रुते दृष्टे स्मृते ज्ञाते चानुभूते नरस्सदा।
विषये निर्विकारो यः ध्रुवं तस्य सुखं भवेत्॥ ५७

क्षणं स्थित्वा सुखं याति क्षणे दुःखं विनश्यति।
सुखदुःखभ्रमं त्यक्त्वा सुख मछय मश्नुते॥ ५८

यावत्कालं मनो यस्य स्वाधीनं वर्तते ध्रुवम्।
तावत्तस्य भयं नास्ति तृष्णामोह समुद्भवम्॥ ५९

सुस्वकोमलसंस्पर्शाः शब्दाश्च मधुराद्भुताः।
रम्यसुन्दररूपाणि नाकर्षन्त्यात्मवेदिनम्॥ ६०

हृद्द्युपलभ्य रूपं मां सहस्रारस्थितं शिवम्।
चिदानन्द तनुं शान्तं आश्रयाशु निरन्तरम्॥ ६१

स्मरन्ति कृतपुण्या ये स्वान्तस्थं मां सदाशयाः।
सुखं प्रज्ञां स्मृतिं ज्ञानं मत्तो लब्ध्वा जयंति ते॥ ६२

ब्रह्मैवाहं परं सत्यं मां विद्धि परमेश्वरम्।
जीवभूतो ममैवांशः जगदेतद्धि मन्मयम्॥ ६३

गुणप्रभुं गुणातीतं नरनारी तनुर्धरम्।
सदैकं मां भजस्व त्वं सर्वभूतेश्वरेश्वरम्॥

इति श्रीविश्वगुरु श्री मद्विद्यारण्य भगवतः कृतौ
श्रीमद्भगवद्भारत्यां अध्यात्मविद्यायां षष्ठोऽध्यायः

श्रीमद्भगवद्भारती

सप्तमोऽध्यायः

वैराग्यस्य दृढ़त्वाय सद्विवेकोदयाय च।
शोकमोहविनाशाय शृण्वेतत्सावधानतः॥ १

अनादिवासनाजालैः प्रेरितस्सन् नरस्सदा।
अविरक्तो महामोहात् लोकेऽस्मिन् सः प्रवर्तते॥ २

अज्ञानात् स्वस्वरूपस्य कामो बाह्येषु जायते।
कामी करोति कर्माणि बन्धस्ततोऽभि जायते॥ ३

अवलम्ब्य दुराचारान् दुर्मतानि च कामुकाः।
सम्पाद्य क्षुद्रसौख्यानि नरकं यान्ति दुर्धियः॥ ४

जीवोऽयं मोहसङ्कीर्णः दारापत्यसुखे रमन्।
लब्ध्वापि मानवं देहं मोक्षं नेच्छति किं वचः॥ ५

इन्द्रिय स्वादुसौख्येषु मोदमानो निरन्तरम्।
परमार्थ पदं ज्ञातु न करोति स्पृहामपि॥ ६

अनन्तर क्षणे यद्यत् प्रभविष्यति मानवः।
अल्पज्ञस्स न जानाति वृथा गर्वेण वञ्चितः॥ ७

यथेष्टं च सुखं प्राप्तुं परिहर्तुमवाञ्छितम्।
अशक्नुवन्नरो मूढः वृथा गर्वेण वञ्चितः॥ ८

विषयाशा दृढ़ेकाये दुर्बले रोगचिन्तना।
मूर्खाणां हि भवेदित्थं धिक् तेषां जन्म निष्फलम्॥ ९

सुन्दरोऽस्तु कुरूपोऽस्तु शरीरं सर्वदेहिनाम्।
मलमूत्रालयं तुच्छं रक्तमांसास्थि पञ्जरम्॥ १०

असह्येसमलेऽनित्ये हयरम्ये दोषसंयुते।
शरीरेऽस्मिन् मनः कृत्वा विद्वानपि विमुह्यति॥ ११

नास्वादयेद्रसम्मोहात् वृत्तरूपेषु योषिताम्।
तद्धितं मोहितं कृत्वा पातयत्यवशं भृशम्॥ १२

स्त्रीव्यक्तौ हि रतिं यन्ति पशुपक्ष्यादयोऽपि च।
विमूढोपि तथैवेह विज्ञान्येको विरज्यते॥ १३

रतिं यत्र मनो याति चञ्चल दृश्यवस्तुषु।
तस्मात्त्वं तत्परावर्त्य मोक्षमार्गे निवेशय॥ १४

बध्वा कर्मेन्द्रियाणीह कामभोगेषु वाञ्छया।
यः क्रीडति मनो राज्ये दुर्बलो रोगवान्भवेत्॥ १५

राज्ञश्च धनिनश्चापि सुन्दरस्यापि धीमतः।
दीनस्य च समं विद्धि दुःखं यद्भवसभवम्॥ १६

सुन्दरोऽपि जरामेति बलिष्ठोऽपि मृतिं तथा।
धनिनोऽपि भवेद्दैन्य विदां किं मोहकारणम्॥ १७

देहाभिमानसम्मूढाः तृष्णा कामप्रपीडिताः।
ममतातापसन्तप्ताः मज्जन्ति भवसागरे॥ १८

क्षणिकावेशसम्मोहे कामक्रोधवशं गतः।
त्यज्यते पूर्वपुण्यैश्च भाविकल्याण दूरगः॥ १९

क्षणकाल प्रमादाद्धि चिरकाल तपः क्षयः।
प्रमादान्नापरो मृत्युः शान्तिविज्ञाननाशकः॥ २०

अग्रे किञ्चत्सुख भुक्त्वा पश्चाद्भवन्ति रोगिणः।
वैषयिका जनाःस्सर्वे नष्टात्मा सुखसागराः॥ २१

अनभिज्ञो नरो भ्रान्त्या रमणीयत्वचावृतम्।
अस्थियन्त्रमिम देह सम्पश्यन् रागमश्नुते॥ २२

नवयौवनसम्पन्ना जरा वृद्धाञ्च बालिकाम्।
निर्विकारेण य पश्येत्तं नौति देवराडपि॥ २३

आस्वण्डलानि भोग्यानि लब्ध्वापि कि प्रयोजनम्।
चञ्चलान्येव सौख्यानि ह्यध्रुव किल जीवनम्॥ २४

क्षणकालिकसौख्यौघैः सुसमाकृष्टमानसाः।
कालं नहि प्रपश्यन्ति धावन्तं मृत्यु कारणम्॥ २५

धृत्वेह विविधान् वेषान् रङ्गस्थलनटोपमाः।
आगच्छन्त्यधनिर्यान्ति जगद्रङ्गस्थले जनाः॥ २६

प्रातस्सायमहो रात्री चैत्रः फाल्गुनिकः क्रमात्।
मुहुर्मुहुः भ्रमत्येवं काले कदा विरागता॥ २७

इष्टैस्सह वियोगस्तु महान् क्लेशकरः स्मृतः।
प्रियाप्रियविभागेऽत्र कारणं क्लेशसन्ततेः॥ २८

कांक्षा दुःखं क्रिया दुःखं संसारो दुःखमूलकः।
हित्वेदं मायिकं विश्वं मत्संस्थां शान्तिमाप्नुहि॥ २९

अक्षानुगमनं विद्धि बुद्धेः पतनकारणम्।
इन्द्रियाण्यनुसृत्येव महान्तोऽपि भ्रम गताः॥ ३०

अविद्यामोहितं चित्त तृप्तिं गच्छति सत्वरम्।
कामिन्यादि सुखेष्वेव तस्मादेतत्प्रबोधय॥ ३१

शरीरलक्षणं हैन्य ज्ञात्वापि यौवने स्थितः।
पशुवद्भ्रन्तिमाप्नोति मोहप्रदं हि यौवनम्॥ ३२

वस्तु यावदसंप्राप्तं रम्यं तावत्प्रतीयते।
भोगलब्धौ रस त्यत्क्वा जुगुप्सायै भविष्यति॥ ३३

देहपुष्टिं समालोक्य मोहदृष्टिञ्च मा कुरु।
ज्ञानदृष्टिं सदाश्रित्य स्वात्मतुष्टि लभस्व हि॥ ३४

कान्तादि विषयान्विद्धि भोगानन्तरदुःखदान्।
आपातमधुरान् सर्वान् विषयान् त्यज सुव्रत॥ ३५

रम्यत्वसुखदत्वादि दृष्टि मा कुरु वस्तुषु।
विषयार्थेषु सत्कात्मा सौख्य स नैव गच्छति॥ ३६

हीनं वस्तु सुख मत्वा रमंस्तत्र निरन्तरम्।
मोहिन्या मायया भ्रान्तः दुःखं विन्दति दारुणम्॥ ३७

यत्र यदा मनो याति विषयाकर्षितं जवात्।
ततस्सदा विवेकेन विनिवार्य स्थिर कुरु॥ ३८

अत्यन्त दुर्लभा मुक्तिः अत्यन्त चपलं मनः।
यतेश्चापि मनश्चित्रं प्रवृत्तौ परिधावति॥ ३९

अभ्यसालसबुद्धिर्यः देहाभिमानवान्नरः।
येन केनापि योगेन सिद्धिं स नैव गच्छति॥ ४०

शब्दादिविषयास्सर्वे मोहावेशे मनोहराः।
मोहाशान्तौ तयेवेह रुचिहीना भवन्ति हि॥ ४१

सयोगेन वियोगेन विकारेण क्षयेण च।
यन्नश्वर भवेद्वस्तु तत्कांक्षिणस्सुख कथम्॥ ४२

भग्ना भवन्ति कांक्षाश्च प्रातिकूल्यं प्रवर्धते।
भयदं जीवन क्लिष्टं लोकारामस्य सर्वदा॥ ४३

आत्मनाशो न कर्तव्यः आत्मोद्धारं सदा कुरु।
आत्मैवेहात्मनस्त्राता स्वात्मानं स्वयमुद्धर॥ ४४

आत्मान सततं कृत्वा सावधान प्रयत्नतः।
विरज्य विषयव्रातात् विमुक्तिपदमाश्रय॥ ४५

विषयेभ्यः परावर्त्य समभ्यस्य शमादिकम्।
स्वलक्ष्यस्थ मनः कृत्वा स्वात्मन्येव सुखी भव॥ ४६

वैराग्येण परा भक्त्या चिन्तयन् मामुमाधवम्।
भवतीहैव धन्यात्मा सर्वन्कामान् समश्नुते॥ ४७

सर्वज्ञ सर्वशक्तिञ्च वात्सल्यादि गुणालयम्।
कांक्षन्त ते हितं कर्तुं शीघ्रं मां शरणं कुरु॥ ४८

इति श्री विश्वगुरु श्री मद्विद्यारण्य भगवतः कृतौ
श्री मद्भगवद्भारत्यां अध्यात्मविद्यायां
सप्तमोऽध्यायः

श्रीमद्भगवद्भारती

अष्टमोऽध्यायः

अनुरागेण सद्भक्त्या प्रेम्णा शुद्धेन चेतसा।
स्मरन्मामात्मनात्मा मामकस्य ज्ञानं परं समश्नुते॥ १

मां यश्च ध्यायते प्रेम्णा नित्ययुक्तस्तु निर्मलः।
स्वप्नजागरयोस्तस्य दर्शनं मे ददाम्यहम्॥ २

सगुणेष्वपि रूपेषु दृष्ट्वा मां जगदीश्वरम्।
न जानन्ति परं तत्त्वं कामक्रोधपरायणाः॥ ३

जगतः पालनं कर्तुं भवाम्यनेकरूपधृत्।
अंशावतारलीलाभिः सदैकोऽप्यहमीश्वरः॥ ४

यद्यद्रूपे मनः कृत्वा भक्त्या भजति कांक्षया।
तस्मात्तान् सोऽश्नुते कामान् दत्तान्मयैव चास्थिरान्॥ ५

देवेज्याः पितृभूतेज्याः तास्तान्यान्ति क्रमाद्धि वै।
यातायातं फलं त्वल्पं तेषां भवत्यशाश्वतम्॥ ६

त्यक्त्वा मां मोक्षदं विष्णुं प्राकृतान् सकलान् सुरान्।
इहामुत्र फलासक्ताः प्रार्थयन्त्यल्पमेधसः॥ ७

भोक्तारमविदित्वैव सर्वयज्ञप्रभुं च माम्।
अयथाविधि यज्ञैस्ते फलभ्रष्टा भवन्ति हि॥ ८

ये कामास्तु त्वया लब्धाः दत्तान्विद्धि मयैव तान्।
कामांस्ते पूरयन्तं मां सर्वकालमनुस्मर॥ ९

भावेन येन केनापि मतिं मयि विधत्स्व ते।
लभसे वाञ्छितार्थं त्वं प्रीते मयि जनार्दने॥ १०

चित्रं मे विग्रहं वापि संस्थाप्याग्रेह्यसंशयः।
नमंस्तुवन् सदा भक्त्या स्मरन् मां परमश्नुते॥ ११

एक मां बहुधा विप्राः सच्चित्सुखस्वरूपकम्।
वदन्ति रुचिवैचित्र्यात् भजतां सौख्यहेतवे॥ १२

मयि यस्य पराभक्तिर्देवदेवे जगद्गुरौ।
ज्ञातं भवति तस्यैव श्रुतं यत्तत्त्वमात्मनः॥ १३

प्राणेश्वर मनोनाथं प्रियं मां परमेश्वरम्।
भक्तियुक्तोऽभिजानाति प्रेमगम्यं सुखालयम्॥ १४

यत्र यत्रास्ति मद्भक्तः तत्र तत्र भवाम्यहम्।
यत्र मे कीर्तनञ्चास्ति तत्रैव निवसाम्यहम्॥ १५

मदधीनं जगत्कृत्स्नं जानीह्येतत्सुनिश्चितम्।
स्पन्दन तु तृणस्यापि भवत्येव मदाज्ञया॥ ६

त्वत्सर्वं मे समर्प्याशु निश्चयेन भजस्व माम्।
क्षेमं तव वहन्नित्यं कैवल्य च ददाम्यहम्॥ १७

योगक्षेमादिक सर्वं मयि यच्छति मयि शंकरे।
निधाय दृढविश्वास सुख तिष्ठन्ति योगिनः॥ १८

न मे लाभाय सा भक्ति क्रियते या जनैरिह।
तेषामेवोपकारार्थं कार्या मयि सदैव सा॥ १९

मदेकशरणो धीमान् भक्तो मे न विनश्यति।
इत्थं प्रकटयन् लोके प्रतिज्ञा कुरु निश्चितः॥ २०

अन्यद्विस्मृत्य यद्वाह्यं ये मा स्मरन्ति नित्यशः।
कृतकृत्यांश्च तान्विद्धि मयापहतमानसान्॥ २१

निर्भरप्रेमभावेन मतिं मयि सदा कुरु।
दुःख तवेह संसारे दूरीकरोमि तेजसा॥ २२

सर्वं निरुध्यमानोऽपि बाध्यमानोऽपि सर्वशः।
कृतात्मा न जहात्येव भक्तिं मयि विनिर्भय॥ २३

समाश्रित्येश्वरं मां यः भूयः करोति संशयम्।
नान्योऽस्ति रक्षकस्तस्य शङ्कितात्मा विनश्यति॥ २४

भजनान्मम मद्भक्तं निरोधयति यः पुमान्।
नष्टपुण्यो भवेच्छीघ्रं स्वयकृतापराधतः॥ २५

क्लेशकृन्ममभक्तस्य भवपाशैर्प्रबध्यते।
मद्भक्त सुखकारी यः मुच्यते सोऽपि बन्धनात्॥ २६

अपराध्यति यन्मह्य दुर्जनः तत्सहाम्यहम्।
साधून्प्रतिकृतं दौष्ट्यं किञ्चिच्च न सहाम्यहम्॥ २७

अहं तव जनोऽस्मीति वदन्तं शरणागतम्।
स्नेहदृष्ट्यावलोक्याहं प्रापयाम्यभयं क्षणात्॥ २८

भक्त्या समर्प्यमाणेषु मनो भक्तस्य मे प्रियम्।
तस्मात्प्रीणयितुं मां ते मनो मह्यं समर्पय॥ २९

असाधुः पतितश्चापि मत्प्रपत्या विशुध्यते।
पतितं पावनं कृत्वा पालयामि प्रसादतः॥ ३०

मा ते भवतु सङ्कोचः सेवितुं मां परात्परम्।
सर्वलोकाधिनाथन्तु सर्वभूतहृदालयम्॥ ३१

मां त्वाश्रयन्नरो धीमान् परां शान्तिं निगच्छति।
अहङ्कारेण मां त्यक्त्वा लभते नारकीं गतिम्॥ ३२

सदाहमनुगृह्णामि भक्तं मम जितेन्द्रियम् ॥
तनुर्धनं मनो बुद्धिं मत्स्थं समर्प्य संस्थितम् ॥॥ ३३

नास्ति मे मतभेदश्च पाक्षिकत्वं च निर्दया ॥
पालयामि तथा सर्वान् यथा धर्मस्सनातनः ॥॥ ३४

विरक्तिस्तु प्रपञ्चेस्मिन् दृढभक्तिस्सदा मयि ॥
यस्येह धीमतः पुंसः जनिस्तेन पराजिता ॥॥ ३५

अकामो यः प्रशान्तात्मा गतलोभो महामतिः ॥
मन्मना मद्गतप्राणः मामुपैति सनातनम् ॥॥ ३६

बालकेनाप्यहं लभ्यः शुद्धस्स यदि भावितः ॥
प्रमादिनामहङ्कारात् महतामपि दुर्लभः ॥॥ ३७

कृपामृतरसं नित्यं वर्षाम्यहं प्रकर्षतः ॥
सर्वोपरि महाप्रेम्णा भक्ता जानन्ति तद्विधम् ॥॥ ३८

मत्प्रेम प्रवणं चित्तं मुदा कुरु तवोत्तमम् ॥
मत्प्रेमी मोक्षमाप्नोति वच्म्यहं परमेश्वरः ॥॥ ३९

कलत्रपुत्रराज्यानि पश्वालयधनानि च ॥
कुलं मानं सखीन् बन्धून् सर्वं त्यक्त्वा भजस्व माम् ॥॥ ४०

अचिन्त्यानन्त शक्तिं मां विधेयममायमच्युतम् ॥
जानीहि भक्ति भावेन सर्वज्ञातारमीश्वरम् ॥॥ ४१

मामेव सर्वतः पश्यन् मन्यमानः कृतार्थताम् ॥
स्वानन्दरससन्तृप्तः सुखं तिष्ठ सदानघ ॥॥ ४२

इति श्री विश्वगुरु श्री माद्विद्यारण्य भगवतः कृतौ
श्रीमद्भगवद्भारत्या अध्यात्मविद्यायां अष्टमोऽध्यायः ॥

श्रीमद्भगवद्भारती

नवमोऽध्यायः

नित्य यच्च सुख पूर्ण दुःखलेश विविर्जितम्।
स्वान्तस्थ सर्वगम्य तत् यथा प्राप्स्यसि तच्छृणु॥ १

दीनत्वपरिहारार्थं निर्भयत्वप्रसिद्धये।
आत्मतत्त्व सुविज्ञेय श्रेयस्कामैर्विचक्षणैः॥ २

भूतप्रकृति विज्ञानात् यत्सौख्य लभते नरः।
हेय तन्नश्वरत्त्वाच्च परा शान्ति न यच्छति॥ ३

बहिर्निमित्तक सौख्य ह्यनिमित्ते विनिश्यति।
आत्मानन्दस्स्वय सिद्धः परिपूर्णश्च शाश्वतः॥ ४

आदौ कुतूहलान्मर्त्यः विषयार्थेषु सज्जति।
सङ्गजालैस्ततो बद्धः बहिर्गन्तुं न शक्नुते॥ ५

अज्ञानेन मनोराज्ये विषयार्थान् विभावयन्।
स्नेहरागवशो भूत्वा चिन्ताजालैः प्रपीड्यते॥ ६

शतकोटिसहस्राणि वर्षाणीह महाबलः।
भुक्त्वाऽपि भौतिकान् भोगान् तृप्तिं न याति मोहधीः॥ ७

उपभोगेन काम्यानां कामशान्तिर्नसिध्यति।
कामं जानीहि दुष्पूरं कल्पकोटि शतैरपि॥ ८

भोगान्भुक्त्वा चिर सम्यक् विरज्य सुस्थित नरम्।
पुनर्मोहयितुं कामः यतते सततां रिपुः॥ ९

बन्धितानां दृढं बद्धः रागव्यसन संयुतः।
स्नेहात्संजायते रागः दुश्चेद्या रागरज्जवः॥ १०

संयोगस्तु वियोगाय वियोगाच्च विषादता।
तस्मादसक्तिरेकैव सर्वेषां सौख्यदायिनी॥ ११

निग्रह मनसो विद्धि दुस्साध्य च सुदुर्लभम्।
सम्यकप्रबोधितं चापि यथा पूर्वं विजृम्भते॥ १२

दृस्याकर्षण वैवस्येमेहिमोहं विनष्टधीः।
दृश्यमिथ्यात्व विज्ञानात् स्वस्थो भव प्रसन्नधीः॥ १३

विश्वमेतद्विजित्यापि नश्यतीन्द्रियलोलुपः।
अरिषड्वर्ग जेता यः श्क्रादपि विशिष्यते॥ १४

निस्सारविषयार्थेषु सम्मोहात्सार कल्पना।
क्रियते मूढ़चित्तैस्तु दैवानुग्रहवर्जितैः॥ १५

बहिर्मुख नर नित्यं कुर्वन्तीन्द्रिय शक्तयः।
पौरुषेण दृढाभ्यासात् अन्तर्मुखं मनः कुरु॥ १६

दर्शनात् श्रवणाच्चैव लोकार्थानां प्रमादत।
जागर्ति विषयाकाञ्छा भवोपद्रवकारिणी॥ १७

अन्वेषण परित्यज्य परमानन्द सिद्धये।
अल्पार्थेषु चरच्चित्त विवेकेन समुद्धर॥ १८

मतेर्वक्रगतिं ज्ञात्वा निवारय प्रबोधतः।
सद्भावना स्मरन्नित्य मनश्शुद्धि प्रपालय॥ १९

कामक्रोध प्रलोभानां चित्ताक्रमण कोविदाः।
पूर्वमेव जनेस्तेषा ते जाग्रत्यप्रमादतः॥ २०

सन्निधौ भोग्यवस्तूनां यस्यचित्तमविक्रयम्।
त हि विद्धि जितात्मान सदा क्वापि सुरक्षितम्॥ २१

अशतस्य सुखं नास्ति शान्तिर्नास्त्यकृतात्मनः।
तस्मात् श्रद्धां समाश्रित्य युक्तो भव सुबुद्धिमन्॥ २२

अपवित्राः पवित्राश्च भावना विद्धि कोदिशः।
चेतसीह प्रजायन्ते ताभिस्सङ्ग परित्यज॥ २३

मनस्संयमयोगाग्नौ मोहमाज्ञानिक दह।
ब्रह्मात्मैक्य धियं लब्ध्वा भवपङ्कं विशोषय॥ २४

परमासैव शान्तिर्या मनो निवृत्तिरुत्तमा।
सत्यक्त सङ्गदोषाणां मत्प्रेमिणा भवेद्धि सा॥ २५

विजित्यादौ हृषीकाणि मनो मयि निधाय च।
सत्यज्य दृश्यसौख्यानि मयि प्रविश मञ्जुल॥ २६

जन्तूना देहयोगेन सर्वदुःख समुद्भवः
देह योग वियोगार्थं ज्ञानयोगमुपाश्रय॥ २७

पापकर्म क्षयादेव पुसा ज्ञानसमुद्भवः।
कर्मणा शुध्यते चित्त ज्ञानादीप्तिस्ततो भवेत्॥ २८

चलन्मनः समाधातु मत्कर्म परमो भवेत्।
कुर्वन् कर्म मदर्थं सः सिद्धि गच्छति सत्वरम्॥ २९

कर्माणि मयि निक्षिप्य त्यक्तसङ्गः करोति यः।
न लिप्यते स पापेन मुच्यते सर्वबन्धनैः॥ ३०

प्राणिनोऽन्तरदेहोऽयं मदनुग्रह हेतुकः।
मामेवोपासते नित्य विज्ञायेद विवेकिनः।। ३१

दुस्व सासारिक शश्वत् स्मृत्वा वैराग्यमाप्तवान्।
उपासना बलेनेह चित्तैकाग्र्य लभेच्छुचिः।। ३२

इन्द्रियस्वादु सौख्येभ्यः विरतिं याति यः पुमान्।
त विद्धि मत्कृपापात्र कामिभ्यः स विशिष्यते।। ३३

भवसौख्येषु वैमुख्यं दृढं यस्य जितात्मनः।
ब्रह्मविद्या फल तस्य भवतीहैव निश्चितम्।। ३४

य करोति दृढा भक्ति मयि ब्रह्मणि निर्मम।
बान्धवेभ्यश्च देवेभ्यः विघ्ना आयान्ति तस्य वै।। ३५

तथापि निश्चलो यस्तु क्षात्या तिष्टत्यविक्रियः।
सर्व बन्ध विनिर्मुक्तः जीवन्मुक्ति सुख व्रजेत्।। ३६

मदेकपरमो ज्ञानी मत्तोऽन्यन्नैव काक्षति।
निस्स्पृहक्ष्सर्व कामेभ्यः रमते मयि लीनधीः।। ३७

मय्येवार्पित चित्तेन यो मां भजति सर्वदा।
तस्यावसर सौख्यनि भद्राणि च ददाम्यहम्।। ३८

देवानाञ्च मनुष्याणां सर्वेषामेव देहिनाम्।
नाथोऽहं सर्वलोकात्मा भूतभव्यभवत्प्रभुः।। ३९

आत्ममायारतं देवं पशुपाश विमोचकम्।
महेश्वर महाविष्णुं मामेवैकं सदाश्रय।। ४०

इति श्री विश्वगुरु श्री मद्विद्यारण्य भगवतः कृतौ
श्री मद्भगवद्भारत्यां अध्यात्मविद्यायां नवमोऽध्यायः

మంగళం ప్రభురాజాయ
గురురాజాయ మంగళం।
భుక్తిముక్తి ప్రదాయాస్తు
విద్యారణ్యాయ మంగళం॥

ఓం నమో భగవతే శ్రీ విద్యారణ్యాయ

SRI VIDYARANYA BHAGAVAN

విద్యారణ్యః పరంబ్రహ్మ
విద్యారణ్యో మహేశ్వరః।
విద్యారణ్యో మహాత్మాఽయం
తస్మై భగవతే నమః॥

ఎల్. వి. ప్రెస్, తిరుపతి